รายงานวิจัย

โระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ โดยมุระซะกิ ณิกิบุและแรงอาฆาต ของตัวละครหญิงในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ

Rokujo in Genjimonogatari by Murasaki shikibu and the Vengeance of Female Characters in Various Literary Works

เนาวรัตน์ ทรัพย์ผักแว่น

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย
จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖
กันยายน ๒๕๖๖

รายงานวิจัย

โระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ โดยมุระซะกิ ณิกิบุและแรงอาฆาต ของตัวละครหญิงในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ

Rokujo in Genjimonogatari by Murasaki shikibu and the Vengeance of Female Characters in Various Literary Works

เนาวรัตน์ ทรัพย์ผักแว่น

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย
จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖
กันยายน ๒๕๖๖

หัวข้อวิจัย โระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ โดยมุระซะกิ ฌิกิบุและแรงอาฆาตของตัวละครหญิงในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ

ชื่อผู้วิจัย เนาวรัตน์ ทรัพย์ผักแว่น

หน่วยงาน สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะมนุษยศาสตรและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ปีงบประมาณ 2566

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญสองประการคือ ศึกษาภาพของโระกุโจ ตัวละครหญิงวิญญาณอาฆาตที่ปรากฏในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ ที่ปรากฏนอกเหนือจากเรื่องความอาฆาตแค้น และศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างเกี่ยวกับสาเหตุ รูปแบบการขจัดความอาฆาตแค้นของโระกุโจกับตัวละครหญิงในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ

จากผลการศึกษาตัวละครโระกุโจปรากฏภาพของโระกุโจได้แก่ หญิงที่ซื่อสัตย์ต่อสามี หญิงทะนงตน หญิงทุกข์ทรมาน หญิงห่วงใยลูก หญิงรักษาภาพลักษณ์ หญิงมุ่งมั่นในรัก หญิงสำนึกผิด และหญิงเข้มแข็ง ซึ่งเมื่อพิจารณามุมมองทางสังคม โระกุโจกลายเป็นตัวแทนของผู้หญิงที่ตกเป็นรองในสังคมชายเป็นใหญ่ของสังคมสมัยเฮอัน หากวิเคราะห์ในมุมมองเชิงศาสนาแล้ว โระกุโจได้กลายเป็นตัวแทนของความไม่จีรังที่มนุษย์สามารถตกจากจุดสูงสุดมาที่จุดต่ำสุดของชีวิตได้

นอกจากนี้ เมื่อนำตัวละครที่เป็นวิญญาณอาฆาตอื่น ๆ ที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณเรื่องอื่นมาเปรียบเทียบกันแล้ว พบว่าสาเหตุที่ทำให้ตัวละครหญิงกลายเป็นวิญญาณอาฆาตนั้น มีสาเหตุหลักมาจากผู้ชายที่เป็นสามีแทบทั้งสิ้น ซึ่งสาเหตุดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากระบบค่านิยมสามีเดียวหลายภรรยา(一夫多妻) ซึ่งเป็นระบบที่กดขี่ผู้หญิงเนื่องจากผู้หญิงไม่มีอิสระในเรื่องคู่ครองได้มากเท่ากับผู้ชาย การสังหารชายคนรักที่ปรากฏในแต่ละเรื่องจึงเป็นตัวแทนของความรู้สึกในจิตใจของผู้หญิงที่ไม่สามารถทนอยู่ภายใต้ระบบดังกล่าวได้อีกต่อไป ยิ่งไปกว่านั้น ยังเป็นการสะท้อนภาพมุมมองของสังคมต่อผู้หญิงที่ไม่มีอิสระอย่างแท้จริงในโลกความเป็นจริงและถูกจำกัดให้เป็นภรรยาที่เชื่อฟังและปฏิบัติตามความต้องการของสามี รวมทั้งเป็นแม่ที่ต้องทำหน้าที่ดูแลลูกด้วย

Title Rokujo in Genjimonogatari by Murasaki shikibu and the Vengeance of Female Characters in Various Literary Works

Researcher Naowarat Suppakvan

Institute Nakhon Ratchasima Rajabhat University

Year 2023

Abstract

This research contained two important objectives. First, to study images of Rokujo, which is a malevolent female character appearing in Genjimonogatari, that appears in addition to the issue of vengeance. In addition, to compare the similarities and differences of the causes and patterns about getting rid of vengeance method between Rokujo and female characters in other works of literature.

The results shown that Rokujo's characters appeared as a woman who are faithful to their husbands, proud women, suffering women, vengeful woman, woman who cares about her child, maintain imaged woman, woman committed to love, woman repentant, and strong woman, which when considering the social perspective. Rokujo is the representative of women who are inferior in the patriarchal society of Heian period. If analyzed from a religious point of view, Rokujo has become a representation of the ephemerality that humans. This is expressing the emotional distress caused by the short-lived life of humans who can fall from the highest points of their lives to the lowest points of their lives.

In addition, when comparing other women characters with vengeful spirit appeared in other literature, it was found that almost all the cases that were analyzed were caused mainly by men who were husbands. This value is based on the system of monogamy (一夫多妻), which is a system that oppresses women because women do not have as much freedom in their married. The creation of female characters as vengeful women reflects society's view of women who do not have freedom in the

real world. and is restricted to being an obedient wife who obeys her husband's command. Including being a mother who must take care of her children as well.

กิตติกรรมประกาศ

เค้าโครงงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยได้รับความช่วยเหลือดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีจากหลาย ๆ ฝ่าย โดยเฉพาะอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.วินัย จามรสุริยา ในการแนะนำ ตรวจแก้ไข ให้ข้อเสนอแนะ ติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณอาจารย์ กรรมการสอบเค้าโครงงานวิจัยนี้ที่ได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะ แก้ไข และให้แนวคิดต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์

นางเนาวรัตน์ ทรัพย์ผักแว่น

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ ..... ก

Abstract ..... ข

กิตติกรรมประกาศ ..... ง

สารบัญ ..... จ

สารบัญตาราง ..... ฌ

บทที่1 บทนำ 1

1.1 ที่มาและความสำคัญของงานวิจัย 1

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย 2

1.3 สมมติฐานของการวิจัย 3

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 3

1.5 นิยามคำศัพท์เฉพาะ 3

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 5

2.1. เนื้อเรื่องโดยสังเขปของโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ 5

2.2. เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ 8

2.3. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับโระกุโจ 9

2.4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีหญิงอาฆาตแค้นเรื่องอื่น 15

2.4.1เรื่องย่อวรรณคดีเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะตอนอุระมิฟุกะกิอนนะอิกินะงะระ โอะนินินะรุโกะโตะ 15

2.4.2 เรื่องย่อบทละครโนเรื่องคะนะวะ 16

2.4.3 เรื่องย่อวรรณคดีเรื่องอุเงะท์ซุโมะโนะงะตะริ ตอนคิบิท์ซุโนะกะมะ 16

2.4.4 บทละครคะบุกิเรื่องโทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน 17

2.5. ข้อสรุปจากการทบทวนวรรณคดี 17
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย 18
3.1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 18
3.1.1 ประชากร 18
3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง 18
3.2. ขอบเขตของการวิจัย 18
3.3. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 19
3.4. การเก็บรวบรวมข้อมูล 19
3.5. การวิเคราะห์ข้อมูล 20
3.6. ทฤษฎีและกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้อง 20
3.6.1. กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการกลายเป็นวิญญาณอาฆาต 21
3.6.2. กรอบแนวคิดของสังคมโบราณที่ส่งผลต่อสถานะของผู้หญิง 22
บทที่ 4 ผลการวิจัย 24
4.1 ภาพของโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ 24
4.1.1 หญิงที่ซื่อสัตย์ต่อสามี 25
4.1.2 หญิงทะนงตน 27
4.1.3 หญิงทุกข์ทรมาน 30
4.1.4 หญิงอาฆาตแค้น 33
4.1.5 หญิงห่วงใยลูก 40
4.1.6 ภาพหญิงรักษาภาพลักษณ์ 44
4.1.6.1 หวั่นเกรงเสียงครหาเรื่องความสัมพันธ์กับผู้ชายอายุน้อยกว่า 44
4.1.6.2 หวั่นเกรงคนที่เคารพล่วงรู้พฤติกรรมของตน 46

4.1.7 หญิงมุ่งมั่นในรัก 47
4.1.8 หญิงสำนึกผิด 48
4.1.9 หญิงเข้มแข็ง 50
สรุป 52
4.2 หญิงอาฆาตแค้นในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ 54
4.2.1ความอาฆาตแค้นของผู้หญิงที่กลายเป็นปีศาจในวรรณคดีเรื่องคังเกีย
วะโนะโตะโมะ 54
4.2.1.1 สาเหตุของความอาฆาตแค้นของผู้หญิงที่กลายเป็นปีศาจ 54
4.2.1.2 การขจัดความอาฆาตแค้นของผู้หญิงที่กลายเป็นปีศาจ 55
4.2.1.3เปรียบเทียบสาเหตุและการขจัดความอาฆาตแค้นระหว่างโระกุโจกับ
ผู้หญิงที่กลายเป็นปีศาจ 56
4.2.2 ความอาฆาตแค้นของภรรยาเดิมในบทละครโนเรื่องคะนะวะ 57
4.2.2.1สาเหตุของความอาฆาตแค้นของภรรยาเดิมในบทละครโนเรื่องคะนะวะ .. 57
4.2.2.2 การขจัดความอาฆาตแค้นของภรรยาเดิมในบทละครโนเรื่องคะนะวะ 58
4.2.2.3เปรียบเทียบสาเหตุและการขจัดความอาฆาตแค้นระหว่างโระกุโจกับ
ภรรยาเดิมในบทละครโนเรื่องคะนะวะ 60
4.2.3. ความอาฆาตแค้นของอิโซะระในวรรณคดีเรื่องอุเงะท์ซุโมะโนะงะตะริ 62
4.2.3.1 สาเหตุของความอาฆาตแค้นของอิโซะระ 62
4.2.3.2 การขจัดความอาฆาตแค้นของอิโซะระ 62
4.2.3.3เปรียบเทียบสาเหตุและการขจัดความอาฆาตแค้นระหว่างโระกุโจกับ
อิโซะระ 64
4.2.4.ความอาฆาตแค้นของโอะอิวะในบทละครคะบุกิเรื่องโทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน . 65
4.2.4.1 สาเหตุของความอาฆาตแค้นของโอะอิวะ 65

4.2.4.2 การขจัดความอาฆาตแค้นของโอะอิวะ 66
4.2.4.3เปรียบเทียบสาเหตุและการขจัดความอาฆาตแค้นระหว่างโระกุโจกับโอะอิวะ 67
สรุป..... 68
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 70
ผลการวิเคราะห์และอภิปรายภาพของโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ 70
1. มุมมองในด้านสังคม 71
2. มุมมองในด้านศาสนา 73
ผลการวิเคราะห์และอภิปรายความอาฆาตแค้นของตัวละครหญิง 75
ผลการทดสอบสมมติฐาน..... 78
ข้อเสนอแนะ..... 79
บรรณานุกรม..... 80
ภาคผนวก..... 83
ประวัติผู้วิจัย..... 93

สารบัญตาราง

ตาราง หน้า

ตารางที่ 2.1 เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ 9
ตารางที่ 5.1 สรุปตอนที่ปรากฏภาพต่าง ๆ ของโระกุโจ 70
ตารางที่ 5.2 สรุปเนื้อหาความอาฆาตแค้นของตัวละครหญิงในวรรณคดีเรื่องอื่น 76

บทที่1
บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของงานวิจัย

เก็นจิโมะโนะงะตะริ (源氏物語) ถือเป็นวรรณคดีชิ้นเอกของญี่ปุ่นที่อาจนับได้ว่าเป็นนิยายเรื่องยาวเรื่องแรกของโลก (อรรถยา, 2554) โดยเป็นนวนิยายที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องราวในราชสำนักและเรื่องราวความรักของชายหนุ่มที่ชื่อว่า เก็นจิ ฮิกะรุ (源氏光) (จากนี้จะเรียกว่าเก็นจิ) อันแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตและความคิดความเชื่อของคนในสมัยเฮอันผ่านปลายปากกาของ มุระซะกิ ณิกิบุ (紫式部) ด้วยชื่อเสียงของเก็นจิโมะโนะงะตะริ ทำให้เกิดการศึกษาวิจัยอย่างกว้างขวางทั้งในญี่ปุ่นและในผู้ศึกษาวรรณคดีญี่ปุ่นทั่วโลก โดยในการศึกษาวรรณคดีญี่ปุ่นในประเทศไทยก็พบว่ามีการศึกษาเก็นจิโมโนะงะตะริไว้หลากหลาย แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับเก็นจิโมะโนะงะตะริในประเทศไทย พบว่ามีวิจัยที่น่าสนใจที่ศึกษาเน้นไปที่ภาพของตัวละครโระกุโจโนะ มิยะซุโดะโกะโระ (六条御息所) (จากนี้จะเรียกว่า โระกุโจ) ในฐานะวิญญาณคนเป็น (生霊) (จากนี้จะเรียกว่า วิญญาณคนเป็น) โดยวิเคราะห์เน้นไปที่ความรู้สึกอาฆาตแค้นของโระกุโจในฐานะหญิงคนรักของเก็นจิ ซึ่งการวิเคราะห์ที่ผ่านมานั้นทำให้ภาพของโระกุโจในฐานะผู้เรียนวรรณคดีญี่ปุ่นจะมีลักษณะเจ้าคิดเจ้าแค้นและมุ่งจะทำลายผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับเก็นจิ

จากประเด็นดังกล่าว สามารถวิเคราะห์ต่อเนื่องได้สองประเด็น ประเด็นแรก จากการศึกษาภาพของโระกุโจในฐานะวิญญาณคนเป็นว่าเป็นภาพของหญิงที่มีความอาฆาตนั้น แท้จริงแล้วโระกุโจมีภาพหรือบทบาทในฐานะอื่นหรือไม่ ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาพบว่ายังพบงานวิจัยที่ศึกษาไปที่พฤติกรรมและภาพของโระกุโจอย่างละเอียดไม่มากนัก จึงเป็นหัวข้อสำคัญประการแรก ของงานวิจัยฉบับนี้ โดยจะศึกษาภาพของโระกุโจในฐานะตัวละครหญิงที่มีบทบาทในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ อีกประเด็นหนึ่งคือ เนื่องจากเก็นจิโมะโนะงะตะริเป็นนวนิยายเรื่องแรกของญี่ปุ่นที่ยังมีบันทึกหลงเหลืออยู่ ทำให้สันนิษฐานกันว่าวิญญาณคนเป็นที่ปรากฏกับโระกุโจในเรื่องเป็นต้นแบบของการเกิดวิญญาณอาฆาตแค้นของตัวละครหญิงที่ส่งผลมายังวรรณคดีของญี่ปุ่นเรื่องอื่น ๆ จากประเด็นข้างต้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าวิญญาณคนเป็นที่ปรากฏในเก็นจิโมะโนะงะตะริมีความเหมือนหรือความแตกต่างกับเรื่องอื่นอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นในเรื่องความแค้นซึ่งแม้งานวิจัยนี้จะมุ่งศึกษา

ภาพอื่น ๆ ของโระกุโจแต่ประเด็นดังกล่าวยังคงเป็นประเด็นที่มองข้ามไม่ได้ในงานวิจัยฉบับนี้ หากอ้างอิงตามเนื้อหาของโระกุโจที่ปรากฏในเก็นจิโมะโนะงะตะริแล้ว วิญญาณอาฆาตเกิดขึ้นเมื่อหญิงสาวในฐานะหญิงคนรักเกิดความรู้สึกแค้นชายคนรักและหญิงคนรักคนอื่นของเขา จึงทำให้เกิดวิญญาณแค้นออกจากร่างโดยไม่รู้ตัว และไปทำร้ายหรือฆ่าหญิงสาวผู้นั้นเพื่อขจัดความแค้น จากเนื้อเรื่องที่ปรากฏจะพบว่าตัวละครโระกุโจเป็นตัวละครหญิงที่มีต้นเหตุแห่งความแค้นและวิธีขจัดความแค้นคล้ายกับกับบทบาทของวิญญาณคนเป็นที่ปรากฏในเรื่องอื่นที่เป็นงานวรรณคดีที่เกิดขึ้นในสมัยโบราณของญี่ปุ่น ได้แก่ วรรณคดีเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะ (閑居友) ตอนอุระมิฟุกะกิอนนะ อิกินะงะระโอะนินินะรุโกะโตะ (恨み深き女、生きながら鬼になる事) บทละครโนเรื่องคะนะวะ (鉄輪) วรรณคดีเรื่องอุเงะท์ซุโมะโนะงะตะริ (雨月物語) ตอนคิบิท์ซุโนะกะมะ (吉備津の釜) และบทละครคะบุกิ (歌舞伎) เรื่องโทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน (東海道四谷怪談) ดังนั้น หากนำมาเปรียบเทียบกับวิญญาณคนเป็นที่มีลักษณะคล้ายกันในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ จะทำให้เห็นรูปแบบการสร้างวิญญาณคนเป็นซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ถึงลักษณะสังคมและความคิดความเชื่อที่มีต่อวิญญาณคนเป็นของคนญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยฉบับนี้จึงทำขึ้นเพื่อศึกษาภาพของโระกุโจที่ปรากฏนอกเหนือจากประเด็นเรื่องความอาฆาตแค้น นอกจากนั้น เนื่องจากความแค้นเป็นลักษณะเด่นของวิญญาณคนเป็นที่ปรากฏกับโระกุโจ จึงจะศึกษารูปแบบของการขจัดความแค้นของตัวละครหญิงที่มีวิญญาณคนเป็นที่ปรากฏอยู่ในเรื่องอื่น ๆ เพื่อศึกษาตัวตนของโระกุโจให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังสามารถศึกษาความคิดความเชื่อของคนญี่ปุ่นต่อโระกุโจรวมทั้งวิญญาณอาฆาตอื่น ๆ ได้เช่นกัน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาพของโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสาเหตุและวิธีการขจัดความอาฆาตแค้นของโระกุโจกับตัวละครหญิงในวรรณคดี 4 เรื่อง ได้แก่ วรรณคดีเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะ (閑居友) ตอนอุระมิฟุกะกิอนนะ อิกินะงะระโอะนินินะรุโกะโตะ (恨み深き女、生きながら鬼になる事) บทละครโนเรื่องคะนะวะ (鉄輪) วรรณคดีเรื่องอุเงะท์ซุโมะโนะงะตะริ (雨月物語) ตอนคิบิท์ซุโนะกะมะ (吉備津の釜) และบทละครคะบุกิ (歌舞伎) เรื่องโทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน (東海道四谷怪談)

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

1. ในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ โระกุโจมีภาพอื่น ๆ นอกจากวิญญาณของหญิงที่มีความอาฆาตแค้น เช่น บทบาทของผู้หญิงที่ต้องจำยอมเป็นรอง บทบาทตัวแทนของความเสื่อมในพระพุทธศาสนา เป็นต้น

2. จากการศึกษาเปรียบเทียบโระกุโจกับตัวละครหญิงในวรรณคดีเรื่องอื่น พบว่าลักษณะร่วมกันของตัวละครวิญญาณอาฆาตคือสาเหตุอันเนื่องมาจากความรัก ซึ่งเป็นผลกระทบจากรากฐานแนวคิดเกี่ยวกับสามีเดียวภรรยาหลายคน ในสังคมโบราณของญี่ปุ่น (一夫多妻)

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1 เข้าใจพฤติกรรมและบทบาทของตัวละครโระกุโจในเก็นจิโมะโนะงะตะริ

2. เข้าใจรูปแบบการสร้างตัวละครวิญญาณอาฆาตในวรรณคดีญี่ปุ่น

3. เพื่อศึกษาความคิดความเชื่อของสังคมที่ปรากฏผ่านตัวละครวิญญาณอาฆาต

4. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครในวรรณคดีโบราณต่อไป

1.5 นิยามคำศัพท์เฉพาะ

โระกุโจ ในที่นี้หมายถึง โระกุโจโนะมิยะซุโดะโกะโระ เป็นตัวละครหญิงที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ โดยเป็นหนึ่งในหญิงคนรักของฮิกะรุ เก็นจิ ตัวละครเอกของเรื่อง โดยเป็นหญิงคนรักที่มีอายุมากกว่าเก็นจิ มีนิสัยมั่นใจในความเป็นตัวเองมากและมีนิสัยคิดมากทำให้เธอรู้สึกอายกับผู้คนในสังคมที่มีชายคนรักอย่างเก็นจิที่อายุน้อยกว่าเธอถึง 7 ปี เมื่อใช้ชีวิตในฐานะของหญิงคนรักกับเก็นจินานวันเข้าเก็นจิไม่ไปมาหาสู่เนื่องจากมีหญิงอื่น ทำให้โระกุโจเกิดความทุกข์ทรมานและอาวรณ์ในความรักต่อเก็นจิ จิตแห่งความริษยาของโระกุโจะทำให้โระกุโจไม่สามารถควบคุมตนเองได้ จิตลอยออกจากร่างกายกลายเป็นวิญญาณคนเป็นไปสังหารหญิงคนอื่นของเก็นจิ จากเนื้อเรื่องที่มีเนื้อหาเหนือธรรมชาติอันเนื่องมาจากความอาฆาตแค้นที่มีสาเหตุจากความรักในฐานะหญิงคนรัก โระกุโจจึงเป็นตัวละครที่มีเอกลักษณ์และเป็นที่จดจำในฐานะผู้เรียนวรรณคดีญี่ปุ่นว่าเป็นหญิงที่มีความอาฆาตแค้น

เก็นจิ ในที่นี้หมายถึง ฮิกะรุ เก็นจิ เป็นตัวละครเอกในวรรณคดีเรื่อง เก็นจิโมะโนะงะตะริ โดยเป็นตัวละครที่เกิดในตระกูลในราชสำนักที่มีความสัมพันธ์กับผู้หญิงมากมายตลอดทั้งชีวิตของเขา

รวมทั้ง โระกุโจ ซึ่งเป็นหญิงที่เก็นจิมีความสัมพันธ์ด้วยในฐานะหญิงคนรักเช่นกัน แต่ด้วยลักษณะนิสัยที่มีความสัมพันธ์กับผู้หญิงมากมาย จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้โระกุโจกลายเป็นหญิงที่มีความอาฆาตแค้นกลายเป็นวิญญาณคนเป็นไปสังหารหญิงคนรักคนอื่นในที่สุด

วิญญาณคนเป็น หรือ อิกิเรียว (生霊) หมายถึงวิญญาณของมนุษย์ที่แยกส่วนหนึ่งออกจากร่างที่ยังมีชีวิตอยู่ออกมาปรากฏให้เห็นข้างนอกด้วยสาเหตุของความแค้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อไปขจัดความแค้นต่อคนที่ทำให้ทุกข์ใจ วิญญาณคนเป็นปรากฏในตัวละครโระกุโจในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ และเนื่องจากเก็นจิโมะโนะงะตะริเป็นนวนิยายยาวเรื่องที่เก่าแก่ที่สุดที่ยังคงหลงเหลืออยู่จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นนวนิยายเรื่องยาวเรื่องแรกของโลก ดังนั้น การปรากฏวิญญาณคนเป็นในโระกุโจดังกล่าวจึงสันนิษฐานว่ามีอิทธิพลต่อการเกิดวิญญาณอาฆาตตนอื่น ๆ ในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ในสมัยต่อมา

วิญญาณอาฆาต หมายถึง วิญญาณที่ผูกใจเจ็บและอยากแก้แค้น โดยในวิจัยนี้จะใช้ในความหมายว่า เป็นวิญญาณของหญิงที่เจ็บแค้นอันเนื่องมาจากความรักก่อให้เกิดความอาฆาตแค้นและแสดงออกเป็นวิญญาณด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ถอดจิตออกเป็นวิญญาณคนเป็น หรือเสียชีวิตแล้วกลายเป็นวิญญาณคนตาย เป็นต้น

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทนี้ประกอบด้วย 4 หัวข้อ ได้แก่ 1) เนื้อเรื่องโดยสังเขปของโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ 2) เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ 3) เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับโระกุโจ ทั้งการวิเคราะห์ตัวละครรวมทั้งการวิเคราะห์เฉพาะการเกิดวิญญาณอาฆาตของโระกุโจ โดยเรียงลำดับจากเอกสารภาษาไทย เอกสารภาษาญี่ปุ่น และเรียงลำดับปีศักราชจากน้อยไปหามาก 4) เนื้อเรื่องโดยสังเขปของวรรณคดีหญิงอาฆาตเรื่องอื่น 5) ข้อสรุปจากการทบทวนวรรณคดี

2.1. เนื้อเรื่องโดยสังเขปของโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ

โระกุโจเป็นลูกสาวของขุนนางชั้นสูงตำแหน่งเสนาบดี (大臣) เมื่อเธออายุ 16 ปี เธอเป็นจุดเด่นของแวดวงชนชั้นสูงในฐานะชายาในมกุฎราชกุมาร ต่อมาเธอให้กำเนิดบุตรสาวคนหนึ่ง แต่เมื่ออายุ 20 ปี มกุฎราชกุมารสิ้นพระชนม์ทำให้เธอกลายเป็นม่ายตั้งแต่อายุยังน้อย อย่างไรก็ตาม โระกุโจยังมีความงดงามอย่างเต็มเปี่ยม มีความสง่างาม มีสติปัญญาดีเลิศ และเป็นที่หมายปองของขุนนางชั้นสูงจำนวนมากรวมทั้งเก็นจิด้วย เก็นจิเริ่มต้นความสัมพันธ์กับโระกุโจในช่วงฤดูร้อนขณะที่เก็นจิอายุ 17 ปี

โระกุโจไม่ได้พึงใจกับเก็นจิถึงขนาดยินดีมอบร่างกายและจิตใจให้ตั้งแต่แรก แต่ด้วยจิตใจที่มุ่งมั่นของเก็นจิทำให้ในท้ายที่สุดโระกุโจกลายเป็นหญิงคนรักอีกคนหนึ่งของเก็นจิ แต่นานวันเข้าความรุนแรงในความรักอันเต็มอกของโระกุโจที่ซ่อนอยู่ภายใต้ใบหน้าอันสวยงามกลับกลายเป็นความรู้สึกยุ่งยากและน่ารำคาญสำหรับชายหนุ่มอย่างเก็นจิ และสิ่งนี้เป็นสาเหตุให้ความเสน่หาที่มีต่อโระกุโจหายไปอย่างรวดเร็ว เก็นจิห่างเหินการไปมาหาสู่กับโระกุโจ ด้านโระกุโจเดิมทีเป็นคนที่มั่นใจในความเป็นตัวเองมากและมีนิสัยคิดมากทำให้เธอรู้สึกอายกับผู้คนในสังคมที่มีชายคนรักอย่างเก็นจิที่อายุน้อยกว่าเธอถึง 7 ปี เธอเริ่มมีความรู้สึกเจ็บแค้นมากขึ้นเรื่อย ๆ ที่เก็นจิไม่ไปมาหาสู่ และรู้สึกเศร้ากับตัวเองที่มีใจให้กับเก็นจิไปแล้ว โระกุโจนอนจมอยู่กับความอ้างว้างเพียงลำพัง ทางด้านของเก็นจิกลับหันไปหลงเสน่ห์ยูงะโอะ (夕顔) อยู่มาวันหนึ่ง เก็นจิพายูงะโอะไปที่วัดร้างแห่งหนึ่ง แต่ในคืนนั้นโระกุโจที่เต็มไปด้วยความอิจฉาริษยากลายเป็นวิญญาณคนเป็นโดยปรากฏร่างให้เห็นแบบกะทันหันและสาปแช่งเก็นจิที่ทุ่มเทความสนใจไปยังยูงะโอะ ตั้งแต่เหตุการณ์นั้นเป็นต้นมา เก็นจิยิ่งรู้สึกเกลียด

ชังและยิ่งเอาใจออกห่างจากโระกุโจมากยิ่งขึ้น เก็นจิไปอยู่ดูแลอะโอะอิโนะอุเอะ (葵上) ที่เป็นภรรยาหลวง

ในเวลาต่อมา จักรพรรดิคิริท์ซุโบะ (桐壺) สละราชสมบัติและมกุฎราชกุมารซุสะกุ (朱雀) ซึ่งเป็นพระราชโอรสในพระมเหสีโคะกิเด็น (弘徽殿) และเป็นพระเชษฐาของเก็นจิขึ้นครองราชย์ บุตรสาวของโระกุโจได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหญิงดูแลศาลเจ้าอิเซะ (伊勢神宮) และพระราชธิดาในพระมเหสีโคะกิเด็นได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหญิงดูแลศาลเจ้าคะโมะ (賀茂神社) ช่วงเวลานี้ เก็นจิยิ่งรู้สึกเฉยชาต่อโระกุโจมากขึ้น โระกุโจต้องใช้ชีวิตอย่างทุกข์ทรมานเรื่องความรักของเก็นจิ โระกุโจมีความคิดว่าจะเดินทางติดตามบุตรสาวไปที่อิเซะ (伊勢) เพราะเห็นว่าลูกของตนยังมีอายุน้อยเกินกว่าที่จะรับตำแหน่งเป็นหญิงดูแลศาลเจ้าเพียงลำพัง เมื่อถึงวันพิธีชำระร่างกายให้บริสุทธิ์เพื่อรับตำแหน่งหญิงดูแลศาลเจ้า เก็นจิได้เข้าร่วมขบวนแห่ด้วยบุคลิกสง่างาม ทางด้านอะโอะอิโนะอุเอะที่กำลังตั้งครรภ์อยู่ก็ตั้งใจมาดูเก็นจิ แม้ว่าโระกุโจจะเจ็บแค้นกับท่าทีเย็นชาของเก็นจิแต่ยังอยากเห็นเก็นจิด้วยเช่นกัน เมื่อขบวนรถของอะโอะอิโนะอุเอะมาถึง รถคันอื่น ๆ ต่างหลบทางให้ ยกเว้น รถคันหนึ่งซึ่งเป็นรถของโระกุโจไม่ยอมหลบให้ ทำให้ผู้ติดตามของรถทั้งสองคันเกิดการต่อสู้กัน รถของโระกุโจเกิดความเสียหายโดนผลักไปทางด้านหลัง ทำให้ผู้คนละแวกนั้นเห็นหน้าของโระกุโจที่อยู่บนรถ ทำให้โระกุโจรู้สึกเสียหน้าอย่างรุนแรง ยิ่งไปกว่านั้น โระกุโจยังเห็นเก็นจิที่อยู่ในขบวนแห่หันหน้ามองมาทางอะโอะอิโนะอุเอะ ทำให้โระกุโจที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงรู้สึกทนไม่ได้และคร่ำครวญว่า *“ฉันเห็นคุณ (เก็นจิ) ที่อยู่ในขบวนพิธีมาแต่ไกล แต่ฉันกลับรู้ซึ้งถึงความอาภัพของตัวเองจากท่าทีที่เย็นชาของคุณ”* หลังจากพิธีชำระมลร่างกายให้บริสุทธิ์ของหญิงดูแลศาลเจ้า ทางเก็นจิเองที่ไม่รู้ว่าโระกุโจมาที่งาน พอได้ยินข่าวเรื่องเหตุขัดแย้งเรื่องรถระหว่างอะโอะอิโนะอุเอะกับโระกุโจก็ตกใจมาก เก็นจิรู้สึกเห็นใจโระกุโจจึงเดินทางไปหา ฝ่ายของโระกุโจที่แม้จะมั่นใจในตนเองสูงแต่จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดบาดแผลทางจิตใจอย่างมาก โระกุโจหลีกเลี่ยงการเจอหน้ากับเก็นจิ หลังจากเหตุการณ์นั้น โระกุโจจมปลักอยู่กับความรู้สึกที่ถูกดูหมิ่นและใช้ชีวิตอยู่ในแต่ละวันด้วยความห่อเหี่ยว ในความคิดของโระกุโจมีความรู้สึกหลากหลายอย่าง ทั้งความรู้สึกอาวรณ์ในความรักต่อเก็นจิ และความรู้สึกกลัวโดนทำลายภาพพจน์ในสังคมจากการโดนชายคนรักที่อายุน้อยกว่าทิ้งไป ทำให้เธอตัดสินใจที่จะติดตามลูกสาวไปยังอิเซะ

ความโศกเศร้าของโระกุโจทวีคูณมากยิ่งขึ้นในวันที่รู้เรื่องการตั้งครรภ์ของอะโอะอิโนะอุเอะ โระกุโจรู้สึกอิจฉาอะโอะอิโนะอุเอะที่กำลังจะมีลูกกับเก็นจิที่เธอรัก ต่อมาไม่นาน จิตแห่งความริษยา

ของโระกุโจที่สาปแช่งอะโอะอิ โนะ อุเอะทำให้โระกุโจไม่สามารถควบคุมตนเองได้ จิตลอยออกจากร่างกายกลายเป็นวิญญาณคนเป็นและไปสิงร่างอะโอะอิ โนะ อุเอะที่อยู่ในสภาพเจ็บท้องใกล้คลอด วิญญาณคนเป็นของโระกุโจคร่ำครวญความเจ็บปวดขมขื่นจากความรักที่มีต่อเก็นจิ เก็นจิได้ยินเสียงคร่ำครวญจึงรู้ว่าวิญญาณคนเป็นนั้นคือโระกุโจ ทำให้เก็นจิรู้สึกเศร้าต่อความน่ากลัวอันเกิดจากจิตใจที่ยึดติดในความรักของมนุษย์

ในเวลาต่อมา อะโอะอิ โนะ อุเอะให้กำเนิดบุตรชายชื่อยูงิริ (夕霧) เก็นจิมีเหตุให้ต้องกลับเข้าไปในวัง ในคืนนั้นอาการของอะโอะอิ โนะ อุเอะทรุดลงอย่างรวดเร็ว และสุดท้ายก็ถูกพรากชีวิตไปในที่สุด อะโอะอิ โนะ อุเอะในช่วงที่ยังมีชีวิตอยู่มีนิสัยเชื่อมั่นในตนเองสูงทำให้เก็นจิไม่สามารถรู้สึกรักในฐานะสามีภรรยาได้ แต่เมื่อได้ให้กำเนิดลูก เก็นจิรู้สึกพึงใจในที่สุด พอมีเหตุต้องมาสูญเสียภรรยาไปเช่นนี้ ก็กลายเป็นโศกเศร้าขึ้นมาอีกครั้ง ส่วนทางโระกุโจที่หมดสติไปฟื้นขึ้นและได้กลิ่นของเคะฌิ[1] (芥子) ที่ปกติใช้เอามาใช้ไล่ปีศาจติดอยู่ตามเสื้อผ้าและเส้นผมของตน โระกุโจก็เข้าใจถ่องแท้ว่าความชั่วร้ายของตนเองที่พยายามยับยั้งไว้กลายเป็นวิญญาณคนเป็นที่พรากชีวิตของอะโอะอิ โนะ อุเอะอย่างที่ผู้คนเขาโจษจันกัน ทำให้เธอรู้สึกเศร้าโศกและอับอาย หลังจากนั้นมาเมื่อโระกุโจถูกเก็นจิตำหนิอย่างอ้อม ๆ เรื่องวิญญาณ โระกุโจรู้ได้ทันทีว่าเธอถูกดูหมิ่นและรู้สึกสิ้นหวังแบบที่ไม่สามารถย้อนคืนมาได้ และแน่ชัดแล้วว่าความรักของตนกับเก็นจิหมดสิ้นแล้ว พลางเศร้าใจกับความอาภัพของเธอเอง

หลังจากอะโอะอิ โนะ อุเอะเสียชีวิตลง ผู้คนต่างพากันโจษจันว่าโระกุโจจะได้เป็นภรรยาหลวงหรือไม่ แต่จากเหตุการณ์วิญญาณคนเป็นทำให้ความรักของเก็นจิที่มีต่อโระกุโจลดลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้น โระกุโจตัดสินใจสะสางความรักที่ยุ่งเหยิงที่มีต่อเก็นจิโดยร่วมเดินทางไปกับบุตรสาวที่ต้องไปปฏิบัติหน้าที่เป็นหญิงดูแลศาลเจ้าอิเซะ

โระกุโจในวัย 30 ปีได้ลาจากพระราชวังที่มีความทรงจำต่าง ๆ ในช่วงวัยสาวและไปเก็บตัวอยู่ที่โนะโนะมิยะ (野の宮) เธอใช้ชีวิตในแต่ละวันไปกับการงดทานเนื้อสัตว์เพื่อชำระมลทิน เก็นจิในวัย 23 ปี รู้สึกสงสารโระกุโจจึงเดินทางไปเยี่ยมเยือนในช่วงปลายฤดูใบไม้ร่วง โระกุโจลังเลที่จะออกไปพบกับเก็นจิที่มาหาเธอเพราะความเห็นใจในความอาภัพ แต่สุดท้ายก็ตัดสินใจออกไปพบโดยมีมู่ลี่ไม้ไผ่คั่นกลาง เธอรำพันและถ่ายทอดความรู้สึกอาวรณ์ที่จำต้องจากกับเก็นจิทั้งที่มีเยื่อใย ทั้งสองคนที่เข้าสู่วัยกลางคนต่างพูดถึงความทรงจำตอนหนุ่มสาวที่รักกัน และรู้สึกถึงความรุ่มร้อนในอก พลางนึกไปถึง

---

[1] พืชตระกูลเดียวกับป๊อปปี้ เป็นไม้ล้มลุก ผลมีรูปค่อนข้างกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-5 ซ.ม.

รักที่ไม่มีเหตุผลจนกลั่นออกมาเป็นน้ำตา แม้ว่าเก็นจิพยายามให้โระกุโจล้มเลิกความคิดที่จะเดินทางไปยังอิเซะ แต่สุดท้ายโระกุโจตัดสินใจเดินทางไป

วันเวลาผ่านไป จักรพรรดิซุสะกุทรงสละราชสมบัติ ทำให้หน้าที่หญิงดูแลศาลเจ้าของบุตรสาวโระกุโจสิ้นสุดลงด้วย โระกุโจในวัย 36 ปีเดินทางกลับเมืองหลวงพร้อมกับบุตรสาวหลังจากไม่ได้กลับในรอบ 6 ปี โระกุโจไม่แยแสกับเก็นจิเพราะประสบการณ์ที่ผ่านมาทำให้ยังมีความรู้สึกทั้งรักทั้งเกลียดอยู่ไม่จบสิ้น

โระกุโจมีอาการป่วยกะทันหันและออกบวช เก็นจิรู้สึกตกใจเมื่อได้ยินข่าวและรีบไปเยี่ยมเพื่อดูใจและคอยดูแลหญิงคนรักเก่าที่กำลังป่วยหนัก โระกุโจรู้สึกขอบคุณในน้ำใจอันอบอุ่นของเก็นจิและสั่งเสียขอให้เก็นจิดูแลบุตรสาวของตนที่กำลังจะกลายเป็นลูกกำพร้าพร้อมกับขอร้องไม่ให้เก็นจิยุ่งเกี่ยวกับบุตรสาวของตนในเชิงกามารมณ์เพราะไม่อยากให้บุตรสาวเจ็บปวดจากความรักเหมือนกับที่ตนเจอ ในที่สุด โระกุโจจบชีวิตลงในวัย 36 ปี เก็นจิเป็นธุระในการจัดงานศพและปลงอนิจจังถึงความน่ากลัวของการยึดมั่นในความรักของมนุษย์

หลังจากนั้น เก็นจิรับบุตรสาวของโระกุโจมาเป็นบุตรบุญธรรมเพื่อชดเชยความรักที่มีต่อโระกุโจ แต่มีบางครั้งที่เก็นจิรู้สึกหวั่นไหวกับบุตรสาวของโระกุโจเพราะความสวยที่พรั่งพร้อมไปด้วยสติปัญญา แต่ด้วยคำสั่งเสียของโระกุโจทำให้สามารถสกัดกลั้นอารมณ์ไว้ได้

ต่อมา แม้ว่าโระกุโจจะเสียชีวิตไปแล้วแต่โระกุโจยังได้กลายเป็นวิญญาณคนตาย（死霊）และได้ไปทำให้มุระซะกิ โนะ อุเอะล้มป่วยลง หลังจากนั้นยังได้เข้าสิงอนนะซันโนะมิยะ 女三の宮）ภรรยาอีกคนของเก็นจิในขณะที่บวชด้วย โระกุโจปรากฏในเรื่องครั้งสุดท้ายผ่านคำบอกเล่าของลูกสาวที่มีต่อเก็นจิว่าโระกุโจจากไปอย่างไม่สงบและไม่สามารถบรรลุพุทธภาวะได้ จึงได้คุยกับเก็นจิและตกลงว่าจะประกอบพิธีอุทิศส่วนกุศลเพื่อให้วิญญาณของโระกุโจอยู่ได้อย่างสงบในโลกหน้า[2]

2.2. เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ

โระกุโจเป็นตัวละครหญิงสำคัญคนหนึ่งในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ และมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับโระกุโจปรากฏในหลายตอนโดยสามารถสรุปเรียงลำดับตามอายุของโระกุโจได้ดังนี้

---

[2] แปลและสรุปจาก 正道寺康子(2015). *人物で読む『源氏物語』第七巻－六条御息所*勉誠出版. pp. 152-153.

ตาราง 2.1 เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ[3]

อายุของโระกุโจ	เหตุการณ์	ชื่อตอนที่กล่าวถึงเหตุการณ์
16 ปี	*-เข้าวังเพื่อสมรสกับมกุฎราชกุมาร*	ซะกะกิ (賢木)
20 ปี	*-มกุฎราชกุมารสิ้นพระชนม์*	ซะกะกิ (賢木)
ไม่แน่ชัด	*-จักรพรรดิคิริท์ซุโบะทรงมีพระบรมราชานุญาตให้โระกุโจและลูกสาวอยู่ในวังได้ แต่โระกุโจตัดสินใจออกจากวังไปอาศัยอยู่นอกวัง*	อะโอะอิ (葵)
ไม่แน่ชัด	*-เก็นจิแวะเวียนมาหาหลังโระกุโจออกไปอาศัยนอกวัง*	ยูงะโอะ (夕顔)
29 ปี	*- เกิดกรณีพิพาทขบวนรถปะทะกันในเดือน 4* *- วิญญาณคนเป็นของโระกุโจทำร้ายอะโอะอิ โนะ อุเอะซึ่งกำลังท้องอยู่* *- วิญญาณคนเป็นของโระกุโจทำร้ายอะโอะอิ โน ะอุเอะ จนเสียชีวิตประมาณเดือน 8* *- ส่งบทกวีแสดงความเสียใจไปถึงเก็นจิแล้ว แต่ยังมีความกังวลใจ*	อะโอะอิ (葵)
30 ปี	*- ตัดสินใจร่วมเดินทางไปที่อิเซะกับลูกสาวที่ต้องไปเป็นหญิงดูแลศาลเจ้าหลังจากจักรพรรดิคิริท์ซุโบะสละบัลลังก์* *- ส่งบทกวีแลกเปลี่ยนกับเก็นจิขณะเก็นจิเดินทางไปหาที่โนะโนะมิยะ (野宮) ประมาณวันที่ 7 เดือน 9* *- เดินทางเข้าวังพร้อมกับลูกสาวในวันที่ 16 เดือน 9* *- เดินทางไปที่อิเซะในเดือน 9*	ซะกะกิ (賢木)

2.3. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับโระกุโจ

วินัย จามรสุริยา (2554) กล่าวถึงโระกุโจในบทละครโนเรื่องอะโอะอิ โนะ อุเอะว่า มีส่วนคล้ายกับที่ปรากฏในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริในแง่เป็นหญิงร้างรัก นางต้องระทมทุกข์เพราะคนรักทอดทิ้งไป โระกุโจมีภาพของหญิงเฝ้ารอเพราะต้องเฝ้ารอเก็นจิกลับมาหา บทละครโนเรื่องนี้สะท้อนความคิดของผู้แต่งว่า หญิงที่ถูกทอดทิ้งเป็นผู้น่าเห็นใจ และผู้แต่งเห็นใจโระกุโจซึ่งเป็นฝ่ายถูกข่มเหง

---

[3] แปลและสรุปจาก 正道寺康子(2015). *人物で読む『源氏物語』第七巻－六条御息所*勉誠出版. pp. 152-153.

รังแกจากผู้ที่ถือไพ่เหนือกว่า คือ อะโอะอิ โนะ อุเอะซึ่งเป็นภรรยาหลวงของเก็นจิ ในบทละครโนเรื่องนี้มีฉากวิญญาณของโระกุโจมาปรากฏร่างบนรถลากที่พังแล้วหลังจากขบวนรถปะทะกันในงานพิธีชำระมลทินของหญิงดูแลศาลเจ้าซึ่งฉากนี้แสดงถึงการออกมาร้องขอความเป็นธรรมของโระกุโจในฐานะเป็นผู้มาก่อนทั้งเรื่องความรักที่มีต่อเก็นจิ และเรื่องขบวนรถที่มาถึงก่อน บทขับร้องในเรื่องนี้ที่แสดงสาเหตุความโศกเศร้าและน่าเวทนาของโระกุโจเป็นการสนับสนุนพฤติกรรมของวิญญาณของโระกุโจที่พยายามทำร้ายอะโอะอิ โนะ อุเอะว่าเป็นสิ่งที่สมควรแก่เหตุ หากมองในแง่คำสอนทางพุทธศาสนาเรื่องกฎแห่งกรรมแล้ว การที่วิญญาณโระกุโจทำร้ายอะโอะอิ โนะ อุเอะอาจเกิดจากผลกรรมของอะโอะอิ โนะ อุเอะเอง

อรรถยา สุวรรณระดา (2561) กล่าวถึงโระกุโจในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริว่าโระกุโจเป็นวิญญาณร้ายที่มีความอาฆาตแค้นอันเนื่องมาจากความรักและความอิจฉาริษยา ในฉากที่เก็นจิฝันเห็นผู้หญิงมาฉุดกระชากเอาตัวยูงะโอะไป และเมื่อเก็นจิตื่นขึ้นมาแล้วพบว่ายูงะโอะที่นอนอยู่ข้าง ๆ เสียชีวิตนั้น แม้ว่าฉากนี้ไม่ได้ระบุชัดเจนว่าผู้หญิงคนนั้นเป็นอิกิเรียวของโระกุโจ แต่เนื่องจากหลังจากนั้นอิกิเรียวของโระกุโจก็ออกมาทำร้ายอะโอะอิ โนะ อุเอะซึ่งเป็นภรรยาหลวงของเก็นจิ และต่อมาหลังจากที่โระกุโจเสียชีวิตแล้ววิญญาณยังเข้ามาสิงร่างอนนะซันโนะมิยะ (女三の宮) ภรรยาอีกคนหนึ่งของเก็นจิด้วย ดังนั้น วิญญาณร้ายที่ฆ่ายูงะโอะในฉากนี้จึงน่าจะเป็นวิญญาณของโระกุโจ นอกจากนี้ การบรรยายอารมณ์ความรู้สึกของโระกุโจในเรื่องนี้หลายครั้งใช้คำว่า โมะโนะโอะโมะฉิมิดะรุรุ (もの思し乱るる) ซึ่งหมายถึง “คิดสับสนวุ่นวาย” เป็นการเน้นย้ำสภาพจิตใจที่สับสนวุ่นวายของโระกุโจซึ่งไม่เป็นปกติ ภายหลังมีเรื่องกับอะโอะอิ โนะ อุเอะ ความอาฆาตแค้นยิ่งทำให้สภาพจิตใจของโระกุโจถูกกดดันหนักเข้าจนทำให้วิญญาณส่วนหนึ่งออกจากร่างมาทำร้ายอะโอะอิ โนะ อุเอะโดยไม่รู้ตัว เพียงรู้สึกว่ามีหลายครั้งที่ฝันเห็นตัวเองไปยังที่ต่าง ๆ และหลายครั้งที่รู้สึกเหมือนตัวเองไม่มีสติอยู่กับตัว จากเรื่องของโระกุโจนี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อของคนสมัยนั้นเกี่ยวกับเรื่องอิกิเรียวว่าวิญญาณส่วนหนึ่งจะแยกออกจากร่างได้ถ้าสภาพจิตใจถูกกดดันอย่างหนัก โดยที่เจ้าตัวเองอาจไม่รู้ตัว

ชมนาด ศีติสาร (2561) กล่าวถึง “วิญญาณคนเป็น” ว่า วิญญาณคนเป็นนั้นไม่ได้หมายถึงการที่ใครบางคน “ถอดร่าง” เพื่อไปเข้าสิงผู้อื่น แต่หมายถึงความรู้สึกแรงกล้าอันเกิดจากการถูกกระทำ เช่น ถูกกลั่นแกล้ง ทำร้าย ได้กลายเป็นความเคียดแค้นชิงชังอย่างรุนแรงจนมีอำนาจออกไปสิงคู่กรณี ทำให้อีกฝ่ายต้องเจ็บปวดและทรมาน ความเชื่อเรื่องวิญญาณคนเป็นเข้าสิงพบได้ทั่วภูมิภาคของญี่ปุ่นมาแต่โบราณ แม้กระทั่งในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริก็ยังมีตอนที่กล่าวถึงการที่ตัว

ละครชื่อโระกุโจโนะมิยะซุโดะโกะโระ เกิดอารมณ์หึงหวงและริษยาอะโอะอิ โนะ อุเอะ ผู้เป็นภรรยาหลวงของเก็นจิคนรักของเธอ จนความรู้สึกนั้นได้ออกไปทำร้ายอะโอะอิ โนะ อุเอะจนเสียชีวิต นอกจากนี้ วิญญาณคนเป็น เป็นวิญญาณอิสระ สามารถผละจากร่างมนุษย์ออกไปยังที่ต่าง ๆ และเชื่อกันว่าหากวิญญาณชนิดนี้ออกจากร่างจะทำให้คนอยู่ในสภาพที่ร่างกายหยุดทำงาน

อิโต เทะอิโกะ และ โฌโดจิ ยะซุโกะ และ ยะฌิมะ ยุกะ และ ฌิชชิ ยุกิโอะ และ มะกิโนะ ทะกะโกะ (伊藤禎子と正道寺康子と八島由香と悉知由紀夫と牧野高子, 2005) กล่าวถึงโระกุโจในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริว่า ไม่ปรากฏเนื้อเรื่องที่อธิบายลักษณะของโระกุโจอย่างเป็นรูปธรรม แต่สามารถสันนิษฐานได้จากข้อความในตอนต่าง ๆ เช่น งดงาม มีการศึกษาดี อายุห่างจากเก็นจิ รักษาศักดิ์ศรี เสื้อผ้า โระกุโจมีความสัมพันธ์อันดีกับจักรพรรดิคิริท์ซุโบะเพราะมกุฎราชกุมารที่สิ้นพระชนม์ไปเป็นพระอนุชาร่วมพระราชชนนีเดียวกันกับจักรพรรดิ หลังจากการสิ้นพระชนม์ของมกุฎราชกุมารแล้วจักรพรรดิทรงให้โระกุโจและลูกสาวสามารถอยู่ในวังได้ต่อไป แต่โระกุโจสมัครใจออกจากวังไปอาศัยที่อื่น ในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริมีฉากที่โระกุโจร้องไห้ทั้งหมดห้าครั้ง ร้องไห้ขณะมีชีวิตอยู่สองครั้ง และร้องไห้ขณะเป็นวิญญาณไปสิงร่างของอะโอะอิ โนะ อุเอะสามครั้ง โดยการร้องไห้ขณะยังมีชีวิตอยู่ ได้แก่ ฉากที่ขบวนรถปะทะกัน และฉากที่ได้พบกับเก็นจิหลังเดินทางกลับเมืองหลวง

คะท์ซุมะตะ ฌิโอะริ และ นะกะมะรุ ทะกะฟุมิ (勝亦志織と中丸貴史, 2005) กล่าวถึงโระกุโจในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริว่า เรื่องราวเกี่ยวกับโระกุโจปรากฏในเนื้อหาตอนต่าง ๆ ทำให้รู้รายละเอียดมากขึ้น เช่น มกุฎราชกุมารทรงรักใคร่โระกุโจมาก จักรพรรดิคิริท์ซุโบะทรงเมตตาลูกสาวของโระกุโจเสมือนพระราชธิดาของพระองค์เอง และสาเหตุที่ทำให้ผู้อ่านรู้ว่าพ่อของโระกุโจเป็นเสนาบดีเพราะตอนวิญญาณคนเป็นเข้าสิงร่างอะโอะอิ โนะ อุเอะมีข้อความอธิบายว่า มีเสียงผู้คนโจษจันว่าอาจเป็นวิญญาณคนเป็นของเสนาบดีซึ่งเป็นพ่อของโระกุโจโดยพ่อของโระกุโจคาดหวังให้โระกุโจได้เป็นมเหสีจึงส่งเข้าไปในวัง หลังโระกุโจเสียชีวิตแล้วเก็นจิเป็นผู้ดูแลลูกสาวของโระกุโจโดยเวลาต่อมา ลูกสาวของโระกุโจได้เป็นมเหสีของจักรพรรดิเระอิเสะอิ ลูกสาวของโระกุโจมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้สนับสนุนความเจริญรุ่งเรืองของเก็นจิ ยิ่งกว่านั้น หลังมุระซะกิ โนะ อุเอะเสียชีวิตแล้วผู้หญิงที่ทำให้จิตใจของเก็นจิหวั่นไหว คือ ลูกสาวของโระกุโจ

จินโนะ ฮิเดะโนะริ (陣野英則, 2005) กล่าวถึงโระกุโจในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริว่า มนุษย์ไม่สามารถรู้ความในใจของคนอื่นได้ คนอื่นก็ไม่สามารถรู้ความในใจของเราได้เช่นกัน แต่

หากเป็นเทพเจ้าอาจสามารถรู้ได้ ในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริไม่มีตัวละครเทพเจ้าแต่วิญญาณหลังเสียชีวิตของโระกุโจสามารถรู้ความในใจของคนอื่นได้ สาเหตุที่ทำให้วิญญาณหลังเสียชีวิตของโระกุโจสามารถทำเช่นนั้นได้อาจเป็นเพราะถูกสร้างให้เป็นตัวละครที่ทวงถามบาปของเก็นจิที่ทำให้ผู้หญิงหลายคนต้องเจ็บปวดและยึดติดกับความรัก

มะซุดะ ฌิเงะโอะ (増田繁夫, 2011) กล่าวถึงการใช้ชีวิตหลังแต่งงานในสมัยเฮอันว่าโดยทั่วไปแล้วรูปแบบการใช้ชีวิตหลังแต่งงานของชนชั้นสูงในช่วงระยะเวลาที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริเป็นแบบ “สามีหนึ่งคนภรรยาหลายคน (一夫多妻制)” แต่แท้จริงแล้วควรเรียกว่า “สามีหนึ่งคนภรรยาหนึ่งคน (一夫一妻制)” มากกว่าเพราะตามกฎหมายแล้วภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมาย คือ ภรรยาหลวงหรือซะอิ (妻) มีได้เพียงคนเดียว ส่วนผู้หญิงคนอื่นที่มาทีหลังเรียกว่าภรรยารองหรือโฌ (妾) หากพูดถึงเรื่องราวของเก็นจิในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริพบว่า เก็นจิแต่งงานกับอะโอะอิ โนะ อุเอะขณะเก็นจิอายุ 12 ปีและอะโอะอิ โนะ อุเอะเสียชีวิตขณะที่เก็นจิอายุ 22 ปีโดยเก็นจิไม่ได้อาศัยอยู่ในบ้านของอะโอะอิ โนะอุ เอะตลอดระยะเวลา 10 ปี เก็นจิเพียงแวะเวียนไปหาที่บ้านของอะโอะอิ โนะ อุเอะเท่านั้น นอกเหนือจากอะโอะอิ โนะ อุเอะแล้วผู้หญิงที่เรียกได้ว่าเป็นภรรยาของเก็นจิมีอีกหนึ่งคน คือ ฮะนะชิรุซะโตะ (花散里) ส่วนความสัมพันธ์กับโระกุโจเป็นการลักลอบกระทำเท่านั้น แต่เป็นความสัมพันธ์ที่ผู้คนต่างล่วงรู้รวมทั้งจักรพรรดิคิริท์ซุโบะด้วย และเนื่องจากผู้หญิงชนชั้นสูงในสมัยนั้นให้ความสำคัญเรื่องศักดิ์ศรีมาก ทำให้โระกุโจซึ่งเป็นหญิงชนชั้นสูงแต่ลักลอบมีความสัมพันธ์กับเก็นจิต้องทุกข์ทรมานเป็นเวลานาน

อะซะโอะ ฮิโระโยะฌิ (浅尾広良, 2014) กล่าวถึงเรื่องหญิงดูแลศาลเจ้าในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริว่า เนื้อเรื่องในเก็นจิโมะโนะงะตะริเป็นรัชสมัยการปกครองของจักรพรรดิสี่พระองค์แต่เนื้อเรื่องเกี่ยวกับหญิงดูแลศาลเจ้าปรากฏเพียงสองรัชสมัยตั้งแต่จักรพรรดิซุสะกุถึงจักรพรรดิเระอิเสะอิ แต่ที่เป็นประเด็นสำคัญมาก คือ หญิงดูแลศาลเจ้าในรัชสมัยของจักรพรรดิซุสะกุเท่านั้น หญิงดูแลศาลเจ้าอิเซะ (伊勢神宮) หรือเรียกว่า “ซะอิงู (斎宮)” คือ ลูกสาวของโระกุโจ ส่วนหญิงดูแลศาลเจ้าคะโมะ (賀茂神社) หรือเรียกว่า “ซะอิอิน (斎院)” คือ พระราชธิดาในพระมเหสีจากตำหนักโคกิเด็น (弘徽殿) โดยปกติแล้ว ผู้ได้รับมอบหมายให้เป็นหญิงดูแลศาลเจ้าคือพระราชธิดาในจักรพรรดิที่ทรงขึ้นครองราชย์ แต่จักรพรรดิซุสะกุทรงขึ้นครองราชย์ด้วยพระชนมพรรษาเพียง 24 พรรษาทำให้ลูกสาวของโระกุโจซึ่งเป็นธิดาในมกุฎราชกุมารที่สิ้นประชนม์ไปแล้วต้องมารับหน้าที่นี้ อย่างไรก็ตาม โระกุโจและลูกสาวได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากจักรพรรดิคิริท์ซุโบะอย่างมากโดย

พระองค์มีพระบรมราชานุญาตให้สองแม่ลูกอาศัยอยู่ในพระราชวังต่อไปหลังการสิ้นพระชนม์ของมกุฎราชกุมาร

โคะยะมะ ซะโตะโกะ (小山聡子, 2014) กล่าวถึงวิญญาณของโระกุโจว่า ทั้งวิญญาณคนเป็นและวิญญาณหลังเสียชีวิตของโระกุโจทำให้ผู้หญิงหลายคนของเก็นจิต้องทุกข์ทรมาน หลังเสียชีวิตแล้ววิญญาณของโระกุโจไปทำร้ายมุระซะกิ โนะ อุเอะ แม้ว่าเก็นจิรู้สึกไม่พอใจและไม่เห็นใจวิญญาณของโระกุโจแต่เก็นจิออกคำสั่งให้อุทิศส่วนกุศลให้วิญญาณของโระกุโจด้วยการอ่านพระธรรมทุกวัน อย่างไรก็ตาม วิญญาณของโระกุโจยังไม่สามารถสงบได้ ในที่สุด ลูกสาวของโระกุโจมาอุทิศส่วนกุศลและทำให้วิญญาณของโระกุโจสงบลงโดยไม่เข้าใกล้มุระซะกิ โนะ อุเอะอีก เก็นจิอาจไม่รู้ว่าวิญญาณของโระกุโจสงบลงแล้ว หรืออาจไม่เชื่อสนิทว่าวิญญาณสงบลงแล้วอย่างแท้จริงจึงสั่งให้อุทิศส่วนกุศลต่อไป และอาจคิดได้ว่าเก็นจิยังกลัววิญญาณของโระกุโจอยู่ สาเหตุที่เก็นจิยังสั่งให้อุทิศส่วนกุศลต่อไปเพราะแม้ว่าวิญญาณจะย้ายไปสิงร่างอื่นแล้วแต่วิญญาณยังไม่ยอมแพ้และยังคงวนเวียนอยู่ใกล้ กับมุระซะกิโนะ อุเอะ วิญญาณอาจมาทำร้ายอีกได้

ฮะตะ เอะริโกะ (畑恵理子, 2014) กล่าวถึงโระกุโจในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริว่า กรณีพิพาทขบวนรถของโระกุโจกับอะโอะอิ โนะ อุเอะ ทำให้โระกุโจรู้สึกเสียศักดิ์ศรีและต้องทรมานกับเสียงเยาะเย้ยของผู้คน จิตใจสับสนวุ่นวาย ยิ่งกว่านั้น โระกุโจยังขาดผู้มีบารมีค้ำจุนเพราะพ่อซึ่งเป็นขุนนางชั้นสูงเสียชีวิตไปแล้ว อดีตสามีที่เป็นมกุฎราชกุมารก็สิ้นพระชนม์ไปแล้วเช่นกัน สาเหตุที่ทำให้โระกุโจกลายเป็นวิญญาณคนเป็น คือ ความกดดันที่เกิดจากสิ่งต่าง ๆ ภายใต้สถานการณ์ที่ตนเป็นผู้อ่อนแอในสังคม

ควัน-โด-ยอง (權桃楹, 2015) กล่าวถึงโระกุโจในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริว่า โระกุโจมีความหวังที่จะเป็นภรรยาหลวงแทนอะโอะอิ โนะ อุเอะที่เสียชีวิตไป แต่ก็ตัดสินใจเดินทางไปที่อิเซะพร้อมกับบุตรสาว การที่เนื้อเรื่องกำหนดให้บุตรสาวของโระกุโจต้องไปเป็นหญิงดูแลศาลเจ้ามีส่วนให้การเดินทางออกจากเมืองหลวงของโระกุโจเป็นไปอย่างสมเหตุผล และเสริมภาพความทุกข์ทรมานของโระกุโจที่มิอาจตัดความผูกพันต่อเก็นจิได้โดยง่าย ในเวลาต่อมา หลังจากโระกุโจเดินทางกลับคืนสู่เมืองหลวงได้ไม่นานก็ล้มป่วย โระกุโจฝากให้เก็นจิดูแลบุตรสาวของตนเพราะมีความเป็นห่วงบั้นปลายชีวิตของบุตรสาว เก็นจิจึงรับเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม และตั้งใจส่งเข้าไปถวายงานแด่จักรพรรดิเระอิเสะอิ (冷泉) ในพระราชวังซึ่งเรื่องนี้แสดงถึงสภาพสังคมในสมัยนั้นที่ต้องการสร้างอำนาจของตนเองให้แข็งแกร่งขึ้นด้วยการส่งลูกสาวไปเป็นมเหสีของจักรพรรดิ หลังจากโระกุโจ

เสียชีวิตลงแล้ววิญญาณยังปรากฏในตอนหลัง ๆ ของเรื่องโดยวิญญาณของโระกุโจไปสิงร่างมุระซะกิ โนะ อุเอะ (紫の上) และขอร้องให้อุทิศส่วนกุศลเพื่อให้วิญญาณสามารถไปจุติในแดนสุขาวดี วิญญาณของโระกุโจระลึกถึงความผูกพันกับบุตรสาวน้อยกว่าจิตผูกพันที่มีต่อเก็นจิ สรุปแล้วผู้แต่งเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริสร้างตัวละครโระกุโจให้เป็นผู้หญิงที่ทุกข์ทรมานกับการยึดติดในความรักต่อเก็นจิและมีบทบาทความเป็นแม่ที่เป็นห่วงลูกสาว

ทะกะดะ ฮิโระฮิโกะ (高田裕彦, 2015) กล่าวถึงโระกุโจในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริว่า คำว่า “โระกุโจโนะมิยะซุโดะโกะโระ (六条御息所)” ปรากฏเป็นครั้งแรกในเนื้อเรื่องช่วงต้นของตอนอะโอะอิ (葵) ซึ่งก่อนหน้านี้เคยปรากฏคำว่า “โระกุโจวะตะริ (六条わたり)” ในฐานะพระชายาของมกุฏราชกุมารและมีลูกสาวเป็นซะอิงู แม้จะเป็นบุคคลคนเดียวกันแต่มีคุณลักษณะไม่เหมือนกันโดยโระกุโจเริ่มมีบทบาทสำคัญในช่วงเปลี่ยนจากรัชสมัยของจักรพรรดิคิริท์ซุโบะไปรัชสมัยของจักรพรรดิซุสะกุ คุณลักษณะของ “โระกุโจวะตะริ” ที่ปรากฏในตอนยูงะโอะคือ ผู้หญิงที่ดำรงชีวิตอย่างเจียมตัว ครุ่นคิดเรื่องราวต่าง ๆ และเฝ้ารอการแวะเวียนมาหาของเก็นจิอย่างเงียบ ๆ ส่วน “โระกุโจโนะมิยะซุโดะโกะโระ” ที่ปรากฏในตอนอะโอะอิมีคุณลักษณะ คือ อดีตพระชายาของมกุฏราชกุมารซึ่งปัจจุบันกลายเป็นหญิงคนรักที่เก็นจิแสดงท่าทีเย็นชา และตกเป็นเป้าหมายของเสียงเล่าลือของสังคมจนกระทั่งนำไปสู่ความอับอายกรณีพิพาทขบวนรถปะทะกัน ทั้งนี้ จุดเปลี่ยนจาก “โระกุโจวะตะริ” เป็น “โระกุโจ โนะ มิยะซุโดะโกะโระ” เริ่มตั้งแต่มีเสียงโจษจันเรื่องเก็นจิไม่สนใจแวะเวียนไปหาโระกุโจ

มะซุดะ ฌิเงะโอะ (増田繁夫,2016) กล่าวถึงโระกุโจในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริว่า สาเหตุโดยตรงที่โระกุโจกลายเป็นวิญญาณคนเป็นไปสิงร่างอะโอะอิ โนะ อุเอะ คือ กรณีพิพาทขบวนรถปะทะกันในงานพิธีชำระมลทิน แต่สาเหตุไม่ได้มีเพียงเท่านี้ โระกุโจเป็นหญิงสูงศักดิ์ที่มีปมแห่งความหลังตั้งแต่ก่อนเกิดกรณีพิพาทนี้แล้ว โระกุโจกลายเป็นหญิงม่ายหลังการสิ้นพระชนม์ของมกุฏราชกุมาร พ่อของโระกุโจซึ่งเป็นขุนนางชั้นสูงก็เสียชีวิตไปนานแล้ว และไม่มีญาติคนใดที่มีอำนาจบารมี ทำให้สังคมหมางเมิน ไม่ให้ความสำคัญแก่โระกุโจ นอกจากนี้ ลูกสาวของโระกุโจซึ่งเป็นของต่างหน้าจากมกุฏราชกุมารยังต้องเดินทางไปเป็นหญิงดูแลศาลเจ้าที่อิเซะซึ่งอยู่ห่างไกลจากเมืองหลวงและไม่มีกำหนดกลับ หากพิจารณาจากสภาพสังคมสมัยนั้นแล้ว ไม่มีหญิงราชนิกุลคนใดอยากดำรงตำแหน่งนี้เพราะต้องไปใช้ชีวิตอย่างลำบากในดินแดนอันห่างไกล ผู้ได้รับการคัดเลือกมักเป็นผู้ที่ไม่มี

อำนาจบารมีจึงไม่สามารถขัดขืนได้ การตัดสินใจไปใช้ชีวิตกับลูกสาวที่อิเซะของโระกุโจเปรียบเสมือนการสละทิ้งทุกอย่างในเมืองหลวง

กล่าวโดยสรุปคือ เมื่อศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาที่ศึกษาเกี่ยวกับตัวละครโระกุโจแล้วพบว่ามีการศึกษาตัวละครโระกุโจที่เกี่ยวข้องกับการเป็นหญิงอาฆาตแค้นทำให้กลายเป็นวิญญาณคนเป็นและกลายเป็นวิญยาณคนตายหลังเสียชีวิตลงเป็นงานวิจัยที่พบได้มากที่สุดจึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นตัวละครที่มีจุดเด่นในประเด็นดังกล่าวเป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ดี มีการวิเคราะห์สาเหตุของการเกิดเป็นวิญญาณอาฆาตหลายปัจจัยด้วยกัน เช่น ความอาฆาตจากการไม่ได้รับเอาใจใส่จากเก็นจิผู้เป็นชายคนรัก รวมถึงความทุกข์ทรมานจากการที่ชายคนรักมีสัมพันธ์กับหญิงคนอื่น อย่างไรก็ดีนอกจากประเด็นเรื่องการเกิดเป็นวิญญาณอาฆาตแล้ว การวิเคราะห์โระกุโจในมุมมองของฐานะทางสังคมก็พบได้ในหลายงานวิจัยเช่นเดียวกัน เช่น มีการวิเคราะห์ว่าเป็นหญิงสูงศักดิ์ เป็นหญิงที่อยู่ในตระกูลสูงมาตั้งแต่กำเนิด ซึ่งมีส่วนในการสร้างเบื้องหลังทางจิตใจของตัวละครโระกุโจอันนำไปสู่การกลายเป็นวิญญาณอาฆาตด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ เป็นเด็นที่เกี่ยวข้องกับลูกสาวของโระกุโจก็ถูกนำมาวิเคราะห์ในฐานะที่แสดงถึงความตกต่ำของตัวละครโระกุโจที่ต้องไปปรนนิบัติลูกของตนที่เป็นหญิงดูแลศาลเจ้า เหล่านี้แสดงมิติในบางแง่มุมมของตัวละครโระกุโจได้แป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพิจารณาว่าตัวละครโระกุโจไม่ได้มีเพียงภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่มีความอาฆาตแค้น หรือเป็นตัวละครที่แสดงถึงความไม่จีรังยั่งยืนในชีวิตมนุษย์แต่เพียงเท่านั้น หากยังมีแง่มุมอื่น ๆ ที่แสดงถึงภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่ปรากฏในสมัยโบราณที่เหมาะแก่การนำมาวิเคราะห์โระกุโจในฐานะมนุษย์ที่มีความหลากหลายทางอารมณ์ซึ่งแสดงออกถึงความเป็นมนุษย์ได้มากเช่นกัน งานวิจัยฉบับนี้จึงจะศึกษาภาพลักษณ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโระกุโจเพื่อให้รู้จักกับตัวละครโระกุโจได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นต่อไป

2.4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีหญิงอาฆาตแค้นเรื่องอื่น

นอกจากตัวละครโระกุโจในเก็นจิโมะโนะงะตะริแล้ว ในงานวิจัยฉบับนี้ยังได้นำตัวละครหญิงที่มีความอาฆาตแค้นมาวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบด้วยเช่นเดียวกัน จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาวรรณคดีดังกล่าว โดยมีเรื่องที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

2.4.1 เรื่องย่อวรรณคดีเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะตอนอุระมิฟุกะกิอนนะ อิกินะงะระ โอะนินินะรุโกะโตะ

มีผู้หญิงคนหนึ่งอาศัยอยู่ที่แคว้นมิโนะ (美濃国) ได้มีผู้ชายคนหนึ่งเดินทางมาที่แคว้นและได้

มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับผู้หญิงคนนี้ เมื่อผู้ชายกลับภูมิลำเนาทำให้ผู้ชายไม่ค่อยเดินทางมาหาผู้หญิง ผู้หญิงจึงคิดว่าไม่ชอบตนแล้ว ทำให้เธอแสดงท่าทีขุ่นเคืองทุกครั้งที่ผู้ชายเดินทางมาหา ผู้ชายจึงไม่มาพบผู้หญิงอีกเลย ผู้หญิงครุ่นคิดจนไม่ยอมกินอาหาร วันหนึ่ง ผู้หญิงลุกขึ้นมาจากที่นอน ใช้น้ำเชื่อมทำให้เส้นผมจับตัวกันแข็ง มีลักษณะคล้ายเขาสัตว์ สวมกางเกงฮะกะมะ (袴) สีแดง และวิ่งหายออกจากบ้านไปอย่างเงียบ ๆ ตอนกลางคืน ต่อมา เมื่อเวลาผ่านไป 30 ปี ชาวบ้านพบว่ามีปีศาจอาศัยในวัดร้างแห่งหนึ่งในแคว้นมิโนะ จึงรวมตัวกำจัด ปีศาจคร่ำครวญว่า “ตนเป็นหญิงที่หนีออกจากบ้านกลายร่างไปสังหารชีวิตผู้ชาย แต่ไม่สามารถกลับคืนร่างเดิมได้จึงพาพักหลบซ่อนตัวที่วัดแห่งนี้ ต้องหิวโหยและโศกเศร้าจนไม่อาจทนได้ ได้โปรดอุทิศส่วนกุศลให้ด้วย และโปรดเล่าเรื่องนี้ให้ลูกเมียฟังเพื่อตักเตือนไม่ให้เกิดจิตใจแบบนี้ขึ้นได้” หลังจากนั้น ปีศาจร้องไห้กระโดดเข้าไปในกองไฟ

2.4.2 เรื่องย่อบทละครโนเรื่องคะนะวะ

ผู้หญิงคนหนึ่ง(ภรรยาเดิม) เดินทางไปวิงวอนเทพเจ้าที่ศาลเจ้าให้ช่วยดลบันดาลให้อดีตสามีได้รับผลกรรมในชาตินี้เนื่องจากสามีมีจิตใจที่แปรเปลี่ยน เทพเจ้าสื่อสารให้นางสวมคะนะวะที่มีสามขาบนศีรษะ ทาใบหน้าด้วยชาดสีแดง สวมใส่เสื้อผ้าสีแดง นางกลับบ้านแล้วปฏิบัติตามคำแนะนำของเทพเจ้าทันที ทำให้กลายร่างเป็นปีศาจ (鬼) ฝ่ายอดีตสามีที่ช่วงนี้ฝันร้ายเป็นประจำเดินทางไปปรึกษานักพรต (陰陽師) ให้ช่วยทำนายฝัน จึงรู้ว่าตนได้รับพลังความแค้นใจอย่างหนักจากภรรยาเดิม นักพรตจึงช่วยอดีตสามีโดยทำหุ่นฟางข้าวเป็นรูปอดีตสามีและภรรยาใหม่ขนาดเท่าตัวจริงแล้วเริ่มประกอบพิธีสวด ทันใดนั้น ภรรยาเดิมที่กลายเป็นปีศาจปรากฏร่างขึ้น พูดกับหุ่นฟางข้าวว่าจะเอาชีวิตไปโดยปีศาจตีหุ่นฟางข้าวรูปภรรยาใหม่ลงที่พื้น แล้วพูดกับหุ่นฟางข้าวรูปอดีตสามีว่าจะพาอดีตสามีไปด้วย ขณะนั้น เทพเจ้าปรากฏร่างขึ้นและตำหนิปีศาจ ทำให้พลังวิเศษของปีศาจร้ายก็อ่อนแรงลง ปีศาจกล่าวว่าวันนี้ต้องกลับไปก่อนเพื่อรอโอกาสในอนาคต และปีศาจก็ค่อย ๆ เลือนหายไป

2.4.3 เรื่องย่อวรรณคดีเรื่องอุเงะท์ซุโมะโนะงะตะริ ตอนคิบิท์ซุโนะกะมะ

อิโซะระ เป็นลูกสาวของผู้ดูแลศาลเจ้าคิบิท์ซุแต่งงานกับโฌตะโรที่เป็นคนเกียจคร้านและเจ้าชู้ หลังจากแต่งงาน โฌตะโรไปติดพันหญิงบริการคนหนึ่งชื่อโซะเดะ แม้พ่อปู่จะกักขังโฌตะโรไว้ในห้อง แต่โฌตะโรกลับหาทางหนีโดยออกอุบายให้อิโซะระนำเงินมาให้และนำเงินทั้งหมดหนีไปเกียวโตพร้อมกับโซะเดะ อิโซะระรู้สึกแค้นใจที่ถูกหักหลังจนล้มป่วยลงและเสียชีวิตกลายเป็นปีศาจ ผ่านไป 7 วัน โซะเดะก็สิ้นลมหายใจ เย็นวันหนึ่ง ปีศาจอิโซะระออกอุบายให้โฌตะโรไปเห็นปีศาจ เขาจึงไปหานักพรตและได้รู้ว่าวิญญาณร้ายมาเอาชีวิตโซะเดะไปและจะเอาชีวิตตนด้วย โฌตะโรต้องสวดภาวนา

และเก็บตัวอยู่ในห้องเป็นเวลา 42 วัน แต่ในคืนสุดท้ายโฌตะโรมองเห็นท้องฟ้าเริ่มสว่างจึงจะไปหาฮิโกะโระกุเพื่อนบ้าน ฮิโกะโระกุได้ยินเสียงร้องด้วยความเจ็บปวดของโฌตะโรก็ตกใจวิ่งออกไปนอกบ้าน ท้องฟ้ายังคงมืดสนิท ฮิโกะโระกุเห็นเพียงเลือดไหลหยดลงมาจากประตู และเห็นปอยผมผู้ชายห้อยที่ชายคาบ้าน พอฟ้าสว่าง ฮิโกะโระกุออกไปค้นหาบริเวณป่าใกล้ ๆ แต่ไม่พบสิ่งใด

2.4.4 บทละครคะบุกิเรื่องโทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน

โอะอิวะ เป็นลูกสาวและภรรยาของโรนินในตระกูลเอ็นยะที่กำลังตั้งท้องอยู่ วันหนึ่งโอะอิวะพบว่าพ่อเสียชีวิตจึงเดินทางกลับไปพร้อมกับอิเอะมนสามีของตนโดยหารู้ไม่ว่าสามีฆ่าพ่อตัวเอง ต่อมาโอะอิวะคลอดลูกชายแต่อิเอะมนไม่สนใจดูแลลูก ทางด้านเพื่อนบ้านชื่ออิโต คิเฮะอิ ได้วางแผนการให้โอะอิวะได้กินยาพิษที่กินแล้วใบหน้าจะน่าเกลียด เพื่อหวังให้อิเอะมนต้องหย่ากับโอะอิวะแล้วแต่งงานกับโอะอุเมะหลานสาวตัวเอง และอิเอะมนยังได้ขอร้องทะกุเอะท์ซุซึ่งเป็นหมอนวดให้เป็นชู้กับโอะอิวะแต่ทะกุเอะท์ซุปฏิเสธ และยังเล่าความจริงให้โอะอิวะรู้ โอะอิวะโกรธจึงจะไปแก้แค้น แต่เกิดอุบัติเหตุคอขาดสิ้นลมหายใจ เกิดใหม่เป็นหนูขนาดใหญ่มาก ในคืนเข้าหอกับโอะอุเมะ อิเอะมนตัดคอโอะอุเมะและคิเฮะอิเพราะเห็นเป็นใบหน้าโอะอิวะ ด้านโอะอิวะปรากฏร่างเป็นหนูขนาดใหญ่ ทำร้ายคนรอบข้างรวมทั้งคิเฮะอิจนเสียชีวิต ท้ายที่สุดทำให้อิเอะมนทุกข์ทรมานจากฝันร้ายที่โอะอิวะมารังควานจนกลายเป็นคนจิตใจฟั่นเฟือน และสุดท้ายถูกฆ่าจนเสียชีวิต

2.5. ข้อสรุปจากการทบทวนวรรณคดี

จากการทบทวนวรรณคดีที่กล่าวถึงโระกุโจทั้งที่ปรากฏในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริและวรรณคดีอื่น ๆ พบว่า มีเอกสารภาษาญี่ปุ่นหลายฉบับที่พยายามเรียบเรียงปะติดปะต่อเรื่องราวของโระกุโจเพราะเนื้อเรื่องเกี่ยวกับโระกุโจปรากฏในหลายตอนของเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ มีเอกสารที่วิเคราะห์ลักษณะนิสัยของโระกุโจ และกล่าวถึงตัวละครที่มีความสัมพันธ์กับโระกุโจ เช่น ลูกสาวซึ่งได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่หญิงดูแลศาลเจ้า แต่เรื่องราวที่โดดเด่นที่สุด คือ วิญญาณคนเป็นและวิญญาณหลังเสียชีวิตของโระกุโจ นอกจากนี้ มีทั้งเอกสารภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นกล่าวถึงภาพของโระกุโจโดยรวม เช่น หญิงเฝ้ารอ หญิงหึงหวง หญิงริษยา วิญญาณอาฆาต แต่ไม่มีเอกสารหรืองานวิจัยใดวิเคราะห์ภาพของโระกุโจโดยละเอียดครบทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับโระกุโจในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพของโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะรินอกเหนือจากภาพของความแค้น รวมทั้งศึกษาเปรียบเทียบสาเหตุและวิธีการขจัดความอาฆาตแค้นของโระกุโจกับตัวละครหญิงในวรรณคดีเรื่องอื่น 4 เรื่อง ได้แก่ วรรณคดีเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะ (閑居友) ตอนอุระมิฟุกะกิอนนะ อิกินะงะระโอะนินินะรุโกะโตะ (恨み深き女、生きながら鬼になる事) บทละครโนเรื่องคะนะวะ (鉄輪) วรรณคดีเรื่องอุเงะท์ซุโมะโนะงะตะริ (雨月物語) ตอนคิบิท์ซุโนะกะมะ (吉備津の釜) และบทละครคะบุกิ (歌舞伎) เรื่องโทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน (東海道四谷怪談) ดังนั้นเพื่อให้การวิจัยครั้งนี้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ จึงได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

3.1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยนี้คือแรงอาฆาตของตัวละครหญิง และรูปแบบการขจัดความอาฆาตของตัวละครหญิงที่กลายเป็นวิญญาณอาฆาตทั้งวิญญาณคนเป็นและวิญญาณคนตาย

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

แรงอาฆาตและการขจัดความแค้นของตัวละครหญิงทั้งหมด 5 ตัวละคร ได้แก่ โระกุโจในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ ผู้หญิงที่กลายเป็นปีศาจในวรรณคดีเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะ (閑居友) ตอนอุระมิฟุกะกิอนนะ อิกินะงะระโอะนินินะรุโกะโตะ (恨み深き女、生きながら鬼になる事) ภรรยาเดิมในบทละครโนเรื่องคะนะวะ (鉄輪) อิโซะระ (磯良) ในวรรณคดีเรื่องอุเงะท์ซุโมะโนะงะตะริ (雨月物語) ตอนคิบิท์ซุโนะกะมะ (吉備津の釜)และ โอะอิวะ (お岩) ในบทละครคะบุกิ (歌舞伎) เรื่องโทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน (東海道四谷怪談)

3.2. ขอบเขตของการวิจัย

3.2.1 ศึกษาพฤติกรรมและบทบาทของโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ โดยศึกษาจากหนังสือ เก็นจิโมะโนะงะตะริ (源氏物語) ฉบับเรียบเรียงเป็นภาษาญี่ปุ่นปัจจุบัน ที่แปลโดยคะกุตะ

มิท์สุโยะ (角田光代) ของสำนักพิมพ์คะโตบุ๊คส์ (加藤製本株式会社) ในปี 2018 ซึ่งถือว่าเป็นฉบับเรียบเรียงเป็นภาษาญี่ปุ่นปัจจุบันฉบับที่ใหม่ที่สุดของญี่ปุ่น ณ วันที่รวบรวมข้อมูล (อ้างอิงจาก https://tobuy.jp/hobby/book/post-3685)

3.2.2 ศึกษาความอาฆาตแค้นของโระกุโจในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ และความอาฆาตแค้นของตัวละครหญิงในวรรณคดี 4 เรื่อง ได้แก่ ผู้หญิงที่กลายเป็นปีศาจในวรรณคดีเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะ (閑居友) ตอนอุระมิฟุกะกิอนนะ อิกินะงะระโอะนินินะรุโกะโตะ (恨み深き女、生きながら鬼になる事) ภรรยาเดิมในบทละครโนเรื่องคะนะวะ (鉄輪) อิโซะระ (磯良) ในวรรณคดีเรื่องอุเงะท์ซุโมะโนะงะตะริ (雨月物語) ตอนคิบิท์ซุโนะกะมะ (吉備津の釜) และโอะอิวะ (お岩) ในบทละครคะบุกิ (歌舞伎) เรื่องโทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน (東海道四谷怪談)

3.3. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

3.3.1 ศึกษาและวิเคราะห์พฤติกรรมของโระกุโจที่ปรากฏในเก็นจิโมะโนะงะตะริ

3.3.2 ศึกษาและวิเคราะห์ความอาฆาตแค้นของโระกุโจในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ และความอาฆาตแค้นของตัวละครหญิงในวรรณคดี 4 เรื่อง ได้แก่ ผู้หญิงที่กลายเป็นปีศาจในวรรณคดีเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะ (閑居友) ตอนอุระมิฟุกะกิอนนะ อิกินะงะระโอะนินินะรุโกะโตะ (恨み深き女、生きながら鬼になる事) ภรรยาเดิมในบทละครโนเรื่องคะนะวะ (鉄輪) อิโซะระ (磯良) ในวรรณคดีเรื่องอุเงะท์ซุโมะโนะงะตะริ (雨月物語) ตอนคิบิท์ซุโนะกะมะ (吉備津の釜)และ โอะอิวะ (お岩) ในบทละครคะบุกิ (歌舞伎) เรื่องโทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน (東海道四谷怪談)

3.3.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบศึกษาความอาฆาตแค้นของโระกุโจในวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ และความอาฆาตแค้นของตัวละครหญิงในวรรณคดี 4 เรื่อง

3.3.4. สรุปผลการวิจัย

3.4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.4.1 รวบรวมข้อมูลโดยศึกษาจากเนื้อเรื่องในวรรณคดีเก็นจิโมะโนะงะตะริ โดยมุ่งเน้นไปที่ฉากที่ตัวละครโระกุโจหรือฉากที่สันนิษฐานว่าเป็นตัวละครโระกุโจปรากฏในฉากนั้น รวมทั้งฉากที่ตัวละครอื่นกล่าวถึงตัวละครโระกุโจ

3.4.2 รวบรวมวรรณคดีเรื่องอื่นที่ปรากฏตัวละครหญิงที่แสดงความอาฆาต และกลายเป็นวิญญาณทำร้ายตัวละครชายที่เป็นชายคนรักหรือทำร้ายตัวละครอื่น โดยศึกษาและรวบรวมเรื่องเล่า รวมทั้งบทละครคะบุกิ และบทละครโน

3.4.3 นำผลที่ได้จากการรวบรวมมาจัดระเบียบแยกเป็นหัวข้อ เช่น ภาพลักษณ์ของตัวละครโระกุโจ ความแค้นของโระกุโจ การขจัดความแค้นของโระกุโจ ความแค้นของตัวละครหญิงในวรรณคดีเรื่องอื่น และการขจัดความแค้นของตัวละครหญิงในวรรณคดีเรื่องอื่น เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3.5. การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ได้รวบรวมข้อมูลในข้อ 4 แล้ว นำเนื้อหาที่ได้มาวิเคราะห์ออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นการนำเนื้อหาของโระกุโจที่ปรากฏในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริมาวิเคราะห์ภาพอื่นที่ปรากฏว่ามีภาพลักษณ์อื่นนอกเหนือจากภาพของหญิงอาฆาตหรือไม่ โดยวิเคราะห์จากคำพูดของตัวละคร ความรู้สึกของตัวละคร และการกระทำของตัวละครที่มีผลต่อตนเองและตัวละครอื่น

ส่วนที่สองจะนำข้อมูลของโระกุโจมาวิเคราะห์สาเหตุของความแค้นและการขจัดความแค้นโดยพิจารณาจากคำพูดและบทบาทของตัวละครโระกุโจที่ปรากฏในเรื่อง รวมทั้งนำข้อมูลของตัวละครในวรรณคดีอีก 4 เรื่องมาวิเคราะห์สาเหตุและรูปแบบการขจัดความแค้นเช่นเดียวกัน หลังจากนั้นจะวิเคราะห์เปรียบเทียบวรรณคดีเรื่องอื่นเทียบกับโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ เพื่อวิเคราะห์ลักษณะร่วมเทียบกับค่านิยมและสภาพสังคมของคนญี่ปุ่นในสมัยโบราณ

3.6. ทฤษฎีและกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

โดยทั่วไปแล้วการทำวิจัยที่มีวรรณคดีญี่ปุ่นโบราณเป็นเป้าหมายของการวิจัยมักเป็นการศึกษาวรรณคดีญี่ปุ่นผ่านมุมมองสภาพสังคม ค่านิยม หรือขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ที่ปรากฏในสมัยโบราณ รวมทั้งการนำทฤษฎีในสมัยปัจจุบันมาใช้วิเคราะห์วรรณคดีที่ประพันธ์ขึ้นในสมัยโบราณเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกัน ดังนั้นจึงไม่นิยมนำทฤษฎีทางวรรณคดีมาใช้ในการวิเคราะห์ แต่อย่างไรก็ตามความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและสภาพสังคมที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สามารถวิเคราะห์วรรณคดีที่เป็นเป้าหมายของการวิจัยได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น โดยจะแบ่งแนวคิดที่เกี่ยวข้องออกเป็นสองส่วน

คือ แนวคิดเกี่ยวกับการกลายเป็นวิญญาณอาฆาต และแนวคิดของสังคมสมัยโบราณที่ส่งผลต่อสถานะของผู้หญิง ดังนี้

3.6.1. กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการกลายเป็นวิญญาณอาฆาต

วิญญาณอาฆาตถือเป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งที่เกิดขึ้นกับโระกุโจ ตัวละครหญิงที่เป็นตัวละครหนึ่งในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ ซึ่งเป็นลักษณะที่มีเอกลักษณ์อย่างมากจนอาจกล่าวได้ว่าโระกุโจเป็นตัวละครต้นแบบที่ส่งอิทธิพลต่อตัวละครวิญญาณอาฆาตในวรรณคดีที่ปรากฏขึ้นมาหลังจากนั้น แต่อย่างไรก็ดี ลักษณะการกลายเป็นวิญญาณอาฆาตสามารถแบ่งออกได้เป็นสองรูปแบบใหญ่ ๆ คือ วิญญาณคนเป็นและวิญญาณคนตาย

รูปแบบแรกคือ**วิญญาณคนเป็น** หรืออิกิเรียว (生霊) สามารถนิยามได้ว่าหมายถึงวิญญาณอาฆาตที่เกิดขึ้นเมื่อเจ้าของวิญญาณยังมีชีวิตอยู่ ชมนาด ศีติสาร (2561) กล่าวถึงวิญญาณคนเป็นว่าวิญญาณคนเป็นนั้นไม่ได้หมายถึงการที่ใครบางคน “ถอดร่าง” เพื่อไปเข้าสิงผู้อื่น แต่หมายถึงความรู้สึกแรงกล้าอันเกิดจากการถูกกระทำ เช่น ถูกกลั่นแกล้ง ทำร้าย ได้กลายเป็นความเคียดแค้นชิงชังอย่างรุนแรงจนมีอำนาจออกไปสิงคู่กรณี ทำให้อีกฝ่ายต้องเจ็บปวดและทรมาน นอกจากนี้วิญญาณคนเป็น เป็นวิญญาณอิสระ สามารถผละจากร่างมนุษย์ออกไปยังที่ต่าง ๆ และเชื่อกันว่าหากวิญญาณชนิดนี้ออกจากร่างจะทำให้คนอยู่ในสภาพที่ร่างกายหยุดทำงาน นอกจากนี้ อรรถยา สุวรรณระดา (2561) ได้อธิบายลักษณะพิเศษของการเป็นวิญญาณคนเป็นที่เกิดขึ้นในสมัยเฮอันเอาไว้ว่าจุดเด่นของอิกิเรียวในสมัยนี้คือมักเป็นวิญญาณของผู้หญิงที่อาฆาตแค้นชายผู้ทอดทิ้งตนไป ความไม่สมหวังในรักจึงกลายเป็นแรงผลักดันให้วิญญาณของหญิงผู้นั้นออกไปทำร้ายชายที่เป็นสาเหตุ[4] จากประเด็นดังกล่าว

รูปแบบอีกประการหนึ่งคือ**วิญญาณคนตาย** หรือชิเรียว (死霊) ซึ่งหมายถึงวิญญาณที่หลงเหลืออยู่ภายหลังที่มนุษย์เสียชีวิตแล้ว ซึ่งหากวิญญาณคนตายเกิดความอาฆาตพยาบาทหลงเหลืออยู่ หรือไม่ได้รับการบวงสรวงที่ถูกต้องจะกลายเป็นวิญญาณอาฆาตซึ่งน่ากลัวและส่งอันตรายต่อมนุษย์[5] สอดคล้องกับอรรถยา สุวรรณระดา (2560) ที่ได้วิเคราะห์สภาพความคิดและความเชื่อของ

---

[4] อรรถยา สุวรรณระดา (2561). **อิกิเรียว วิญญาณคนเป็นในวรรณกรรมญี่ปุ่น.** กรุงเทพ:โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

[5] ชมนาด ศีติสาร (2561).คติชนวิทยา.กรุงเทพ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 134-135

คนญี่ปุ่นในสมัยเฮอันที่มีต่อวิญญาณร้ายเอาไว้ว่า คนในเฮอันมีความเชื่อว่าโรคภัยไข้เจ็บและภัยพิบัติที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากวิญญาณอาฆาต ดังจะเห็นจากอาการเจ็บป่วยของอนนะซันโนะมิยะที่ปรากฏในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริที่เจ็บป่วยจนต้องออกบวชเพราะมีวิญญาณร้ายมาสิง[6]

จากประเด็นข้างต้นพบว่าวิญญาณคนเป็นและวิญญาณคนตายมีจุดร่วมกันคือ เป็นวิญญาณที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องความแค้น กล่าวคือ วิญญาณคนเป็นจะเกิดจากมนุษย์ที่มีจิตใจอาฆาตพยาบาทอย่างสูงทำให้เกิดพลังงานในจิตใจก่อให้เกิดเป็นวิญญาณ ส่วนวิญญาณคนตายเมื่อสะสมความแค้นจะมีอำนาจในการทำร้ายผู้อื่น จากประเด็นข้างต้นจึงมีส่วนในการตั้งข้อสังเกตสาเหตุของการกลายเป็นวิญญาณอาฆาตที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณที่ได้กำหนดมาเป็นขอบเขตของการศึกษาในวิจัยนี้ว่ามีความเกี่ยวข้องกับความอาฆาตแค้นหรือไม่ และเป็นความอาฆาตในเรื่องใด ซึ่งจะได้ศึกษาต่อในบทถัดไป

3.6.2. กรอบแนวคิดของสังคมโบราณที่ส่งผลต่อสถานะของผู้หญิง

ประเทศญี่ปุ่นถือว่าเป็นประเทศที่มีแนวคิดทางสังคมเป็นแบบปิตาธิปไตยมาอย่างยาวนาน ในสมัยโบราณโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยเฮอันก็เช่นเดียวกัน สมัยเฮอันมีความสำคัญประการหนึ่งคือเป็นสมัยที่เกิดนิวนิยายเรื่องยาวเรื่องแรกของโลกคือ เก็นจิโมะโนะงะตะริ ซึ่งเป็นงานเขียนที่เป็นหนึ่งในขอบเขตของการศึกษาวิจัยในฉบับนี้ด้วย หากศึกษาสภาพสังคมที่ส่งผลต่อสถานะของผู้หญิงนับตั้งแต่ก่อนแต่งงานจนถึงหลังแต่งงานแล้วพบว่าผู้หญิงตกเป็นรองต่อผู้ชายเกือบตลอดทั้งชีวิต กล่าวคือ ในสมัยก่อนแต่งงาน ผู้หญิงไม่สามารถเลือกคู่ครองได้ด้วยตนเองแต่ต้องรอให้ผู้ชายเป็นฝ่ายเลือก ตามธรรมเนียมปฏิบัติในสมัยนั้น ฝ่ายชายจะส่งจดหมายหาผู้หญิงและรอผู้หญิงตอบกลับมาและมีการพูดคุยไปสักระยะ หากฝ่ายหญิงแสดงท่าทางว่ามีใจแล้ว ฝ่ายชายจะส่งคนมาคุยเพื่อทาบทามสู่ขอต่อพ่อแม่ของฝ่ายหญิง และตามประเพณีการแต่งงานแล้ว ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายมาหาฝ่ายหญิงในตอนเย็นและกลับไปตอนรุ่งเช้า โดยจะต้องมาค้างคืนกับฝ่ายหญิงเช่นนี้เป็นเวลา 3 คืน จึงจะถือว่าเป็นสามีภรรยาอย่างถูกต้อง หมายความว่าในสมัยเฮอัน ผู้ชายจะสามารถมีภรรยาที่ถูกต้องตามธรรมเนียมประเพณีเช่นนี้ได้หลายคน[7] จากประเด็นดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าในสมัยญี่ปุ่นมีค่านิยมของระบบการ

---

[6] อรรถยา สุวรรณระดา (2560). **ธรรมเนียมความเชื่อญี่ปุ่นในวรรณกรรมสมัยเฮอัน**. กรุงเทพ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 38-42

[7] อรรถยา สุวรรณระดา (2560). **ธรรมเนียมความเชื่อญี่ปุ่นในวรรณกรรมสมัยเฮอัน**. กรุงเทพ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 38-42

แต่งงานแบบหนึ่งสามีหลายภรรยา (一夫多妻) ซึ่งเป็นระบบที่ลดความสำคัญของผู้หญิงให้ต่ำกว่าผู้ชาย กล่าวคือ ผู้ชายสามารถเลือกมีภรรยาได้กี่คนก็ได้เนื่องจากสภาพสังคมเอื้อประโยชน์ให้มีความประพฤติเช่นนั้น ในทางกลับกัน ผู้หญิงที่เป็นหนึ่งในภรรยาของสามีที่มีหญิงคนรักหลายคนอาจเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงในจิตใจ เพราะฝ่ายชายมีอิสระในการเลือกคู่ครองได้ตามต้องการ จากประเด็นดังกล่าวแสดงถึงการถูกกดทับของผู้หญิงภายใต้ค่านิยมโบราณโดยไม่สามารถกำหนดชะตาชีวิตของตนเองได้อย่างแท้จริง

เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเกิดวิญญาณอาฆาตและค่านิยมในสังคมที่ส่งผลต่อสถานะของผู้หญิงในสมัยโบราณแล้ว ทำให้เห็นถึงค่านิยมบางประการที่ส่งผลให้ผู้หญิงเกิดความไม่มั่นคงในชีวิตโดยเฉพาะในเรื่องชีวิตการแต่งงาน จากแนวคิดและค่านิยมดังกล่าวจึงถูกนำมาเป็นแนวคิดสำคัญที่จะนำมาวิเคราะห์ภาพของตัวละครหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวละครหญิงอาฆาตดังจะปรากฏในบทถัดไป

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์ในการศึกษาสองประการ ประการแรก เพื่อศึกษาภาพของโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ อีกประการหนึ่งคือ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสาเหตุและวิธีการขจัดความอาฆาตแค้นของโระกุโจกับตัวละครหญิงในวรรณคดี 4 เรื่อง ได้แก่ วรรณคดีเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะ (閑居友) ตอนอุระมิฟุกะกิอนนะ อิกินะงะระโอะนินินะรุโกะโตะ (恨み深き女、生きながら鬼になる事) บทละครโนเรื่องคะนะวะ (鉄輪) วรรณคดีเรื่องอุเงะท์ซุโมะโนะงะตะริ (雨月物語) ตอน คิบิท์ซุโนะกะมะ (吉備津の釜) และบทละครคะบุกิ (歌舞伎) เรื่องโทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน (東海道四谷怪談) ดังนั้น ผลการวิจัยจึงจะแบ่งได้ออกเป็นสองส่วนใหญ่ ๆ ได้แก่ ภาพของโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ และหญิงอาฆาตแค้นในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ โดยในส่วนแรกจะเป็นการวิเคราะห์ภาพของโระกุโจที่ปรากฏในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริที่สดงให้เห็นถึงภาพของความเป็นผู้หญิงที่มีมิติที่หลากหลายและไม่จำกัดเพียงแค่ความอาฆาตแค้นเพียงอย่างเดียว แต่อย่างไรก็ตาม ภาพของโระกุโจมีความเกี่ยวข้องกับความอาฆาตแค้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในส่วนที่สองจึงจะเป็นการวิเคราะห์ภาพของหญิงอาฆาตที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องอื่นอีก 4 เรื่องข้างต้น เพื่อนำมาเปรียบเทียบรูปแบบการขจัดความแค้นของโระกุโจ จากผลการศึกษาสามารถรวบรวมผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

4.1 ภาพของโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ

เก็นจิโมะโนะงะตะริ เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับชนชั้นสูงในสังคมสมัยเฮอันของญี่ปุ่น นอกจากนั้น เนื้อเรื่องในหลายส่วนแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจอันเนื่องมาจากความไม่จีรังในชีวิต (もののあはれ) (อรรถยา,2564) ซึ่งประเด็นดังกล่าวมองได้ว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนา โดยบอกเล่าผ่านเรื่องราวความรักของตัวละครเอกคือ เก็นจิ ที่มีความสัมพันธ์กับหญิงหลายคน หนึ่งในนั้นคือ โระกุโจโนะมิยะซุโดะโกะโระ ซึ่งมีความสัมพันธ์ในฐานะหญิงคนรักที่มีความสัมพันธ์แบบหลบซ่อน ซึ่งตัวละครดังกล่าวมีความน่าสนใจที่มีภาพลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคมและทางพระพุทธศาสนาเอาไว้หลายประการ

ดังนั้น ในการวิเคราะห์ภาพของโระกุโจนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 9 ภาพดังต่อไปนี้

4.1.1 หญิงที่ซื่อสัตย์ต่อสามี

แม้ว่าโระกุโจจะเป็นที่รู้จักในฐานะของหญิงคนรักของเก็นจิ แต่หากพิจารณาลำดับเรื่องราวแล้ว พบว่าก่อนที่จะมีความสัมพันธ์กับเก็นจิ โระกุโจเคยได้อยู่ในฐานะของชายาในมกุฎราชกุมาร และได้ให้กำเนิดลูกสาวหนึ่งคน แม้ว่าต่อมามกุฎราชกุมารสิ้นพระชนม์และทำให้โระกุโจพ้นจากตำแหน่งของชายาในสุด แต่โระกุโจกลับไม่ได้มีชายอื่นในทันที กลับยังปฏิบัติตามคำสั่งเสียของสามีในการดูแลลูกสาวต่อไป ตามข้อความต่อไปนี้

> *ご同腹のご兄弟たちの中でも、 亡き夫と院はとくべつ親しい間柄でいらした。この 斎宮の姫君の御事についても、こまごまと夫が遺言申し上げたから、院も、亡き弟のかわりとなって、引き続きお世話しようと仰せになったのだ。この私にも、このまま宮中でお暮らしなさいと再三お勧めくださって、それをとんでもないこととお断りして、この世のことはもうあきらめていた。それなのに、年甲斐もなく取り憑かれたような恋をして、ついに悪い噂を流されても仕方ないところまで来てしまうとは.....。御息所はさらに思い悩み、未だに気持ちも不安定である。*
>
> (角田光代, 2017:287)

> *ในบรรดาพี่น้องท้องเดียวกัน สามีผู้ล่วงลับของเธอและคิริท์สุโบะอินมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดเป็นพิเศษ เรื่องที่ลูกสาวจะไปเป็นหญิงดูแลศาลเจ้า สามีของฉันได้สั่งเสียเอาไว้อย่างละเอียดแล้ว ทางคิริท์สุโบะอินก็ได้รับช่วงต่อดูแลแทนสามีของฉันตามคำขอของสามีด้วยเช่นกัน ท่านได้แนะนำให้ฉันอยู่ในวังต่อไปแบบนั้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า แต่ฉันก็ได้ปฏิเสธว่าไม่มีทางและได้ละทิ้งโลกในวังไปเสียแล้ว*

จากข้อความข้างต้น พบว่าเหตุที่ลูกสาวของโระกุโจได้กลายเป็นหญิงดูแลศาลเจ้าเนื่องจากเป็นคำสั่งเสียของสามี ซึ่งโระกุโจได้ปฏิบัติตามโดยได้ให้ลูกสาวไปเป็นหญิงดูแลศาลเจ้าที่ศาลเจ้าอิเซะในเวลาต่อมา การเดินทางไปยังศาลเจ้าอิเซะของลูกสาวนี้มองได้ว่าอาจเกิดความไม่ปลอดภัยเนื่องจากต้องอยู่ไกลจากเมืองหลวงและครอบครัว ดังนั้นการปฏิบัติตามคำสั่งเสียของสามีแม้ว่าสุดท้ายแล้วลูกสาวจะไม่ปลอดภัยเป็นส่วนที่ทำให้พิจารณาได้ว่าเป็นการซื่อสัตย์ต่อคำพูดของสามีแม้ว่าสามีจะเสียชีวิตไปแล้ว นับว่าเป็นภาพหนึ่งของโระกุโจที่ปรากฏในเรื่องนี้ ยิ่งไปกว่านั้น โระกุโจไม่ได้ตกลงใจมีความสัมพันธ์กับเก็นจิในทันที ซึ่งปรากฏในหลายส่วนด้วยกัน ยกตัวอย่างข้อความที่ปรากฏในตอนยูงะโอะดังต่อไปนี้

六条の女君にしても、熱心に口説いていた頃のような気持ちには戻れずに、あたりさわりのない扱いしかできずにいては、女君も不憫である。

(角田光代, 2017:99)

แม้แต่นายหญิงโระกุโจแล้ว เขา(เก็นจิ) ก็ไม่สามารถหวนคืนสู่ความรู้สึกที่มีให้เธอในตอนที่ได้เกี้ยวเธออย่างจริงจังได้ ซึ่งเธอก็น่าสงสารไม่น้อยที่ได้รับการปฏิบัติแบบไม่พิเศษ

จากข้อความดังกล่าว ส่วนที่กล่าวว่า *"เขา(เก็นจิ) ก็ไม่สามารถหวนคืนสู่ความรู้สึกที่มีให้เธอในตอนที่ได้เกี้ยวเธออย่างจริงจังได้"* เป็นส่วนที่สามารถตีความได้ว่าเก็นจิได้ใช้ความพยายามเพื่อให้โระกุโจใจอ่อนยอมรับรักตน นั่นหมายความว่า โระกุโจไม่ได้ใจอ่อนยอมรับรักเก็นจิในทันที เมื่อพิจารณาถึงการสั่งเสียของอดีตมกุฎราชกุมารผู้เป็นสามีของโระกุโจมาประกอบ ก็สามารถพิจารณาได้ว่าการที่โระกุโจยังไม่สามารถรับรักเก็นจิได้ทันทีเป็นเพราะโระกุโจยังไม่สามารถละทิ้งสามีที่เสียชีวิตไปได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้มองได้ว่าโระกุโจเป็นหญิงที่ยังคงซื่อสัตย์ต่อสามีตนเอง

แต่อย่างไรก็ตาม ภาพของหญิงที่ซื่อสัตย์ต่อสามีของโระกุโจได้มีการเปลี่ยนแปลงไป เพราะโระกุโจได้ตกลงใจมีความสัมพันธ์กับเก็นจิ แต่เมื่อเวลาผ่านไปคุณสมบัติของการเป็นหญิงที่ซื่อสัตย์ต่อชายคนรักยังคงปรากฏอยู่ในความสัมพันธ์กับเก็นจิด้วยเช่นกัน ซึ่งภาพดังกล่าวปรากฏในตอนยูงะโอะที่เก็นจินึกถึงสถานการณ์ของโระกุโจหากตนมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่นในตอนยูงะโอะ ดังต่อไปนี้

六条の女君は、何についても深く思い詰める性分だった。年齢も自分のほうがずいぶん年上で、 そもそも不釣り合いなのだし、もし二人の噂が世間の人の耳に入ったらいったいどんなふうに言われるか。光君が逢いにこないさみしい夜に、ふと目を覚まし、女君はいっそくよくよと思い悩んでは、悲しみに打ちひしがれるのだった。

(角田光代, 2017:99)

นายหญิงโระกุโจเป็นหญิงที่มีนิสัยคิดเล็กคิดน้อยกับทุกสิ่ง อีกทั้งหล่อนยังอายุเยอะกว่ามากทีเดียวเลยทำให้ดูไม่ค่อยเข้ากัน ถ้าเรื่องราวของเราทั้งคู่ (เก็นจิและโระกุโจ) ไปเข้าหูคนอื่นเข้าไม่รู้ว่าจะถูกว่าอย่างไรบ้าง ในคืนอันเงียบเหงาที่เก็นจิไม่ได้ไปหาเธอ เธอคงจะหลับตาไม่ลง กลัดกลุ้มกับเรื่องเหล่านั้นมากกว่าเดิมและกักขังตัวเองไว้กับความโศกเศร้านั้น

จากข้อความข้างต้น แม้ว่าจะเป็นการแสดงออกถึงความคิดของเก็นจิที่มีต่อโระกุโจว่าเป็นหญิงที่คิดเล็กคิดน้อยและหมกมุ่นคิดแต่เรื่องที่ไม่ส่งผลดีต่อจิตใจตัวเอง แต่ถ้าหากมองอีกมุมหนึ่ง การนำเสนอภาพโระกุโจในลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นว่าแม้ความสัมพันธ์ของเก็นจิกับโระกุโจจะเป็นความรักที่ต้องปกปิดผู้คนในสังคม แต่โระกุโจที่แม้จะตัดสินใจมีความสัมพันธ์กับผู้ชายคนใหม่ แต่เธอก็

ยังซื่อสัตย์อยู่กับชายคนนั้นแม้จะไม่มีใครรู้ก็ตาม ความซื่อสัตย์ต่อชายคนรักจึงเป็นภาพประการหนึ่งของโระกุโจในเรื่องนี้

4.1.2 หญิงทะนงตน

ลักษณะประการหนึ่งของโระกุโจคือเป็นหญิงที่มีคุณสมบัติเพียบพร้อมทั้งฐานะทางสังคมและมีรูปงาม มีการบรรยายภายนอกของโระกุโจปรากฏตั้งแต่ตอนยูงะโอะซึ่งเป็นตอนแรกที่โระกุโจปรากฏตัว โดยมีกล่าวถึงลักษณะภายนอกของโระกุโจผ่านความคิดของเก็นจิ ดังต่อไปนี้

彼女のたしなみのあるかしこまった態度や、黒髪の下がり具合も、さすがに気品があると光君は思う。

(角田光代, 2017:100)

เก็นจิคิดว่าทั้งท่าทางที่ถ่อมตน มีมารยาท และการปล่อยเส้นผมสีดำให้ลดต่ำลงมานั้นช่างดูสูงส่งอย่างแท้จริง

จากคุณสมบัติข้างต้นเป็นหลักฐานที่แสดงถึงคุณสมบัติภายนอกของโระกุโจคือ เป็นหญิงที่มีท่าทีที่สง่างามและมีความสุขุมแบบผู้ใหญ่ นอกจากนั้น ยังปรากฏให้เห็นในตอนอะโอะอิ ที่เก็นจินึกถึงคุณสมบัติของโระกุโจไว้ดังนี้

とはいえ御息所は、この件以外においては、たしなみ深く趣味もゆたかな方だという評判で、昔から広く知られている。

(角田光代, 2017:290)

แม้กระนั้นก็ตาม หากไม่นับเรื่องนี้แล้วโระกุโจเป็นที่รู้จักกันดีนับจากอดีตว่าเป็นผู้มีความถ่อมตนและมีความสนใจหลากหลายด้าน

จากข้อความข้างต้น ลักษณะของโระกุโจที่บรรยายถึงการเป็นหญิงที่มีความสนใจหลากหลายด้าน สะท้อนถึงคุณสมบัติที่มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียนของโระกุโจ ซึ่งหากพิจารณารวมถึงรูปสมบัติของโระกุโจในข้างต้น โระกุโจเป็นตัวละครที่มีคุณสมบัติเพียบพร้อมทั้งหน้าตาและสติปัญญา ด้วยคุณสมบัติดังกล่าวนี้ทำให้เป็นข้อดีของโระกุที่มีส่วนให้เสริมภาพลักษณ์ของการเป็นหญิงที่ภูมิใจในตนเอง นำไปสู่การเป็นหญิงทะนงตนได้ แต่อย่างไรก็ตาม ภาพนี้ได้เปลี่ยนไปเมื่อโระกุโจได้ตกลงมีความสัมพันธ์กับเก็นจิ เพราะการเป็นหญิงคนรักของเก็นจิหมายถึงการลดฐานะของตัวเองให้ต่ำลง กล่าวคือ เมื่อโระกุโจตกลงมีความสัมพันธ์กับเก็นจิแล้วนั่นหมายถึงโระกุโจไม่ได้ทำหน้าที่เป็นภรรยา

และใช้ชีวิตต่อไปในฐานะหญิงคนรักของเก็นจิเพียงเท่านั้น ยังหมายถึงการที่โระกุโจ ยอมเป็นรองภรรยาของเก็นจิอย่างอะโอะอิ โนะ อุเอะด้วย

แม้ว่าภาพของหญิงทะนงตนของโระกุโจจะหายไป แต่ภาพความทะนงตนของโระกุโจก็ได้กลับมาอีกครั้งในเหตุการณ์ขบวนรถปะทะกันที่เกิดขึ้นในพิธีชำระล้างของลูกสาวตนเพื่อไปเป็นหญิงดูแลศาลเจ้าอิเซะ โดยเหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความอับอายให้กับโระกุโจเป็นอย่างมาก ตามข้อความต่อไปนี้

> *見物どころか何も見えない。情けなさはもとより、こうして人目を忍んで出てきたのにはっきりと知られてしまったことがくやしくてたまらない。*
>
> (角田光代, 2017:269)

> *มองไม่เห็นอะไรเลยแม้แต่การชมเมือง ส่วนความอับอายนั้นมากยิ่งขึ้นกว่าเดิมเสียอีก อุตส่าห์มาที่นี่โดยหลบสายตาผู้คนแต่กลับถูกผู้คนเห็นอย่างชัดเจน ช่างน่าคับแค้นใจจนมิอาจทนได้*

จากข้อความข้างต้น เป็นเหตุการณ์ที่ได้แสดงถึงความอับอายและความคับแค้นใจที่ขบวนรถของโระกุโจพังเสียหาย ในส่วนที่กล่าวว่า *“ส่วนความอับอายนั้นมากยิ่งขึ้นกว่าเดิมเสียอีก”* สามารถวิเคราะห์ได้ว่า โระกุโจตั้งใจมาในงานเพื่อไม่ให้เป็นที่สังเกต แต่จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้รถของเธอเสียหาย และฝ่ายที่ทำให้รถของเธอเสียหายและกันเธอออกจากถนนไปคืออะโอะอิ โนะ อุเอะ ผู้เป็นภรรยาตามกฎหมายของเก็นจิ ยิ่งไปกว่านั้น จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้คนสังเกตได้ว่าเป็นรถของโระกุโจ จึงทำให้เกิดความรู้สึกอับอายขึ้นดังกล่าว

จากการแสดงความรู้สึกของโระกุโจข้างต้น ทำให้ในเวลาต่อมาความทะนงตนของโระกุโจเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีส่วนทำให้โระกุโจตัดสินใจไม่ยอมพบหน้าเก็นจิทั้ง ๆ ที่เก็นจิมาเยี่ยมเพราะได้ยินเรื่องราวขบวนรถปะทะกันหลังเกิดเหตุการณ์แล้ว และคิดเป็นห่วงความทุกข์ทรมานของโระกุโจ จากเหตุการณ์ต่อไปนี้

> *しかし斎宮がまだ家にいるあいだは清浄の地であると言って、御息所はかんたんに逢ってはくれない。それもそうだ、仕方がないと思いながらも、光君は、どちらの女もそんなに強情なのはどういうわけだ、もっとやさしい気持ちになってもいいではないかとつい愚痴を漏らす。*
>
> (角田光代, 2017:271)

อย่างไรก็ตาม ขณะที่ซะอิงูอยู่ที่บ้าน โระกุโจปฏิเสธที่จะพบเขาง่ายๆ โดยบอกว่าดินแดนนี้บริสุทธิ์ เก็นจิไม่มีทางเลือกอื่นและพึมพำว่า เหตุใดผู้หญิงจึงใจแข็งกันนักไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงคนใดก็ตาม หากอ่อนโยนกันมากกว่านี้คงดี

ยิ่งไปกว่านั้น ก่อนที่จะเดินทางไปยังอิเซะ โระกุโจก็ยังแสดงความทะนงตนที่ไม่ยอมพบเก็นจิอย่างถึงที่สุด แม้ว่าเก็นจิจะพยายามเดินทางมาหาก็ตาม จากข้อความต่อไปนี้

寝殿の北にある建物の、ちょうどよい場所を見つけて光君は立ち隠れ、来訪の旨を伝えると、楽の演奏はぴたりとやみ、女たちが奥ゆかしく立ち居する衣擦れの音が聞こえてくる。何やかや、取り次ぎの女房を通じての挨拶ばかりで、御息所は対面する気はないようである。それはあんまりだと思った光君

(角田光代, 2017:312)

เก็นจิเจอสถานที่เหมาะสมในอาคารทางเหนือของฌินเด็นและยืนหลบซ่อนตัวอยู่ แต่หลังจากแจ้งเหตุของการมาเยือนแล้วการบรรเลงเครื่องดนตรีก็หยุดลงทันที และได้ยินเสียงเสียดสีกันของเสื้อผ้าผู้หญิงที่ยืนอยู่อย่างสงบ เก็นจิทำได้เพียงส่งข้อความทักทายผ่านสาวใช้เป็นสื่อกลางดูเหมือนโระกุโจไม่ต้องการออกมาพบหน้า เก็นจิคิดว่าช่างเป็นเรื่องโหดร้ายยิ่งนัก

แต่อย่างไรก็ตาม ภาพของหญิงทะนงตนได้ค่อย ๆ หายไปหลังจากที่โระกุโจได้เตรียมตัวเดินทางไปพร้อมกับลูกสาว ตั้งแต่ตอนที่โระกุโจไปอยู่ที่ซะงะโนะกับลูกสาวและเก็นจิแวะมาหา ความทะนงตนของโระกุโจได้ลดลงแล้วยอมพบกับเก็นจิ

女房たちの手前、こんなふうにしているのも見苦しいだろうし、年甲斐もない振る舞いだと光君にも思われてしまうだろう。逢うことは慎んだほうがいいと思っていた御息所は、あまり気が進まないけれども、さりとて冷たい態度をとり続けるほど心は強くないのだった。

(角田光代, 2017:312)

โระกุโจจึงคิดว่าทำแบบนี้ต่อหน้าเหล่าสาวใช้คงจะไม่เหมาะสม และอาจถูกเก็นจิมองว่าทำตัวไม่เหมาะสมกับวัย โระกุโจเคยคิดว่าเป็นการดีที่สุดที่จะละเว้นจากการพบเขาแม้ไม่เต็มใจก็ตามแต่ก็ไม่เข้มแข็งพอที่จะรักษาท่าทีเย็นชาเช่นนั้นต่อไป

4.1.3 หญิงทุกข์ทรมาน

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้โระกุโจกลายเป็นวิญญาณอาฆาตแค้นคือการที่โระกุโจเป็นหญิงคนรักของเก็นจิที่ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากเก็นจิมากนัก โดยสังเกตได้ว่าการปรากฏตัวของโระกุโจมักปรากฏอยู่ในตอนของหญิงคนรักคนอื่น เช่น ในตอนยูงะโอะ (夕顔) ซึ่งเป็นตอนของหญิงคนรักอีกคนที่เก็นจิบังเอิญเจอและมีท่าทีพึงใจต่อเธอเป็นอย่างมากคือยูงะโอะ แม้ว่าจะไม่ใช่ตอนของโระกุโจแต่พบว่ามีการกล่าวถึงโระกุโจในฐานะหญิงคนรักที่เก็นจิไม่ได้มีความรู้สึกรักเหมือนเมื่อครั้งเริ่มชอบพอกันปรากฏให้เห็นในหลายจุดของตอน ดังต่อไปนี้

> *六条の女君は、何についても深く思い詰める性分だった。年齢も自分のほうがずいぶん年上で、 そもそも不釣り合いなのだし、もし二人の噂が世間の人の耳に入ったらいったいどんなふうに言われるか。光君が逢いにこないさみしい夜に、ふと目を覚まし、女君はいっそくよくよと思い悩んでは、悲しみに打ちひしがれるのだった。*
>
> (角田光代, 2017:99)

> *นายหญิงโระกุโจเป็นหญิงที่มีนิสัยคิดเล็กคิดน้อยกับทุกสิ่ง อีกทั้งหล่อนยังอายุเยอะกว่ามากทีเดียวเลยทำให้ดูไม่ค่อยเข้ากัน ถ้าเรื่องราวของเราทั้งคู่ (เก็นจิและโระกุโจ) ไปเข้าหูคนอื่นเข้าไม่รู้ว่าจะถูกว่าอย่างไรบ้าง ในคืนอันเงียบเหงาที่เก็นจิไม่ได้ไปหาเธอ เธอคงจะหลับตาไม่ลง กลัดกลุ้มกับเรื่องเหล่านั้นมากกว่าเดิมและกักขังตัวเองไว้กับความโศกเศร้านั้น*

จากข้อความข้างต้นเป็นการบรรยายโระกุโจผ่านมุมมองของเก็นจิโดยที่ตนตระหนักว่าหากคืนไหนที่เก็นจิไม่ได้ไปหาโระกุโจ โระกุโจจะมีอาการกลัดกลุ้มและจมอยู่กับความโศกเศร้า ซึ่งความโศกเศร้านี่เองที่ชี้ให้เห็นว่า โระกุโจมีภาพของหญิงสาวที่ทุกข์ทรมานที่ชายคนรักค่อย ๆ หมดความรู้สึกชอบพอตนจึงทำให้ไม่ไปมาหาสู่โระกุโจในฐานะคนรัก ซึ่งจากข้อความข้างต้น ทำให้พิจารณาได้ว่าแม้เก็นจิจะมีโอกาสมีความสัมพันธ์กับโระกุโจหลังจากที่ได้พยายามตามเกี้ยวเธออยู่ระยะเวลาหนึ่ง แต่ความรู้สึกของเก็นจิที่มีต่อโระกุโจก็กลับลดน้อยลงไปอย่างรวดเร็วด้วยเช่นกัน จากที่เก็นจินึกถึงความรู้สึกของตนที่มีต่อโระกุโจว่าไม่ได้มีความรู้สึกปรารถนาเหมือนเมื่อครั้งที่เก็นจิมีความปรารถนาต่อตัวโระกุโจมากเมื่อเทียบกับในช่วงแรกที่ได้ไปมาหาสู่กัน อีกทั้งการไปมาหาสู่ที่เกิดขึ้นอาจมองได้ว่าเก็นจิมีความรู้สึกสงสารโระกุโจ ซึ่งปรากฏในข้อความดังต่อไปนี้

> *六条の女君にしても、熱心に口説いていた頃のような気持ちには戻れずに、あたりさわりのない扱いしかできずにいては、女君も不憫である。*

(角田光代, 2017:99)

แม้แต่นายหญิงโระกุโจแล้ว เขา(เก็นจิ) ก็ไม่สามารถหวนคืนสู่ความรู้สึกที่มีให้เธอในตอนที่ได้เกี้ยวเธออย่างจริงจังได้ ซึ่งเธอก็น่าสงสารไม่น้อยที่ได้รับการปฏิบัติแบบไม่พิเศษ

นอกจากเก็นจิไม่ได้รู้สึกชอบพอกับโระกุโจเหมือนในตอนแรกแล้ว การแสดงความสงสารของเก็นจิข้างต้นเป็นการแสดงความสงสารเพราะเก็นจิไม่มีความรู้สึกชอบพอกับโระกุโจเหมือนเดิมทำให้เก็นจิเลือกไม่ไปมาหาสู่โระกุโจ ซึ่งข้อความที่ปรากฏเป็นการแสดงความสงสารเพียงเท่านั้น กลับกันเก็นจิไม่ได้คิดว่าตนจะต้องเอาใจใส่โระกุโจเช่นเดิม ความรู้สึกน่าสงสารที่มีต่อผู้หญิงที่ซื่อสัตย์ต่อชายคนรักอย่างโระกุโจจึงมองได้ว่าเป็นการเน้นย้ำภาพของหญิงทรมานที่มีความรู้สึกรักชายที่ไม่รักตนแล้ว

นอกจากข้อความที่ปรากฏข้างต้นแล้ว เหตุการณ์สำคัญเหตุการณ์หนึ่งในเรื่องคือเหตุการณ์ที่เรียกกันว่า กรณีพิพาทขบวนรถปะทะกัน (車争い) ที่เกิดเหตุปะทะกันระหว่างโระกุโจและอะโอะอิโนะ อุเอะภรรยาหลวงของเก็นจิ เหตุการณ์เกิดขึ้นในวันที่มีพิธีชำระล้างของลูกสาวโระกุโจที่กำลังจะกลายเป็นหญิงดูแลศาลเจ้า (巫女) โระกุโจเข้าพิธีด้วยรถลากแบบเก่า ส่วนขบวนรถของอะโอะอิโนะ อุเอะมาทีหลังแต่ต้องการแทรกพื้นที่เพื่อชมความสง่างามของเก็นจิที่ร่วมอยู่ในขบวนแห่ ทำให้เกิดเหตุการณ์ปะทะกันจนทำให้รถของโระกุโจเสียหายและต้องถอยหลบให้กับขบวนของอะโอะอิโนะ อุเอะ ในฉากดังกล่าวแสดงความรู้สึกของโระกุโจที่มีต่อเก็นจิได้บทหนึ่ง ดังต่อไปนี้

光君のお供の人々もうやうやしく敬意を表して通りすぎていく。それを見ていた御息所は、自分だけが無視されたことがこの上なくみじめに思え、たまらない気持ちになる。

かげをのみみたらし川のつれなきに身の憂きほどぞいとど知らるる

(影を宿しただけで流れていく御手洗川のような君のつれなさに、その姿を遠くから見るだけだった我が身の不幸が身に染みます)と、涙が流れてくるのを、女房たちに見られるのは恥ずかしいけれど、止めることができない。しかもその一方では、まばゆいほどの光君の姿、晴れの舞台でいよいよ輝くようなその顔立ちを見なかったら、やはり心残りだったろうと思うのである。

(角田光代, 2017:270)

คนที่ติดตามเก็นจิก็แสดงความเคารพนอบน้อมก่อนที่จะเดินผ่านไป โระกุโจที่เห็นภาพดังนั้นก็รู้สึกเศร้าใจอย่างยิ่งที่มีเพียงตนเท่านั้นที่ถูกเมิน กลายเป็นความรู้สึกที่ทนไม่ได้

ภายใต้ร่มเงาของแม่น้ำมิตะระอิ ฉันสัมผัสได้ถึงความเศร้าโศก

(ฉันที่เฝ้ามองท่านไกล ๆ กลับรู้สึกเป็นทุกข์ต่อความห่างเหินของท่านที่เปรียบเหมือนแม่น้ำมิตะระอิที่ไหลไปเหลือเพียงแค่เงา)

ว่าพลางน้ำตาของโระกุโจก็ไหลออกมา แม้จะน่าอับอายที่สาวใช้เห็นตนในสภาพเช่นนี้ แต่ก็ไม่อาจสะกดกลั้นเอาไว้ได้ ในอีกด้านหนึ่ง ฉันคงเสียใจถ้าไม่ได้เห็นเก็นจิผู้เจิดจ้าอีกทั้งใบหน้าของเขาที่เปล่งประกายมากขึ้นเรื่อย ๆ บนแท่นพิธีในวันที่สดใสเช่นนี้

จากเหตุการณ์ข้างต้น จะพบว่าหลังจากที่มีจากการปะทะของรถหญิงคนรักกับภรรยาหลวง แม้จะสร้างความอับอายต่อโระกุโจดังที่ได้กล่าวไปในหัวข้อหญิงทะนงตน แต่ในขณะเดียวกันในข้อความดังกล่าวแสดงว่าโระกุโจไม่ได้เป็นฝ่ายรอเพียงอย่างเดียว แต่กลับพยายามหาทางเพื่อให้ได้เห็นหน้าเก็นจิจากที่ไกล ๆ แสดงให้เห็นถึงความรักของโระกุโจที่มีต่อเก็นจิ แต่อย่างไรก็ตาม ข้อความดังกล่าวยังได้แสดงความรู้สึกเศร้าของโระกุโจ โดยความรู้สึกเศร้าใจข้างต้นสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นการแสดงความรู้สึกเศร้าเนื่องจากโระกุโจไม่สามารถเปิดเผยตัวตนได้อย่างเต็มที่ว่าตนมีความสัมพันธ์กับเก็นจิ ทำให้สถานะของเก็นจิที่งดงามต่อสายตาผู้คนแล้ว โระกุโจกลับทำได้แค่มองเก็นจิในที่ไกล ๆ เพราะไม่สามารถเปิดเผยตนเองในฐานะหญิงคนรักของเก็นจิได้ แต่อย่างไรก็ตาม โระกุโจยังอยากเห็นเก็นจิที่สง่างามที่ปรากฏตัวอยู่ในพิธี ซึ่งความรู้สึกข้างต้นเป็นความรู้สึกอันซับซ้อนของโระกุโจที่เศร้าใจต่อสถานะของตนเองแต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีความรู้สึกรักต่อเก็นจิจึงทำให้โระกุโจยังเลือกเฝ้ามองจากที่ไกล ๆ แทนที่จะเดินทางกลับ สะท้อนความรู้สึกทรมานของผู้หญิงคนหนึ่งที่สถานะของตนถูกปกปิดจนไม่อาจทำใจยอมรับได้แต่ยังมีความรักให้กับเก็นจิอยู่ จึงกล่าวได้ว่าเป็นความรู้สึกทรมานของหญิงที่รักกับผู้ชายที่ไม่ได้รักตนอีกต่อไปแล้ว

ยิ่งไปกว่านั้น หลังจากเกิดเหตุการณ์พิพาทรถนั้นเอง อาจเป็นเหตุที่ทำให้โระกุโจคิดตัดสินใจเดินทางไปยังศาลเจ้าอิเซะร่วมกับลูกสาวที่จะได้กลายเป็นหญิงดูแลศาลเจ้า และได้แจ้งความประสงค์ไปยังเก็นจิ โดยอารมณ์โระกุโจแสดงความรู้สึกตัดพ้อและหลีกหนีความสัมพันธ์ที่ทำร้ายจิตใจโนะกุโจตามข้อความดังต่อไปนี้

六条御息所は、以前にも増して思い煩い、苦しむことが多くなっていた。光君にはもう愛されま いとすっかりあきらめてはいるものの、このまま光君から離れて伊勢に下るのも心細く、また、世間の噂でも笑い者になるに違いないと悩んでいる。では京に留まるかと考えてみるが、このあいだの車争いのように、これ以上の恥はないほど人々に見下されながら京にいるのも心穏やかではない。(角田光代, 2017:274-275)

โระกุโจกังวลใจมากขึ้นกว่าเก่า และทุกข์ทรมานมากขึ้นเรื่อย ๆ แม้ว่าเธอจะยอมแพ้ว่าไม่เป็นที่ถูกรักจากเก็นจิ แต่ก็รู้สึกกังวลเรื่องที่จะเดินทางไปอิเซะโดยต้องแยกห่างกับเก็นจิในสภาพเช่นนี้ และกังวลเรื่องที่ต้องกลายเป็นคนน่าขบขันตามเสียงโจษจันของผู้คนอย่างแน่นอน เธอได้ลองคิดดูแล้วว่าควรอยู่ในเกียวโตหรือไม่ เธอไม่สามารถอยู่ในเกียวโตได้อย่างสงบสุขเพราะต้องถูกผู้คนดูหมิ่นและไม่มีอะไรน่าอับอายไปมากกว่าเหตุการณ์พิพาทขบวนรถที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้

จากข้อความแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกทรมานที่เพิ่มมากขึ้นตามเวลาที่ผ่านไป ซึ่งจากข้อความข้างต้นแสดงว่าความทรมานของโระกุโจปรากฏชัดเจนขึ้นหลังจากเหตุการณ์กรณีพิพาทขบวนรถ สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นความทรมานของโระกุโจที่เพิ่มขึ้น เป็นความทรมานเพราะโระกุโจกำลังตัดสินใจยุติความสัมพันธ์กับเก็นจิแต่ในขณะเดียวกันเธอยังไม่สามารถทำได้อย่างที่ต้องการเนื่องจากเธอยังรู้สึกรักเก็นจิอยู่ จึงกล่าวได้ว่าเป็นความทรมานอันเกิดจากความสับสนที่ไม่สามารถทำในสิ่งที่ตนต้องการได้อย่างเต็มที่

จึงกล่าวได้ว่า ภาพหญิงทรมานที่ปรากฏกับโระกุโจเป็นความทรมานที่เกิดจากเก็นจิทั้งสิ้น กล่าวคือ โระกุโจแสดงภาพของหญิงทรมานภายหลังจากที่ได้เริ่มมีความสัมพันธ์กับเก็นจิ สาเหตุมาจากเก็นจิเริ่มเอาใจออกห่างเพราะเกิดความเบื่อหน่ายโระกุโจ ประกอบกับเก็นจิได้เริ่มมีความสัมพันธ์กับหญิงคนใหม่ ทำให้โระกุโจไม่ได้รับความรักเหมือนเมื่อครั้งที่เก็นจิพยายามสานสัมพันธ์กับเธอ เมื่อนานวันเข้าทำให้ความทรมานเริ่มทวีคูณขึ้น อันนำไปสู่ภาพประการต่อมาของโระกุโจ

4.1.4 หญิงอาฆาตแค้น

ภาพของโระกุโจที่มีความอาฆาตแค้น เป็นภาพที่มีการศึกษาจำนวนมาก จุดที่น่าสนใจประการหนึ่งคือแม้ว่าโระกุโจจะกลายเป็นวิญญาณอาฆาต แต่จะเป็นวิญญาณที่ทำร้ายหญิงคนรักคนอื่นของเก็นจิ กล่าวคือ แม้ว่าเก็นจิจะมีความสัมพันธ์กับคนอื่นให้โระกุโจเกิดความรู้สึกเจ็บปวดใจ แต่โระกุโจกลับไม่ได้กลายเป็นวิญญาณอาฆาตเพื่อไปสังหารเก็นจิ แต่กลับแสดงความมุ่งร้ายต่อหญิงที่เก็นจิมีความสัมพันธ์ด้วย สิ่งที่ทำให้สังเกตได้เช่นนั้นคือ โระกุโจจะปรากฏในเรื่องพร้อมกับผู้หญิงคนอื่นในเรื่อง เช่น ยูงะโอะหรืออะโอะอิ โนะ อุเอะ ซึ่งการปรากฏตัวของโระกุโจพร้อมกับหญิงคนรักคนอื่นของเก็นจิ มองได้ว่าเป็นความตั้งใจของผู้ประพันธ์ที่ต้องการเปรียบเทียบโระกุโจกับผู้หญิงคนอื่นเพื่อให้ผู้อ่านเห็นการดำเนินเรื่องบางประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนคือในบทยูงะโอะนี้ จากการที่เก็นจิได้นำโระกุโจมาเปรียบเทียบกับยูงะโอะ ตามข้อความต่อไปนี้

六条のあの方も、さぞや思い悩んでいることだろう。恨まれるのはつらいが、どんなに恨まれても無理はない。申し訳ないという感情は、真っ先に六条の人を光君に思い出させた。男を信じ切って無邪気に座っている目の前の女をいとしいと思うと、あの人の、あまりにも思慮深く、こちらが気詰まりになるような重苦しさをなんとかしてくれればいいのにと、つい引き比べてしまうのだった。（角田光代, 2017:212-213）

ทางโระกุโจก็คงกลัดกลุ้มอยู่เช่นกัน การที่ถูกกระทำให้คับแค้นใจเป็นความทุกข์ยาก แต่ไม่ว่าจะถูกกระทำให้คับแค้นใจเพียงใดก็ไม่ใช่เรื่องแปลก ความรู้สึกผิดทำให้เก็นจิระลึกถึงโระกุโจ และเมื่อได้หลงรักผู้หญิง (ยูงะโอะ) ที่นั่งอยู่เบื้องหน้าอย่างไร้เดียงสาและเชื่อใจผู้ชายแล้วทำให้ต้องเปรียบเทียบกับคนโน้น (โระกุโจ) ซึ่งเป็นคนคิดมาก และ (เก็นจิ)อยากให้ (โระกุโจ) ทำอะไรสักอย่างเกี่ยวกับความรู้สึกทุกข์ทรมานที่น่าอึดอัดใจ (ของเก็นจิ)

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มีการนำโระกุโจไปเปรียบเทียบกับยูงะโอะ หญิงสาวที่เก็นจิเพิ่งได้พบเจอและมีความสัมพันธ์กัน โดยเก็นจิเทียบยูงะโอะเป็นผู้หญิงว่าง่ายและใสซื่อ ในขณะที่โระกุโจมีลักษณะที่ *“คิดมากเกินไป”* ซึ่งเป็นลักษณะที่ตรงข้ามกับยูงะโอะที่ว่าง่าย เก็นจิพูดอะไรก็ยอมเชื่อไปทั้งหมด หากพิจารณาการเปรียบเทียบหญิงทั้งสองรวมทั้งความรู้สึกของเก็นจิแล้ว จะพบว่าโระกุโจตกอยู่ในสภาวะที่ไม่เป็นที่ต้องการมากเท่าที่ผ่านมา แต่เก็นจิกลับให้ความสนใจไปยังยูงะโอะแทน เมื่อเกิดการเปรียบเทียบในลักษณะดังกล่าว ทำให้ผู้อ่านคิดต่อไปได้ว่าตัวละครยูงะโอะมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกว่าโระกุโจที่ทำให้เก็นจิไม่สบายใจที่จะอยู่ด้วย

จากการเปรียบเทียบดังกล่าวนี่เอง หลังจากนั้นก็พบว่ามีวิญญาณร้ายมาทำร้ายยูงะโอะในตอนที่เก็นจิอยู่กับยูกะโงะ ตามข้อความต่อไปนี้

日が暮れてしばらくたった頃である。うとうととまどろむ光君の枕元に、うつくしい女が座っている。

「こんなにもあなたをお慕いしている私には思いもかけてくださらないのに、こんななんというこ　とのない女をここに連れこんでかわいがっていらっしゃるなんて‥‥‥。あんまりです」と言い、女は、光君のそばに寝ている女を掻き起こそうとする。 何かに襲われるような気がして はっと目を覚ますと、灯も消えていた。光君はぞっとして、太刀を引き抜いて魔除けのために枕元に置き、右近を起こす。右近もおそろしく思っていたようで、すぐに近くに来た。

（角田光代, 2017:113）

มันเป็นเวลาหลังพระอาทิตย์ตกดิน หญิงสาวสวยนั่งอยู่ที่ข้างเตียงของเก็นจิที่กำลังงีบหลับ “ฉันรักคุณมาก แต่คุณไม่เคยคิดถึงฉัน แต่คุณพาผู้หญิงที่ไม่รู้ที่มาที่ไปสามาที่นี่และให้ความเมตตาเธอ... มันมากเกินไปแล้ว” เมื่อพูดเช่นนี้ เธอ(วิญญาณ) ก็พยายามปลุกเร้าผู้หญิงที่นอนอยู่ข้างๆ เก็นจิให้ตื่น พอรู้สึกเหมือนมีบางอย่างกำลังจะโจมตี พอลืมตาตื่นขึ้นไฟก็ดับลง เก็นจิตัวสั่นระริก ดึงดาบออกมาวางไว้ข้างเตียงเพื่อเป็นยันต์กันภัย และปลุกอุกน (ชื่อหญิงรับใช้ของยูงะโอะ)ให้ตื่น คนเฝ้ายามดูเหมือนจะตกใจเช่นกัน และรีบเข้ามาหาใกล้ ๆ

ฉากดังกล่าวเป็นฉากที่มีวิญญาณมาหาเก็นจิในขณะที่ยังหลับอยู่และตัดพ้อกับเก็นจิที่ไม่เคยปฏิบัติตัวต่อเธอแบบคนรักแต่กลับกันเก็นจิกลับไปมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงคนใหม่ ซึ่งวิญญาณกล่าวกับเก็นจิด้วยความแค้นก่อนที่ในเวลาต่อมาเก็นจิจะพบว่ายูงะโอะเสียชีวิตแล้ว จากการสร้างลำดับเรื่องให้เก็นจิเปรียบเทียบยูงะโอะกับโระกุโจเป็นหญิงที่เป็นอุดมคติและหญิงที่ไม่ใช่อุดมคติ แล้วปรากฏวิญญาณหญิงสาวที่กลายมาเป็นวิญญาณคนเป็นมาสังหารยูงะโอะ ทำให้ผู้อ่านสามารถเปรียบเทียบได้ง่ายว่า วิญญาณหญิงสาวที่มีความแค้นมีเพียงแค่โระกุโจที่กำลังถูกเก็นจิเอาใจออกห่างไปหาหญิงอื่น

นอกจากในตอนของยูงะโอะแล้ว ลักษณะการเล่าเรื่องที่ได้กล่าวไปข้างต้นก็ได้ปรากฏอีกครั้งในตอนอะโอะอิ (葵) จุดที่เหมือนกับตอนยูงะโอะคือ เก็นจิยังคงกำหนดความสัมพันธ์ต่อโระกุโจแบบที่ไม่จำเป็นต้องเอาใจใส่มากนัก และยังมีเหตุการณ์ที่นำไปสู่ความขัดแย้งทางอารมณ์กับโระกุโจ โดยในตอนอะโอะอิ ได้เกิดเหตุการณ์ปะทะระหว่างโระกุโจและอะโอะอิ โนะ อุเอะ (葵上) ภรรยาหลวงที่ได้รับการยกย่องจากเก็นจิ ส่งผลให้สุดท้ายแล้วเก็นจิเลือกเมินโระกุโจไป นำมาซึ่งความเสียใจของโระกุโจ ก่อให้เกิดความแค้น ทำให้ต่อมาได้เกิดเหตุการณ์ที่อะโอะอิ โนะ อุเอะคลอดลูกและกำลังเสียชีวิต ซึ่งก่อนเสียชีวิตอะโอะอิ โนะ อุเอะรู้สึกเหมือนมีวิญญาณร้ายมาครอบงำ ตามข้อความต่อไปนี้

物の怪や生霊といったものが多く立ちあらわれ、 憑坐に乗り移ってさまざまに名乗っていく中に、 憑坐 にもいっこうに乗り移らず、葵の上にひしと取り憑き、とくに激しく苦しめることもないけれど、かといってかたときも離れようとしない怨霊がひとつ、ある。 (角田光代, 2017:275)

วิญญาณร้ายและวิญญาณคนเป็นจำนวนมากปรากฏร่างขึ้นและเข้าสิงคนที่นั่งอยู่ใกล้ๆพร้อมกับแนะนำชื่อตนเอง ในบรรดาวิญญาณเหล่านั้นมีตนหนึ่งไม่ยอมเข้าสิงคนที่นั่งอยู่

ใกล้ๆ แต่กลับไปสิงอะโอะอิ โนะอุเอะ แม้ว่าจะไม่ได้ทำให้รู้สึกทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสแต่วิญญาณนั้นไม่ยอมออกจากร่างของอะโอะอิ โนะอุเอะ

แม้ว่าในตอนยูงะโอะจะมีการปรากฏตัวของวิญญาณร้าย แต่ก็ไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าเป็นใคร จึงเป็นเพียงแค่การคาดเดาเท่านั้น แต่ในส่วนของอะโอะอิ โนะอุเอะนั้นสิ่งที่ต่างออกไปคือมีตัวละครคนใช้ที่คาดการณ์ว่าวิญญาณอาฆาตดังกล่าวอาจเป็นโระกุโจ ตามข้อความต่อไปนี้

> *女房たちは、光君がお忍びで通う先をあれやこれやと見当をつけ、「光君がとくに愛していらっしゃるのは六条御息所と二条院の女性でしょう、このお二人なら、正妻の葵の上さまへの恨みも深いでしょうね」とひそひそ噂をし合って、陰陽師に占わせてみたりするが、ではだれかと特定もできずにいる。*
>
> (角田光代, 2017:276)

> *บรรดาหญิงรับใช้ต่างคาดเดาไปต่าง ๆ นานาเกี่ยวกับสถานที่ที่เก็นจิแวะเวียนไปหาอย่างลับ ๆ และกระซิบกระซาบกันว่า "คนที่รักเก็นจิมากเป็นพิเศษคงมีสองคน ได้แก่ โระกุโจและผู้หญิงที่อาศัยอยู่ในคฤหาสน์นิโจ หากเป็นสองคนนี้คงมีความคับแค้นใจอย่างมากต่อท่านอะโอะอิ โนะอุเอะซึ่งเป็นภรรยาหลวงอย่างแน่นอน" ถึงแม้ให้นักพรตลองทำนายดูแล้วก็ตาม แต่ยังไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่า (วิญญาณนั้น) เป็นใคร*

จากข้อความดังกล่าว แม้ว่าไม่ทราบแน่ชัดว่าวิญญาณอาฆาตดังกล่าวเป็นวิญญาณของใคร แต่จากการชี้นำว่าอาจมีสองคน ซึ่งจากเนื้อเรื่องข้างต้น หากเทียบวิธีการเล่าเรื่องของตอนอะโอะอิและตอนยูงะโอะที่มีการปรากฏตัวตัวโระกุโจจะพบว่ามีรูปแบบการเล่าเรื่องที่คล้ายกัน กล่าวคือ มีการแสดงท่าทีของเก็นจิที่เอาใจออกห่างโระกุโจและมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่นที่ไม่ใช่โระกุโจ ต่อมามีวิญญาณอาฆาตมาทำร้าย ทำให้ผู้หญิงที่มีความสัมพันธ์กับเก็นจิเสียชีวิต เมื่อเกิดรูปแบบการเล่าเรื่องเหมือนกัน ทำให้คนอ่านเข้าใจได้ว่าทั้งกรณีของยูงะโอะและอะโอะอิ โนะอุเอะที่เสียชีวิตนั้นเป็นฝีมือของโระกุโจทั้งสองครั้ง ซึ่งในบทอะโอะอินั้น มีการบรรยายอาการที่เกิดขึ้นกับโระกุโจก็ทำให้เห็นชัดเจนขึ้นไปอีกว่าวิญญาณร้ายนั้นเป็นโระกุโจแน่นอน ตามข้อความต่อไปนี้

> *一方の御息所である。噂で流れてくる御子誕生の話が耳に入るにつけ、心穏やかではいられない。以前は葵の上は危篤だという噂だったのに、安産だったとは忌々しい、という思いがつい心をかすめる。御息所は自分が正気を失っていた時のことを思い返してみる。着物には、物の怪退散の祈篇で使われる はずの芥子の香が染みこんでいて、気味悪く思って髪を洗い着物を着替えたりしてみたが、芥子の香りは消えない。* (角田光代, 2017:282-283)

ฝ่ายโระกุโจนั้นไม่สามารถอยู่ได้อย่างสงบสุขเมื่อได้ยินข่าวลือเรื่องการคลอดบุตร (ของอะโอะอิ โนะ อุเอะ) และรู้สึกเจ็บใจที่สามารถคลอดบุตรได้อย่างปลอดภัย ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้มีข่าวลือว่าอะโอะอิ โนะ อุเอะมีอาการสาหัส โระกุโจหวนระลึกถึงตอนที่เธอไม่รู้สึกตัว กิโมโนะเต็มไปด้วยกลิ่นธูปฝิ่นซึ่งมักใช้ในพิธีขับไล่ปีศาจ เธอรู้สึกขยะแขยงจึงสระผมและเปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่แต่กลิ่นธูปฝิ่นไม่หายไป

จากข้อความข้างต้นการได้กลิ่นธูปฝิ่นติดอยู่ที่ตัวและเสื้อผ้า ชี้ให้เห็นว่าโระกุโจได้ถอดร่างและไปอยู่ในพื้นที่ที่จำเป็นต้องมีการไล่ผี ซึ่งในสถานการณ์ที่น่าจะมีการไล่ผีที่สุดคือพิธีการคลอดลูก เมื่อเกิดการเชื่อมโยงเรื่องราวดังกล่าว ทำให้สามารถเข้าใจได้ว่าโระกุโจเป็นวิญญาณร้ายที่ได้ไปทำร้ายอะโอะอิ โนะ อุเอะในช่วงเวลาเดียวกัน

ดังนั้น เมื่อศึกษาการกลายเป็นวิญญาณอาฆาต รวมทั้งคำนึงถึงโครงสร้างของเรื่องดังกล่าว พบว่าโครงเรื่องมีลักษณะคล้ายกับตอนยูงะโอะ กล่าวคือ มีการนำเสนอภาพของโระกุโจที่ไม่เป็นที่ต้องการ และมีวิญญาณร้ายมาทำร้ายหญิงคนรักหรือภรรยาของเก็นจิทำให้ตัวละครเสียชีวิต ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ต่อไปว่าเมื่อครั้งที่เกิดเหตุการณ์วิญญาณร้ายกับยูงะโอะก็เป็นฝีมือของโระกุโจเช่นกัน ยิ่งไปกว่านั้น ในช่วงที่โระกุโจเสียชีวิตแล้ว ยังปรากฏวิญญาณอาฆาตที่มาทำร้ายหญิงคนรักของเก็นจิในลักษณะเดียวกันสองกรณี กรณีแรกคือ มีวิญญาณร้ายมาทำร้ายมุระซะกิ โนะอุเอะ ภรรยาของเก็นจิ หลังจากที่เก็นจิได้เปิดเผยเรื่องราวของผู้หญิงที่ตนเคยมีความสัมพันธ์ด้วย ซึ่งหนึ่งในนั้นคือโระกุโจ หลังจากที่ได้เล่าเรื่องแล้ว หลังจากนั้นไม่นานมุระซะกิโนะอุเก็เกิดเจ็บป่วยกะทันหัน ปรากฏในตอนวะกะนะเงะดังต่อไปนี้

紫の上はどこがどうというわけでもなく、ひどく苦しんでいて、ときどきぶり返すように胸が痛む様子は、たえがたいほどつらそうである。さまざまの祈願を無数にさせても効験はあらわれない。重態と見えても、たまたま快方に向かうきざしがあれば心強いのだが、そんなこともないので、光君はひどく心細く、悲しくその様子を見守っている。(角田光代, 2017:394)

มุระซะกิ โนะอุเอะเจ็บปวดอย่างมาก และบางครั้งความเจ็บปวดในอกของเธอก็กำเริบเป็นครั้งคราวแสนจะเจ็บปวดเหลือทน แม้จะอธิษฐานนับครั้งไม่ถ้วนก็ไม่เป็นผลแม้ว่าเธอจะดูเหมือนอยู่ในสภาพที่ร้ายแรงแต่หากมีอาการดีขึ้นก็พอจะทำให้ใจชื้นได้บ้าง แต่ก็ไม่เป็นเช่นนั้น เก็นจิจึงรู้สึกกลัวเป็นอย่างมาก คอยเฝ้าดูอาการด้วยความเศร้าสร้อย

และเมื่อเก็นจิแน่ใจชัดเจนแล้วว่า อาการป่วยของมุระซะกิ โนะอุเอะเกิดจากวิญญาณร้ายเข้ามาสิงร่าง จึงได้พูดท้าทายให้วิญญาณอาฆาตแสดงตนออกมา โระกุโจได้ยินดังนั้นจึงได้พูดผ่านร่างของอะโอะอิ โนะ อุเอะเอาไว้ดังนี้

> *...私が生きていた時にほかの人より軽んじてお見捨てになったことはまだいいのです。お親しい人との睦言に、私のことを『心のひねくれたつきあいにくい女だった』とおっしゃいましたね、そのことが本当に恨めしい…....。今はもう亡くなったのだからと大目に見て、だれかほかの人が私の悪口を言った時でも、それを否定してかばってくださったってよかろうものを.....、とふとそう思っただけなのです。けれどこうしてあさましい身に成り果てているので、そう思っただけでもこんなに厄介なことになったのですよ。この紫のお方を深く憎いと思ったことはありませんが、あなたさまは仏神の加護が強く、とても遠く感じられて、おそばには近づくことができずに、お声だけをかすかに聞くばかりなのです。どうか今は私の罪を軽くするための供養をお願いいたします。*
>
> (角田光代, 2017:409)

> *ตอนที่ฉันยังมีชีวิตอยู่ถูกคนอื่นละเลยทอดทิ้งก็ยังพอไหว แต่การที่พูดถึงฉันกับคนใกล้ชิดอย่างเป็นกันเองว่าฉันเป็น "ผู้หญิงที่มีจิตใจบิดเบี้ยวและเข้ากับคนได้ยาก" นั่นต่างหากที่น่าเจ็บแค้นเสียจริง แม้ว่าคนอื่นจะพูดให้ร้ายฉันเพราะตอนนี้ฉันตายไปแล้ว ฉันแค่คิดว่ามันจะไม่เป็นไรถ้าฉันปฏิเสธมันและปกปิดมันไว้ อย่างไรก็ตาม ฉันถูกด้อยค่าให้เหลือเพียงร่างกายที่น่าสมเพช แค่คิดเกี่ยวกับเรื่องนี้มันก็ลำบากขึ้นมา ฉันไม่เคยเกลียดมุระซะกิมากถึงเพียงนั้น แต่คุณมีพระพุทธเจ้าปกป้องอย่างแข็งแกร่ง ฉันจึงรู้สึกห่างไกลจนไม่สามารถเข้าใกล้ได้ ได้แค่ได้ยินเสียงของคุณเพียงแผ่วเบาเท่านั้น โปรดสวดมนต์เพื่อให้บาปของฉันเบาบางลงเสียเดี๋ยวนี้ เป็นเรื่องน่าเศร้าจริงๆ ที่ฉันไม่สามารถฟังพระสูตรอันมีค่าได้ใน ขณะที่วุ่นวายกับการฝึกฝนและการสวดมนต์พระสูตรเป็นเปลวไฟที่เจ็บปวดและเจ็บปวดสำหรับฉัน*

จากข้อความดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความเจ็บแค้นของโระกุโจในฐานะวิญญาณคนตาย สาเหตุมาจากการที่เก็นจิพูดเล่าเรื่องของตนกับมุระซะกิ โนะอุเอะ ซึ่งทำให้โระกุโจเกิดความรู้สึกอับอายที่สถานะของตนเป็นเพียงแค่เรื่องเล่าในทางที่โระกุโจไม่ปรารถนา ความอับอายจึงเกิดเป็นความแค้นทำให้วิญญาณอาฆาตไปทำร้ายมุระซะกิ โนะอุเอะในที่สุด แม้ว่าผลสรุปคือมุระซะกิ โนะอุเอะจะมีอาการดีขึ้นตามลำดับ แต่ก็เป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงภาพความอาฆาตแค้นของโระกุโจในฐานะของวิญญาณคนตายด้วยประการหนึ่ง

ยิ่งไปกว่านั้น หลังจากเหตุการณ์ข้างต้นยังปรากฏว่ามีวิญญาณอาฆาตเข้าครอบงำอนนะซันโนะมิยะ ในช่วงที่กำลังจะคลอดลูก แม้จะไม่มีปรากฏชื่ออย่างชัดเจน แต่มีการกล่าวถึงวิญญาณที่ครอบงำอนนะซันโนะมิยะไว้ตามข้อความต่อไปนี้

陰陽師たちの多くが女の霊のしわざだと占い、父大臣もそうかもしれないと思ったのだが、物の怪がまったく正体をあらわさないので、

(角田光代, 2017:445)

หมอดูอนเมียวจิหลายคนคิดว่ามันเป็นฝีมือของวิญญาณผู้หญิง และพ่อซึ่งเสนาบดีก็คิดว่าอาจเป็นเช่นนั้น แต่วิญญาณร้ายไม่ได้เปิดเผยรูปร่างที่แท้จริงของมันเลย

จากเนื้อหาข้างต้น เมื่อพิจารณาเรื่องราวตั้งแต่ต้นเรื่องพบว่าวิญญาณอาฆาตผู้หญิงที่ปรากฏอยู่ในเรื่องมีเพียงแค่โระกุโจเท่านั้น จากข้อความดังกล่าวจึงทำให้ผู้อ่านสามารถคาดเดาได้ว่ามีโอกาสที่จะเป็นวิญญาณของโระกุโจ วิญญาณดังกล่าวได้ครอบงำให้อนนะวันโนะมิยะเกิดอาการป่วยจนกระทั่งคลอดบุตรออกมา จนผู้คนรวมทั้งอนนะซันโนะมิยะเองคิดไปว่าตนคงไม่สามารถหายดีได้ดังปกติ จึงตัดสินใจขอเก็นจิให้ยอมให้ตนบวช เก็นจิจำต้องยอมอย่างเสียมิได้ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อกำลังจะเริ่มทำพิธี ได้ปรากฏวิญญาณออกมาตามข้อความต่อไปนี้

夜明けに行われる後夜の加持祈薦に、物の怪があらわれた。

「どう?この通り。うまく命を取り返したと、もうおひとりについて思っていらっしゃるのがくやしかったので、この姫宮のそばにそっとやってきて、ここ何日も取り憑いていたのだわ。さあ、これで帰ることにしましょう」と言って笑う。光君はあまりのことに、「では姫宮にも物の怪が取り憑いていたのか」と思うと、姫宮が気の毒でもあり、また出家を許したことが悔やまれる

(角田光代, 2017:456)

มีวิญญาณปรากฏตัวในช่วงที่ทำพิธีกรรมสวดมนต์ที่จะจัดขึ้นในช่วงรุ่งสางวันก่อนพิธี วิญญาณตนนั้นพูดว่า “เป็นอย่างไรบ้าง? เป็นไปอย่างที่ท่านคิด ฉันรู้สึกเจ็บแค้นที่ท่านได้ชีวิตกลับไป แล้วได้คิดถึงใครอีกคนหนึ่ง ฉันเลยอยู่ข้างๆหญิงคนนั้นอย่างเงียบๆ และเข้าครอบงำเธอมานานหลายวันแล้ว เอาล่ะ พอเท่านี้ ฉันจะกลับแล้ว” เก็นจิคิดว่ามากเกินเกินไป พลางก็คิดว่า “เจ้าหญิง (อนนะซันโนะมิยะ) ก็ถูกวิญญาณร้ายเข้าสิงหรือ” คิดได้ดังนั้นก็สงสารเจ้าหญิง และเสียใจที่ได้ยอมให้เธอออกบวชเสียแล้ว

แม้ว่าข้อความข้างต้นจะไม่ได้กล่าวอย่างชัดเจนว่าเป็นโระกุโจ แต่หากย้อนไปเมื่อเหตุการณ์ของมุระซะกิ โนะอุเอะที่โระกุโจได้ไปครอบงำ คำพูดสุดท้ายก่อนที่วิญญาณอาฆาตจะออกจากร่างคือ *“โปรดสวดมนต์เพื่อให้บาปของฉันเบาบางลงเสียเดี๋ยวนี้”* ที่เป็นความต้องการของโระกุโจที่ต้องการให้สวดมนต์เพื่อให้เกิดกุศลแก่โระกุโจ เทียบกับเหตุการณ์ของอนนะซันโนะมิยะที่ตัดสินใจบวชในขณะที่โดนวิญญาณครอบงำแล้ว พบว่ามีจุดร่วมเดียวกันคือเหตุการณ์ทั้งสองเกี่ยวข้องกับการทำบุญกุศลในเชิงพระพุทธศาสนา กล่าวคือ การที่อนนะซันโนะมิยะตัดสินใจบวชส่วนหนึ่งเกิดจากเหตุการณ์ที่โระกุโจเป็นวิญญาณมาครอบงำร่าง และเหตุการณ์ข้างต้นที่ได้สั่งให้สวดมนต์เพื่อไถ่บาปให้กับวิญญาณโระกุโจ ดังนั้น จากจุดมุ่งหมายเดียวกันนี้ทำให้พิจารณาได้ว่าเป็นวิญญาณของโระกุโจเช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตาม การเข้าครอบงำร่างของอนนะซันโนะมิยะที่เป็นภรรยาของเก็นจิ ก็เป็นจุดร่วมประการหนึ่งของภาพอาฆาตแค้นของโระกุโจที่ใช้ความอาฆาตในการทำร้ายหรือสังหารผู้หญิงของเก็นจิแทนที่จะเป็นการทำร้ายเก็นจิเอง

ดังนั้นจากประเด็นข้างต้นทำให้โระกุโจมีภาพของหญิงที่มีความอาฆาตแค้น และตามสังหารหญิงที่เกี่ยวข้องกับเก็นจิ ซึ่งพบว่ามีสี่คน ได้แก่ ยูงะโอะ อะโอะอิ โนะ อุเอะ มุระซะกิ โนะ อุเอะ อนนะซันโนะมิยะ

หากวิเคราะห์ประเด็นข้างต้นเพื่อวิเคราะห์สาเหตุของความอาฆาตแค้นของโระกุโจแล้ว พบว่าสาเหตุเกิดจากทั้งฝ่ายเก็นจิและฝ่ายโระกุโจเอง โดยฝ่ายเก็นจิไปมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับผู้หญิงจำนวนมาก ส่วนฝ่ายโระกุโจก็ได้แสดงความรู้สึกไม่ยอมรับในพฤติกรรมมากรักของเก็นจิแม้ว่าเหตุการณ์การมีภรรยาหลายคนอย่างเช่นเก็นจิจะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปในสมัยเฮอัน คือ ผู้ชายสามารถแต่งงานกับผู้หญิงหลายคน อย่างไรก็ตาม หากผู้แต่งวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริเขียนเรื่องราวให้โระกุโจระบายความอาฆาตแค้นไปที่เก็นจิโดยสังหารเก็นจิให้เสียชีวิตอาจเป็นการจัดการปัญหาที่ต้นเหตุ แทนการไปทำร้ายผู้หญิงด้วยกันอาจมองได้ว่าตัวละครเก็นจิเป็นตัวละครเอกของเรื่องที่ต้องใช้เป็นตัวดำเนินเรื่องให้จบและไม่สามารถถูกสังหารระหว่างเรื่องได้ แต่ในขณะเดียวกันการเลือกให้โระกุโจปืนฝ่ายฆ่าผู้หญิงคนรักหรือภรรยาของเก็นจิ เพื่อต้องการแสดงภาพให้เห็นชัดเจนว่าผู้หญิงในสมัยเฮอันต่างอยู่ในสภาพเป็นผู้ถูกกระทำไม่ต่างกัน

4.1.5 หญิงห่วงใยลูก

จากการศึกษาวิจัยตัวละครโระกุโจ โดยมากจะมุ่งเน้นไปที่ภาพของหญิงที่มีจิตอาฆาตและได้กลายเป็นวิญญาณคนเป็นในที่สุด แต่ในขณะเดียวกัน ได้ปรากฏภาพของโระกุโจในฐานะแม่ที่เป็นห่วง

ลูกสาว เมื่อลูกสาวของเธอจะได้กลายเป็นหญิงดูแลศาลเจ้า (巫女) ประจำศาลเจ้าอิเซะ (伊勢神宮) โระกุโจใช้ลูกสาวเป็นข้ออ้างเพื่อให้เธอได้เดินทางไปที่อิเซะในฐานะแม่ที่ไปดูแลลูกสาวทั้ง ๆ ที่จิตใจตนเองยังไม่สงบเรื่องเก็นจิไม่มาหา ดังข้อความต่อไปนี้

> *斎宮の伊勢に下る日が近づくにつれ、母の六条御息所は心細くなった。あの身分の高い、煙たい存在だった葵の上が亡くなってから、今度こそは御息所が正妻におさまるのではないかと世間では噂されており、御息所に仕える人々もそのような期待に胸ときめかせていた。けれども実際は、その後かえって光君の足は遠のき、まったくつれない態度である。そうならざるを得ないほどの、私を心底嫌うようなことがあったに違いないと御息所にはわかるので、いっさいの未練を断ち切って、ただひたすら伊勢行きを決意していた。親が付き添って下るなどは先例がないが、まだ幼い斎宮が　とても頼りない様子であるのを口実に、この苦しい境遇から遠く逃れようと御息所は思っていたのである。*
>
> (角田光代, 2017:311)

เมื่อวันซะอิงต้องเดินทางไปอิเซะใกล้เข้ามา โระกุโจผู้แม่กลับหวั่นใจขึ้นมา หลังจากอะโอะอิ โนะ อุเอะ ซึ่งเป็นบุคคลระดับสูงและมีตัวตนที่น่าอึดอัดเหมือนเช่นควันเสียชีวิตลง คนในสังคมก็ต่างลือกันว่าคราวนี้โระกุโจจะได้กลายเป็นภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายและผู้คนที่รับใช้เธอต่างตื่นเต้นกับความคาดหวังนี้ แต่ในความเป็นจริง นับตั้งแต่นั้นเท้าของเก็นจิกลับห่างออกจากเธอไป ท่าทีของเขาห่างเหินทีเดียว เพราะโระกุโจรู้และคิดว่าเขาต้องมีเรื่องที่เกลียดเธอจากก้นบึ้งของหัวใจมากอย่างแน่นอน ดังนั้น เธอตั้งใจแน่วแน่ที่จะขจัดความอาวรณ์ทั้งหมดและตั้งใจแน่วแน่ที่จะไปที่อิเซะ แม้ว่าจะไม่เคยมีตัวอย่างที่พ่อแม่ติดตามไปดูแลลูกอย่างใกล้ชิดมาก่อน แต่โระกุโจคิดจะใช้ใช้ซะอิง (ลูกสาว) เป็นข้ออ้างว่าลูกยังเยาว์นักและยังไม่สามารถพึ่งพาตัวเองได้ เพื่อให้โระกุโจจะได้หนีให้ไกลจากสถานการณ์อันเจ็บปวดนี้

แม้ว่าจะมีการกล่าวชัดเจนว่าโระกุโจใช้ลูกสาวเป็นข้ออ้างเพื่อต้องการหลบหน้าจากเก็นจิจากเหตุการณ์ที่มีคนลือกันว่าโระกุโจเป็นวิญญาณคนเป็นไปสังหารอะโอะอิ โนะอุเอะ แต่หากมองอีกด้านหนึ่งพบว่าโระกุโจยังคำนึงถึงการกลับมาทำหน้าที่แม่ให้เต็มที่ หากพิจารณาเส้นทางจากเกียวโตไปยังอิเซะจะพบว่าทางค่อนข้างไกลมาก การไปช่วยดูแลลูกจึงเป็นทางหนึ่งที่ลดความกังวลของแม่จากการที่ลูกเดินทางไปอยู่ในที่ไกลและได้มีเวลาอยู่กับลูกอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นส่วนที่แสดงภาพของโระกุโจในฐานะแม่ที่ห่วงใยลูกได้ แต่อย่างไรก็ตาม อีกเหตุผลหนึ่งที่โระกุโจเดินทางไปอิเซะ คือ เห็นว่าความ

รักระหว่างตนกับเก็นจิไม่มีทางสมหวังเพราะตนกลายเป็นอิกิเรียวไปสิงร่างอะโอะอิ โนะอุเอะจนเป็นเหตุให้อะโอะอิ โนะอุเอะเสียชีวิต โระกุโจจึงต้องการไปชำระมลทินทางจิตใจ

นอกจากนั้น ยังปรากฏการแสดงออกถึงความห่วงใยอีกพฤติกรรมหนึ่งและเป็นส่วนที่เห็นได้ชัดเจนจากว่าโระกุโจมีภาพของแม่ห่วงใยลูกสาวคือ ในตอนมิโอะท์สุกุฌิ (澪標) หลังจากที่ลูกสาวของโระกุโจถูกกำหนดให้ลงจากหน้าที่หญิงดูแลศาลเจ้าและกลับมายังเมืองหลวงเช่นเดิม โระกุโจกับลูกสาวก็ได้อาศัยอยู่ด้วยกันที่บ้านโระกุโจ แต่เมื่อเวลาผ่านไป โระกุโจเกิดป่วย เก็นจิได้ทราบข่าวจึงเดินทางมาเยี่ยมโระกุโจ โดยโระกุโจได้กล่าวสั่งเสียแก่เก็นจิให้ดูแลลูกสาวของตนเอาไว้ดังนี้

これほどまでに思ってくれているのかと、女君も胸がいっぱいになり、娘である前斎宮のことをお願いする。

「ひとり心細くこの世に残されることになります。どうか何ごとにおいても人並みにお扱いくださいませ。ほかにお世話を頼める人もおらず、この上なく不幸な身の上でございます。無力な私ですが、もうしばらく生きながらえておりますうちは、あれもこれも分別がおつきになるまで、お世話申し上げようと思っておりましたのに……」と消え入るような声で泣く。

「そのような仰せがなくとも、前斎宮のことをお見捨て申し上げるはずなどありません。ましてお話を伺いましたからには、気のつく限りは何ごともお世話申し上げようと思います。けっしてご心 配なさいませんように」

「それはとても難しいことです。本当に頼りになる実の父親など、後をまかせられる人があっても、母親に先立たれた娘はじつにかわいそうなものでございましょう。まして、お世話くださる方が恋人の扱いをなさるとしたら、おもしろくない事態も起こるでしょうし、ほかの人に憎まれることもあるでしょう。おかしな気のまわしようですけれど、どうかそのような色ごとには巻きこんでくださいませんよう。不幸な我が身を引き合いに考えましても、女はちょっとしたことでもの思いを重ねますから、娘には、そのようなつらい思いとは無縁に生きてほしいと願っているのです」

(角田光代, 2017:470-471)

เธอ (โระกุโจ) รู้สึกท่วมท้นว่าเขาอุตส่าห์คิดถึงฝ่ายเธอมากแค่ไหน และขอให้เก็นจิดูแลหญิงดูแลศาลเจ้าคนก่อนซึ่งเป็นลูกสาวของเธอ “ฉันจะถูกทิ้งให้อยู่ตามลำพังในโลกนี้อย่างเดียวดาย ยังไงก็ตามโปรดจัดการกับฉันเหมือนคนปกติทุกอย่าง ฉันคงเหลือแต่ร่างที่ไม่มีความสุขโดยที่ไม่มีใครดูแลฉันได้อีกแล้ว ถึงแม้ตอนนี้ฉันจะไม่มีกำลังเหลือแล้ว แต่ในช่วงที่ฉันยังจะได้หายใจอยู่อีกไม่นาน ฉันคิดว่าฉันจะยังได้ดูแลเธอจนกว่าเธอจะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้กว่านี้เสียอีก” เธอพูดด้วยน้ำเสียงแผ่วเบาพลางร้องไห้ “ต่อให้คุณไม่ได้พูดแบบนั้น ผมก็ไม่

มีทางทิ้งลูกสาวคุณไว้ได้หรอก” ยิ่งกว่านั้น เมื่อคุณฝากฝังเอาไว้เช่นนี้ ไม่ว่าจะอย่างไรก็จะดูแลหล่อนไปให้ถึงที่สุด ขอได้โปรดอย่ากังวลใจไปเลย”

“นั่นเป็นสิ่งที่ยากมาก แม้ว่าจะมีผู้ที่ได้รับความไว้วางใจอยู่ข้างหลัง เช่น บิดาผู้ให้กำเนิดที่พึ่งพาได้อย่างแท้จริง แต่ก็อดคิดไม่ได้ว่าลูกสาวที่สูญเสียแม่ไปนั้นช่างน่าสมเพชเสียสักเพียงไร ยิ่งไปกว่านั้น หากคนที่ดูแลลูกสาวของฉันปฏิบัติต่อหล่อนเหมือนคนรัก อาจเกิดเหตุการณ์ที่ไม่พึงปรารถนาได้ และคนอื่นอาจเกลียดคุณ ฉันรู้ว่ามันฟังดูแปลกๆ แต่ได้โปรดอย่ายุ่งเกี่ยวกับเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ เช่นนั้น แม้ว่าจะมีคนโชคร้ายอย่างฉันเป็นตัวอย่าง แต่ผู้หญิงก็มักจะถูกครอบงำด้วยสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ดังนั้นฉันจึงต้องการให้ลูกสาวของฉันมีชีวิตที่ปราศจากความคิดที่เจ็บปวดเช่นนี้”

จากข้อความข้างต้น คำว่า “ถึงแม้ตอนนี้ฉันจะไม่มีกำลังเหลือแล้ว” อาจหมายถึงสุขภาพร่างกายที่ไม่สามารถดูแลลูกสาวได้อย่างเต็มที่เหมือนเช่นที่ผ่านมาเนื่องจากอาการป่วย แต่ในขณะเดียวกันก็อาจหมายถึงการตระหนักในอำนาจของตนที่หมดไปอย่างสิ้นเชิงอันเนื่องมาจากตระหนักถึงโชคชะตาของตนเองจากที่เคยได้เป็นชายาในมกุฏราชกุมารแต่ต้องมาตกต่ำดังเช่นปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม การที่ครั้งหนึ่งโระกุโจเคยได้มีความสัมพันธ์เป็นคนรักกับเก็นจิก็ยังมีข้อดีคือ ในฉากดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการที่เก็นจิได้มีโอกาสเฝ้าไข้โระกุโจ ซึ่งนั่นอาจมองได้ว่าเก็นจิอาจกำลังรู้สึกผิดที่เป็นชายคนรักที่เอาใจออกห่างโระกุโจในเวลาอันรวดเร็ว ซึ่งมีส่วนทำให้โระกุโจตัดสินใจเดินทางไปกับลูกสาวไปยังอิเซะและมีโชคชะตามาถึงช่วงเวลาดังกล่าว ความรู้สึกผิดของเก็นจิจึงเป็นส่วนที่ทำให้เก็นจิมองว่าตนมีส่วนรับผิดชอบต่อครอบครัวของโระกุโจ ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวมองได้ว่าถูกส่งผ่านมายังโระกุโจ ทำให้โระกุโจเชื่อมั่นได้ว่าตนจะสามารถฝากฝังลูกสาวของตนกับเก็นจิให้เป็นลูกเลี้ยงได้ ส่งผลให้เมื่อเธอเสียชีวิตไปแล้ว ลูกสาวของตนจะยังได้รับการดูแลเป็นอย่างดีเพราะความรู้สึกผิดของเก็นจิที่มีต่อโระกุโจด้วย

หากมองในอีกมุมหนึ่ง จากประสบการณ์ในชีวิตของเธอที่เกี่ยวข้องกับเก็นจินั้นพบว่าเธอมีประสบการณ์ความรักที่ล้มเหลว ไม่เคยได้เป็นที่รัก ก่อให้เกิดความเศร้าและกลายเป็นวิญญาณอาฆาตไปในที่สุด และยังพบว่าเก็นจิมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงมากมาย โระกุโจได้คำนึงสถานการณ์ว่าหากลูกสาวจะได้ไปเป็นหญิงคนรักของเก็นจิเหมือนกับที่เคยเคยเป็น จะทำให้ลูกสาวของเธอต้องทนกับความสัมพันธ์ที่สามีไปมีผู้หญิงอื่นมากมาย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่โระกุโจเคยประสบและเจ็บปวดมาแล้ว เธอจึงไม่ต้องการให้ลูกเป็นเหมือนอย่างที่เธอเป็น โระกุโจจึงตัดสินใจขอร้องไม่ให้เก็นจิมี

ความสัมพันธ์กับลูกสาวของตนเพื่อต้องการตัดปัญหาความทุกข์ภายในใจของลูกสาวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การคำนึงถึงสถานการณ์ในอนาคตและไม่ต้องการให้ลูกสาวได้เจอกับเหตุการณ์เลวร้ายเหมือนที่ตนเคยเจอและได้สั่งเสียให้เก็นจิดูแลในฐานะอื่น มองได้ว่าเป็นสัญชาตญาณของความเป็นแม่ที่ต้องการให้ลูกมีความสุขแม้ว่าเธอจะไม่สามารถดูแลลูกสาวได้อีกต่อไปก็ตาม แต่จะพิจารณาในมุมใดก็ตาม การฝากฝังลูกสาวกับเก็นจิจึงเป็นเรื่องสมเหตุสมผลและยังได้แสดงความห่วงใยในฐานะแม่ที่จะมีคนดูแลต่อเมื่อตนไม่สามารถดูแลต่อได้ด้วย

4.1.6 ภาพหญิงรักษาภาพลักษณ์

เนื่องจากโระกุโจถือเป็นหญิงชนชั้นสูงที่ได้เคยเป็นชายาในมกุฎราชกุมาร รวมทั้งการมีคุณสมบัติที่เพียบพร้อมทั้งสติปัญญาและความงาม ทำให้โระกุโจถูกกำหนดฐานะทางสังคมไว้สูง แต่อย่างไรก็ตาม การเลือกเป็นหญิงคนรักของเก็นจิเป็นสิ่งที่แม้แต่ตัวโระกุโจเองมองว่าไม่เหมาะสมกัน เพราะเมื่อโระกุโจตกลงมีสัมพันธ์กับเก็นจิจะหมายความว่าเธอจะกลายเป็นหญิงคนรักของชายที่มีอายุน้อยกว่าตนซึ่งไม่เกิดขึ้นมากนักในสมัยเฮอัน ทำให้ความสัมพันธ์ของโระกุโจกับเก็นจิจึงเป็นไปอย่างหลบซ่อน ดังนั้น ภาพที่สำคัญอีกประการหนึ่งของโระกุโจคือภาพของความหวั่นเกรงเสียงครหาที่คบหาอยู่กับผู้ชายอายุน้อย รวมทั้งความหวั่นเกรงถูกชายอายุน้อยกว่าทอดทิ้งด้วย โดยสามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วนดังต่อไปนี้

4.1.6.1 หวั่นเกรงเสียงครหาเรื่องความสัมพันธ์กับผู้ชายอายุน้อยกว่า

การหวั่นเกรงเสียงครหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างโระกุโจกับเก็นจินี้ เกิดขึ้นเพราะว่าการเลือกคู่ในสมัยเฮอันโดยธรรมเนียมแล้วผู้ชายจะมีอายุมากกว่าผู้หญิง ดังนั้นความสัมพันธ์ของโระกุโจและเก็นจิจึงไม่เป็นไปตามธรรมเนียมของสังคม การประพฤติตนผิดไปจากธรรมเนียมของโระกุโจที่ถือได้เป็นหญิงชนชั้นสูงในสังคมจึงถือว่าเป็นเรื่องไม่สมควรและต้องถูกปกปิด ซึ่งการปกปิดความสัมพันธ์เพื่อรักษาภาพลักษณ์จึงเป็นวิธีการที่โระกุโจและเก็นจิเลือกใช้ ซึ่งการเลือกปกปิดความสัมพันธ์ดังกล่าวปรากฏในหลายตอน ยกตัวอย่างข้อความต่อไปนี้

> *御息所も、自分がずっと年上な のを恥じて、光君に遠慮し、何も求めない。光君はそれをいいことにうやむやにして、今や院の耳にも入り、世間でも知らない人はいなくなったというのに、自分を正当に扱わないと、御息所は深く嘆き悲しんでいた。*（角田光代, 2017:266）

แต่อย่างไรก็ตามเก็นจิก็ไม่ได้จะรับโระกุโจให้เป็นภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมาย ทางโระกุโจเองก็ละอายเพราะเธออายุเยอะกว่ามาก เลยเกรงใจและไม่เรียกร้องอะไร เก็นจิเลย

ใช้เป็นข้อดีเพื่อทำให้ความสัมพันธ์ไม่ชัดเจน แม้ว่าเรื่องจะถึงหูคิริท์สึโบะอิน และไม่มีใครที่ไม่รู้เรื่องนี้แล้ว แต่ถ้าไม่ปฏิบัติกับเธออย่างยุติธรรม โระกุโจก็จะเศร้าครำ่ครวญอย่างมาก

จากข้อความข้างต้น ตรงส่วนที่กล่าวว่า “*ทางโระกุโจเองก็ละอายเพราะเธออายุเยอะกว่ามากเลยเกรงใจและไม่เรียกร้องอะไร*” เป็นส่วนที่แสดงถึงการจัดการความสัมพันธ์ของโระกุโจเนื่องจากโระกุโจตระหนักว่าตนมีอายุมากกว่าซึ่งผิดไปจากธรรมเนียมที่ปฏิบัติในสมัยนั้น จึงเห็นว่าการเงียบสงบเป็นวิธีการที่เหมาะสมมากกว่าเรียกร้องให้เก็นจิเปิดเผยความสัมพันธ์กับผู้คน

นอกจากเหตุการณ์ข้างต้น หลังจากเหตุการณ์พิพาทรถลากระหว่างโระกุโจและอะโอะอิ โนะ อุเอะ ที่เป็นชนวนเหตุที่ทำให้โระกุโจกลายเป็นวิญญาณคนเป็นไปทำร้ายอะโอะอิ โนะ อุเอะจนเสียชีวิต ซึ่งเก็นจิสามารถจับสังเกตได้จากน้ำเสียงจึงได้รู้ว่าวิญญาณนั้นเป็นโระกุโจ ทำให้นับตั้งแต่นั้นเก็นจิได้เอาใจออกห่างอย่างชัดเจน โดยที่เก็นจิได้ส่งจดหมายมาหาโระกุโจดังข้อความต่อไปนี้

あなたもどうぞ執着をお捨てくださいませ。 喪中の身からの手紙はご覧にならないかと思い、私のほうもしるしばかりのお返事です」と書いた。

*ちょうど六条の自邸に戻っていた御息所は、**こっそりとその手紙を読んだ。** 後ろめたい気持ちがあるので、光君が何を言わんとしているのかがはっきりとわかり、やっぱりそうだったのかと消え入りたい気持ちで思う。*

(角田光代, 2017:288-289)

(จดหมายของเก็นจิ)ได้เขียนไว้ว่า โปรดละทิ้งความลุ่มหลงของคุณด้วย ฉันสงสัยว่าคุณจะดูจดหมายจากศพที่ไว้ทุกข์ คำตอบของฉันเป็นเพียงสัญญาณ โระกุโจที่เพิ่งกลับมาที่บ้านพักของเธอในย่านโระกุโจ แอบอ่านจดหมาย เพราะรู้สึกผิดที่ได้ทำเรื่องไม่ดีไป จึงเข้าใจสิ่งที่เก็นจิพยายามจะบอกอย่างชัดเจน ท้ายที่สุดเธอก็รู้สึกอยากหายไป

จากข้อความข้างต้น ส่วนที่บอกว่า “เธอแอบอ่านจดหมาย” เป็นส่วนที่แสดงให้เห็นว่าโระกุโจยังมีความสัมพันธ์แบบหลบซ่อนกับเก็นจิเพราะต้องแอบอ่านจดหมายที่มาจากเก็นจิเพราะกลัวคนอื่นรู้ หลังจากที่อ่านจดหมายแล้วพบว่าเก็นจิเอาใจออกห่างแน่นอนแล้ว โระกุโจเกิดความรู้สึกเสียหน้าอับอาย จากประโยคที่กล่าวว่า “*ท้ายที่สุดเธอก็รู้สึกอยากหายไป*” พิจารณาได้ว่าเป็นการแสดงถึงความอับอายอย่างถึงที่สุด ซึ่งความอับอายดังกล่าวนี่เองที่ทำให้โระกุโจตัดสินใจเดินทางไปยังอิเซะกับลูกสาว

あの身分の高い、煙たい存在だった葵の上が亡くなってから、今度こそは御息所が正妻におさまるのではないかと世間では噂されており、御息所に仕え

る人々もそのような期待に胸ときめかせていた。けれども実際は、その後かえって光君の足は遠のき、まったくつれない態度である。そうならざるを得ないほどの、私を心底嫌うようなことがあったに違いないと御息所にはわかるので、いっさいの未練を断ち切って、ただひたすら伊勢行きを決意していた。親が付き添って下るなどは先例がないが、まだ幼い斎宮がとても頼りない様子であるのを口実に、この苦しい境遇から遠く逃れようと御息所は思っていたのである。。

(角田光代, 2017:311)

หลังจากอะโอะอิ โนะ อุเอะ ซึ่งเป็นบุคคลระดับสูงเสียชีวิตลอยหายไปดังควัน มีข่าวลือไปทั่วว่าคราวนี้โระกุโจจะกลายเป็นภรรยาที่ถูกกฎหมาย และผู้คนที่รับใช้เธอต่างตื่นเต้นกับความคาดหวังดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริง หลังจากนั้นเท้าของเก็นจิกลับถอยห่างออกไปและทัศนคติของเขาก็ไม่น่าสนใจเลย เธอรู้ว่าต้องมีหลายครั้งที่เขาเกลียดเธอมากจนไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากต้องทำเช่นนั้น โระกุโจตั้งใจแน่วแน่ที่จะขจัดความเสียใจทั้งหมดและไปที่อิเซะ แม้ที่ผ่านมาไม่เคยมีผู้ปกครองติดตามไปกับลูก แต่โระกุโจต้องการใช้ซะอิงูเป็นข้ออ้างในการหลบหนีจากสถานการณ์ที่ยากลำบากนี้ให้ไกลออกไป

จากข้อความข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าแม้อะโอะอิ โนะ อุเอะจะเสียชีวิตลง แต่สถานะของโระกุโจที่คาดหวังได้ว่าจะได้เป็นภรรยาที่ถูกต้องของเก็นจิกลับไม่เกิดขึ้น เมื่อเรื่องเล่าดังกล่าวมีการพูดถึงโดยคนในสังคม ทำให้โระกุโจเกิดความอับอายขึ้นมา ซึ่งนอกจากจะอับอายที่ไม่ได้เป็นภรรยาที่ถูกต้องแล้วยังอับอายที่ความสัมพันธ์ระหว่างตนกับเก็นจิจะต้องจบสิ้นลง การเดินทางไปยังอิเซะของโระกุโจจึงเปรียบได้กับเป็นการหลีกหนีความอับอายจากการพูดถึงของผู้คนในสังคม

กล่าวโดยสรุปว่า จากการรักษาภาพลักษณ์ในความสัมพันธ์กับเก็นจินั้น กล่าวได้ว่าเป็นการรักษาภาพลักษณ์ในสองลักษณะ คือ หวั่นเกรงคนที่จะรู้ถึงความสัมพันธ์กับเก็นจิที่มีอายุน้อยกว่า และหวั่นเกรงคนในสังคมกล่าวถึงชีวิตรักของตนกับชายคนรักที่ไม่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งวิธีการรักษาภาพลักษณ์ของโระกุโจคือการเงียบไม่พูดอะไรเพื่อให้ความสัมพันธ์ไม่เป็นที่พูดถึง และการหลีกหนีจากผู้คนเพื่อให้ไม่ได้รับรู้ว่าตนถูกคนในสังคมพูดถึงอย่างไรบ้าง

4.1.6.2 หวั่นเกรงคนที่เคารพล่วงรู้พฤติกรรมของตน

พฤติกรรมในที่นี้ หมายถึงพฤติกรรมที่โระกุโจเกิดความอาฆาตแค้นและได้กลายเป็นวิญญาณคนเป็นไปสังหารภรรยาของเก็นจิ โดยการหวั่นเกรงภาพลักษณ์ดังกล่าว เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์พิพาทที่โระกุโจอาฆาตแค้นและได้กลายเป็นวิญญาณคนเป็นไปสังหารอะโอะอิ โนะอุเอะ เมื่อเธอรู้ตัวแล้วว่าเธอเป็นวิญญาณคนเป็นไปสังหารแล้ว ความกังวลของโระกุโจเกิดขึ้นจากข้อความต่อไปนี้

やはり、自分はどこまでもつらい運命を与えられているのだ、生霊となった噂まで立ってしまっては、桐壷院もどんなふうにお思いになることか……
(角田光代, 2017:289)

ท้ายที่สุดฉันได้รับชะตากรรมที่เจ็บปวดมาก เธอสงสัยว่าคิริท์สึโบะอินจะรู้สึกอย่างไรถ้ามีข่าวลือว่าเธอกลายเป็นวิญญาณคนเป็นขึ้นมา

จากข้อความดังกล่าวแสดงถึงความกังวลของโระกุโจเมื่อทราบว่าตนกลายเป็นวิญญาณคนเป็นไปทำร้ายอะโอะอิ โนะอุเอะ ซึ่งเหตุที่กลัวคิริท์สึโบะอินรับรู้เป็นเพราะคิริท์สึโบะอินถือเป็นญาติผู้ใหญ่เพียงคนเดียวของโระกุโจ กล่าวคือ มกุฎราชกุมารที่เป็นสามีของโระกุโจมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับคิริท์สึโบะอิน และเมื่อสามีของโระกุโจจะเสียชีวิตได้ฝากฝังให้คิริท์สึโบะอินช่วยดูแลโระกุโจและลูกต่อไปด้วย

แม้จะปรากฏว่าเธอเกิดความกลัวและรู้สึกไม่ดีต่อการเป็นวิญญาณคนเป็น แต่เธอกลับไม่ได้คำนึงถึงชีวิตของอะโอะอิ โนะอุเอะเพราะเธอกลายเป็นวิญญาณคนเป็นไปทำร้ายอะโอะอิ โนะอุเอะหรือเป็นห่วงความรู้สึกของเก็นจิที่ตนสังหารภรรยาของเขา แต่โระกุโจกลับคิดว่าคิริท์สึโบะจะคิดกับเธออย่างไรเมื่อรู้ว่าโระกุโจเป็นวิญญาณคนเป็นที่ออกไปฆ่าผู้อื่น กล่าวคือ เธอกังวลว่าข่าวเกี่ยวกับตัวเธอจะมีผลต่อความสัมพันธ์ของเธอกับคิริท์สึโบะอินมากกว่าชีวิตของคนที่เธอทำร้ายมา แสดงให้เห็นถึงการเป็นห่วงภาพลักษณ์ของตนไม่ให้เสื่อมเสียและล่วงรู้ไปถึงบุคคลที่เธอเคารพนั่นเอง

4.1.7 หญิงมุ่งมั่นในรัก

หลังจากเหตุการณ์ที่โระกุโจกลายเป็นวิญญาณคนเป็นแล้วไปสังหารอะโอะอิ โนะอุเอะจนเสียชีวิต ทำให้เก็นจิไม่ได้มาพบกับโระกุโจอีกนับตั้งแต่นั้น และต่อมาไม่นาน โระกุโจก็กำลังเดินทางไปดูแลลูกสาวที่จะไปเป็นหญิงดูแลศาลเจ้าอิเซะ จากเหตุการณ์นี้โระกุโจได้มีการแสดงความรู้สึกต่อเก็นจิดังนี้

九月七日頃のことである。 伊勢に下る日は今日明日に迫っていると思い、御息所も何かとせわしない心持ちだった。けれども光君からたびたび手紙をもらっていたので、どうしたものかと迷いながらも、せっかくの来訪を無下にするのも無粋であるし、ほんの少しだけ、物越しの対面ならいい だろうと内心では心待ちにしていた。
(角田光代, 2017:312)

ตอนประมาณวันที่ 7 เดือนเก้า คิดว่าวันที่เธอจะจากอิเซะนั้นใกล้เข้ามาแล้วในไม่ช้านี้แล้ว โระกุโจกลับรู้สึกไม่สงบ แต่เธอยังได้รับจดหมายจากเก็นจิอยู่บางครั้ง ทำให้ในใจเธอในใจฉันเฝ้ารอโดยคิดว่าคงจะดีถ้าหากได้พบหน้ากันเพียงครู่หนึ่ง

จากข้อความข้างต้น การตัดสินใจไปยังศาลเจ้าอิเซะของโระกุโจสามารถพิจารณาได้ว่า แม้โระกุโจได้ตัดสินใจจะเดินทางไปยังอิเซะกับลูกสาวแล้ว แต่ในใจของโระกุโจยังมีความหวังลึก ๆ ว่าเก็นจิจะมาพบกับเธออีกครั้ง แสดงให้เห็นความรู้สึกยังมีความรู้สึกลังเลเพราะในใจยังมีความรู้สึกรักเก็นจิอยู่ แต่การที่โระกุโจตัดสินใจว่าจะไปกับลูกสาว เป็นผลที่เธอจะต้องรับเพราะไม่สามารถพึ่งพาเก็นจิได้อีกต่อไป นอกจากนั้น ส่วนที่แสดงให้เห็นชัดเจนอีกจุดหนึ่งคือ ก่อนที่โระกุโจจะเดินทาง เก็นจิได้แอบมาพบกับโระกุโจ ทั้งสองได้พูดคุยกันก่อนที่โระกุโจจะเดินทาง ซึ่งหลังจากที่ได้พูดคุยและแยกจากกันแล้ว โระกุโจมีท่าทางดังข้อความต่อไปนี้

心残りが多いけれど、今さらどうすることもできず、あたりもどんどん明るくなってきて、決まり悪くなって光君は立ち去った。帰り道、光君は涙で袖を濡らし続けた。御息所も心を強く持つことはできず、深くもの思いに沈み、虚けた面持ちでいる。(角田光代, 2017:316)

ยังมีความผูกพันอยู่มาก แต่ตอนนี้ทำอะไรไม่ได้แล้ว สภาพแวดล้อมก็สว่างขึ้นเรื่อยๆ เก็นจิรู้สึกสับสนและลุกจากไประหว่างทางกลับบ้าน เก็นจิยังคงแขนเสื้อเปียก (ร้องไห้) ต่อไป แม้แต่โระกุโจก็ไม่สามารถมีจิตใจที่เข้มแข็งได้ และรู้สึกหดหู่อย่างสุดซึ้งด้วยท่าทางที่ว่างเปล่า

จากข้อความข้างต้น แม้โระกุโจจะพยายามไม่ไปพบหน้าเก็นจิ แต่สุดท้ายเมื่อได้พูดคุยกันและแยกจากกันแล้วส่วนที่กล่าวว่าไม่สามารถมีจิตใจที่เข้มแข็งได้ หรือ รู้สึกหดหู่ เป็นการแสดงความอาลัยของโระกุโจที่จำเป็นต้องจากชายคนรักไปในที่ห่างไกล ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าโระกุโจยังมีใจให้กับเก็นจิถึงขนาดแสดงความรู้สึกหดหู่ตามข้อความข้างต้น

4.1.8 หญิงสำนึกผิด

ภาพของความสำนึกผิดของโระกุโจปรากฏหลังจากที่โระกุโจได้กลายเป็นวิญญาณคนเป็นแล้วโดยแสดงออกถึงความรู้สึกละอายและโศกเศร้าที่ตนเองกลายเป็นอิกิเรียวไปทำร้ายอะโอะอิ โนะอุเอะจนเสียชีวิต ตามเนื้อหาดังต่อไปนี้

一方の御息所である。噂で流れてくる御子誕生の話が耳に入るにつけ、心穏やかではいられない。以前は葵の上は危篤だという噂だったのに、安産だったとは忌々しい、という思いがつい心をかすめる。御息所は自分が正気を失っていた時のことを思い返してみる。着物には、物の怪退散の祈篇で使われるはずの

芥子の香が染みこんでいて、気味悪く思って髪を洗い着物を着替えたりしてみたが、芥子の香りは消えない。そんな自分を自分でも疎ましく感じるのだから、まして世間ではどんな噂をし、どんなふうに言い立てるのだろうと、だれにも言えず悩み苦しみ、ますます錯乱していくのである。(角田光代, 2017:282-283)

ฝ่ายโระกุโจนั้นไม่สามารถอยู่ได้อย่างสงบสุขเมื่อได้ยินข่าวลือเรื่องการคลอดบุตร (ของอะโอะอิ โนะอุเอะ) และรู้สึกเจ็บใจที่สามารถคลอดบุตรได้อย่างปลอดภัย ทั้งที่ก่อนหน้านี้มีข่าวลือว่าอะโอะอิ โนะอุเอะมีอาการสาหัส โระกุโจหวนระลึกถึงตอนที่เธอไม่รู้สึกตัว ทั้งผมและกิโมโนะเต็มไปด้วยกลิ่นธูปฝิ่นซึ่งมักใช้ในพิธีขับไล่ปีศาจ เธอรู้สึกขยะแขยงจึงสระผมและเปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่แต่กลิ่นธูปฝิ่นไม่หายไป แม้แต่ตัวเธอเองก็ยังรู้สึกไม่ชอบตัวเองตอนนี้ สังคมจะเล่าลือกันอย่างไร คนจะพูดกันอย่างไร เธอทุกข์ทรมานโดยไม่อาจบอกใครได้ และยิ่งรู้สึกสับสนวุ่นวายใจมากขึ้นเรื่อย ๆ

จากเนื้อหาข้างต้น ในส่วนที่กล่าวว่า *“ โระกุโจหวนคิดถึงช่วงเวลาที่เธอไม่รู้สึกตัว”* แสดงให้เห็นว่าขณะที่โระกุโจได้กลายเป็นวิญญาณคนเป็นนั้นโระกุโจไม่รู้สึกตัว แต่หลังกลับจากการไปสิงร่างของอะโอะอิ โนะอุเอะแล้วตนพบว่าเสื้อผ้าและเส้นผมมีกลิ่นเครื่องหอมขับไล่วิญญาณติดมาด้วย ไม่สามารถกำจัดกลิ่นออกได้ โระกุโจจึงเชื่อตามเสียงลือของชาวบ้านว่าตนเป็นอิกิเรียวไปทำร้ายผู้อื่น จากที่ปรากฏเนื้อหาที่ว่า *“เธอรู้สึกอึดอัดใจว่าคนจะลือเรื่องของเธออย่างไร”*

นอกจากข้อความข้างต้น ส่วนที่แสดงความรู้สึกสำนึกผิดอีกจุดหนึ่งคือ หลังจากเกิดเหตุการณ์วิญญาณคนเป็นสังหารอะโอะอิ โนะอุเอะจนถึงแก่ความตายแล้ว เก็นจิได้ส่งจดหมายหา โระกุโจที่ไม่สามารถมาพบได้ ซึ่งท่าทางของโระกุโจปรากฏตามข้อความต่อไปนี้

ちょうど六条の自邸に戻っていた御息所は、こっそりとその手紙を読んだ。 後ろめたい気持ちがあるので、光君が何を言わんとしているのかがはっきりとわかり、やっぱりそうだったのかと消え入りたい気持ちで思う。

(角田光代, 2017:288-289)

โระกุโจซึ่งเพิ่งกลับมาที่บ้านพักของเธอในโระกุโจได้แอบอ่านจดหมาย เพราะรู้สึกผิดจึงเข้าใจสิ่งที่เก็นจิพยายามจะพูดอย่างชัดเจน ท้ายที่สุดเธอรู้สึกว่าอยากหายตัวไป

จากข้อความข้างต้น มีการกล่าวถึงความรู้สึกผิดของโระกุโจที่ได้กลายเป็นวิญญาณคนเป็นและไปสังหารภรรยาของเก็นจิ เมื่อเก็นจิส่งจดหมายมาว่าไม่สามารถมาพบได้ ความรู้สึกผิดที่มีอยู่ของเธอทำให้เธอเข้าใจสถานการณ์ว่าไม่สามารถเรียกร้องอะไรได้ และต้องยอมจำนนอยู่กับสภาพที่

เปรียบเสมือนคนโดนทอดทิ้งจากชายคนรักแล้ว ซึ่งจากความรู้สึกผิดดังกล่าวนี้เอง วิเคราะห์ได้ว่าเป็นส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้โระกุโจตัดสินใจเด็ดขาดที่จะเดินทางไปชำระมลทินที่อิเซะพร้อมกับลูกสาวที่ต้องเดินทางไปเป็นหญิงดูแลศาลเจ้าที่อิเซะ

4.1.9 หญิงเข้มแข็ง

แม้ในตลอดทั้งเรื่องโระกุโจจะมีภาพส่วนใหญ่ที่ยึดโยงอยู่กับชายคนรัก และสถานะทางสังคมแต่ในตอนซะกะกิ โระกุโจตัดสินใจเดินทางไปกับลูกสาวที่จะได้เป็นหญิงดูแลศาลเจ้า แม้จะวิเคราะห์ได้ว่ามีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากความรู้สึกผิดที่ได้กล่าวไปข้างต้น รวมทั้งความรู้สึกถูกทอดทิ้งจากชายคนรัก แต่อย่างไรก็ตาม การเดินทางไปที่ศาลเจ้าอิเซะแสดงให้เห็นถึงการตัดสินใจอย่างแน่วแน่ของโระกุโจ

ภาพดังกล่าวปรากฏขึ้นหลังจากอะโอะอิ โนะอุเอะเสียชีวิต โระกุโจกลับนำเสนอภาพลักษณ์ใหม่ของผู้หญิงที่แตกต่างไปจากผู้หญิงในสมัยโบราณ กล่าวคือ ในสมัยโบราณผู้ชายจะเป็นฝ่ายมีอิสระที่จะเลือกและจบความสัมพันธ์กับหญิงคนใดก็ตาม แต่จากที่ปรากฏกับโระกุโจกลับพบว่า โระกุโจซึ่งเป็นฝ่ายหญิงยอมจบความสัมพันธ์กับเก็นจิก่อน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ไม่ง่ายนักในสังคมสมัยนั้น ซึ่งส่วนดังกล่าวปรากฏตั้งแต่ตอนอะโอะอิที่สรุปได้ว่า โระกุโจเป็นหญิงอาฆาตแค้นได้กลายเป็นวิญญาณคนเป็นมาสังหารอะโอะอิ โนะอุเอะ โระกุโจจึงคำนึงถึงสถานะของตนเองและพยายามตัดความสัมพันธ์กับเก็นจิซึ่งปรากฏในตอนอะโอะอิจากข้อความต่อไปนี้

> *帰っていく光君の輝くようなうつくしさを見て、やはりこのお方を振り切って遠くへいってしまうなんてとても無理だ と考えなおさずにはいられない。けれども、光君のたいせつな人がご懐妊とあっては、ますます光君の愛情もそちらに深まるのだろうし、きっとその人のところに落ち着いてしまうに違いない。それなのに、こうしてずっと待ち続けるのは、尽きない苦しみを味わうだけだろう。*(角田光代, 2017:277)

> *ได้เห็นความงามที่เปล่งประกายของเก็นจิที่กลับมาท้ายที่สุด ฉันก็อดคิดไม่ได้ว่าเป็นไปไม่ได้เลยที่จะสลัดคนๆ นี้ออกไปให้ไกล อย่างไรก็ตาม ถ้าคนสำคัญสำหรับเก็นจิตั้งครรภ์ ฉันมั่นใจว่าความรักของเก็นจิที่มีต่อเขาจะต้องลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปอีก ฉันแน่ใจว่าเขาจะรู้สึกสบายใจกับคนนั้น กระนั้น การรอคอยนานแสนนานจะมีแต่ความทุกข์ระทมไม่รู้จบ*

จากข้อความดังกล่าว นอกจากจะพบถึงการคำนึงถึงสถานะของโระกุโจในฐานะหญิงที่ไม่ได้เป็นภรรยาแล้ว ยังพบว่าเธอได้คำนึงถึงความทรมานจากการมีความสัมพันธ์ที่หลบซ่อนกับเก็นจิ ตาม

ข้อความที่ว่า *“การรอคอยนานแสนนานจะมีแต่ความทุกข์ระทมไม่รู้จบ”* แสดงให้เห็นถึงการคำนึงถึงสถานการณ์ของตนเองที่ถ้าต้องทนอยู่กับความสัมพันธ์กับเก็นจิ เธอจะต้องกลายเป็นรองและจำยอมปล่อยให้เก็นจิไปมีความสัมพันธ์ฉันคู่รักกับผู้หญิงคนอื่น ซึ่งข้อความดังกล่าวเรียกได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เธอตัดสินใจอย่างเด็ดขาดที่จะจบความสัมพันธ์กับเก็นจิ ทำให้ในตอนซะซะกิ ได้แสดงถึงการตัดสินใจของโระกุโจที่จะย้ายไปอยู่กับลูกสาวที่ได้กลายเป็นหญิงดูแลศาลเจ้า ตามข้อความที่ปรากฏต่อไปนี้

> *いっさいの未練を断ち切って、 ただひたすら伊勢行きを決意していた。親が付き添って下るなどは先例がないが、まだ幼い斎宮がとても頼りない様子であるのを口実に、この苦しい境遇から遠く逃れようと御息所は思っていたのである。*(角田光代, 2017:311)

> *ฉันตั้งใจแน่วแน่ที่จะขจัดความเสียใจทั้งหมดและไปที่อิเซะ ไม่เคยมีการที่ผู้ปกครองติดตามไปกับลูก แต่โระกุโจต้องการใช้ชะอิงวัยเยาว์เป็นข้ออ้างในการหลบหนีจากสถานการณ์ที่ยากลำบากนี้ที่อยู่ห่างไกลออกไป*

จากข้อความข้างต้น ส่วนที่กล่าวว่า *“ตั้งใจแน่วแน่ที่จะขจัดความเสียใจทั้งหมดแล้วไปที่อิเซะ”* จุดนี้แสดงถึงความเข้มแข็งของหญิงคนหนึ่ง ซึ่งหญิงในสมัยโบราณเชื่อกันว่าจะต้องอยู่ภายใต้การดูแลของผู้ชาย แต่การเดินทางไปในครั้งนี้ นอกจากจะไม่มีชายคนรักหรือสามีคอยดูแลแล้ว ยังแสดงถึงความพยายามในการละทิ้งการดูแลจากไว้เบื้องหลัง และตัดสินใจทำหน้าที่ของแม่อย่างเต็มที่ รวมไปถึงความพยายามให้ตนใช้ชีวิตได้อย่างเข้มแข็งมากขึ้น

นอกจากส่วนที่ปรากฏข้างต้น ในช่วงก่อนการเดินทาง เก็นจิไปพบโระกุโจก่อนนางเดินทางไปอิเซะ และได้พูดคุยกันเกี่ยวกับเรื่องราวในอดีต เก็นจิพยายามโน้มน้าวให้โระกุโจล้มเลิกการเดินทางไปอิเซะ แต่โระกุโจข่มใจไว้ และตัดสินใจเดินทางไปทั้ง ๆ ที่ภายในใจยังอาวรณ์ถึงเก็นจิ ตามข้อความต่อไปนี้

> *光君はますますいたたまれなくなり、伊勢下向はやはり思い留まるようにと伝えようとする。月も山の端に入ってしまったのか、ものさみしい空を眺めて思いの丈を話す光君に、女君の内に積もり積もった恨みも消えていくようだ。ようやく今度こそはと未練を断ち切ったのに、やはり思っていた通り逢ってしまえば決心が鈍り、心に迷いが生じるのであった。*(角田光代, 2017:314)

เก็นจิก็ยิ่งทนไม่ไหว และพยายามที่จะรั้งไม่ให้ไปที่อิเซะ ดูเหมือนว่าดวงจันทร์จะลอยไปถึงขอบของภูเขา และความแค้นที่สะสมอยู่ภายใน ผู้หญิงคนนั้นก็ดูเหมือนจะหายไปเมื่อเก็นจิมองขึ้นไปบนท้องฟ้าที่อ้างว้างและพูดถึงความคิดของเขา แม้ว่าในที่สุดจะได้ยุติความรู้สึกที่ยังค้างคาอยู่นี้แล้ว แต่ถ้าฉันได้พบเขาตามที่คาดหวังไว้ ความตั้งใจของฉันก็คงจะทื่อและหัวใจของฉันก็จะหลงทาง

ในท้ายที่สุดแล้ว ในเวลาเดียวกันยังได้เห็นถึงความพยายามในการขจัดความอ่อนแอภายในจิตใจทั้งหมดก่อนที่จะเดินทางไปยังอิเซะ ดังนี้

> *それからすぐに光君から届いた手紙はいつになく深い愛情がこもっていて、女君の気持ちもくじけそうになる。けれども伊勢下向をふたたび思い悩むわけにはいかず、もはやどうすることもできない。*(角田光代, 2017:315)

> *หลังจากนั้นไม่นาน จดหมายจากเก็นจิก็มาถึง เต็มไปด้วยความรักที่ลึกซึ้งต่างกับปกติ ความรู้สึกของผู้หญิงคนนั้นก็ดูเหมือนจะแตกสลาย แต่ฉันไม่สามารถกังวลเกี่ยวกับการลงไปที่อิเซะได้อีก และไม่มีอะไรที่ฉันสามารถทำได้เกี่ยวกับเรื่องนี้*

จากที่กล่าวไปข้างต้น โระกุโจซึ่งเป็นฝ่ายหญิงยอมจบความสัมพันธ์กับเก็นจิก่อน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ไม่ง่ายนักในสังคมสมัยนั้น ในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริแต่งขึ้นโดยมุระซะกิ ฌิกิบุ ซึ่งถือเป็นผู้หญิงที่มีความรู้ถึงขนาดสามารถแต่งเรื่องราวได้อย่างเข้มข้นอย่างเช่นเก็นจิโมะโนะงะตะริ ทำให้มุมมองที่ว่าตัวละครโระกุโจถูกถ่ายทอดผ่านมุมมองและความต้องการของผู้หญิงก็เป็นสิ่งที่มองข้ามไม่ได้ อาจมองได้ว่ามุระซะกิ ฌิกิบุ ได้แต่งให้ตัวละครโระกุโจเป็นตัวแทนของผู้หญิงที่ถูกกดจากชายคนรักที่มีสัมพันธ์กับหญิงอื่นมากมาย และได้ตัดสิ้นใจจบความสัมพันธ์ด้วยตัวเองเมื่อไม่ต้องการแล้ว ถือเป็นการนำเสนอแนวคิดที่ล้ำสมัยของมุระซะกิเอง และยังถือเป็นแนวความคิดที่แปลกสำหรับสังคมในสมัยนั้นด้วยเช่นกัน

สรุป

แม้ว่าจะมีการศึกษาภาพของโระกุโจโดยมุ่งเน้นไปที่ความอาฆาตแค้นของผู้หญิงที่ถูกสามีไม่สนใจดูแล แต่ในขณะเดียวกันเมื่อวิเคราะห์ภาพของโระกุโจในมุมอื่นแล้ว ยังพบภาพในด้านอื่น ๆ คือ ภาพของหญิงทะนงตนที่มีความสูงศักดิ์ มีรูปงาม มีเสน่ห์ เฉลียวฉลาด ภาพของหญิงที่ทนทุกข์ทรมาน ภาพของแม่ที่ห่วงใยลูกสาว ภาพของหญิงที่ระมัดระวัง ภาพของหญิงที่มุ่งมั่นในรัก ภาพหญิงที่สำนึกผิด และภาพความเข้มแข็ง ซึ่งในภาพทั้งหลายนี้เอง แสดงให้เห็นถึงมิติของตัวละครที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่

ความแค้นเท่านั้น แต่ตัวละครโระกุโจยังแสดงภาพของหญิงที่มีความรัก โลภ โกรธ หลง ซึ่งวิเคราะห์ได้ว่านอกเหนือจากภาพของความอาฆาตแค้นแล้ว มุระซะกิ ณิกิบุยังได้นำเสนอตัวละครโระกุโจในฐานะตัวละครหญิงที่พร้อมที่จะก้าวผ่านขีดจำกัดของสังคมที่กำหนดบทบาทและสถานะของผู้หญิงเอาไว้อยู่ด้วยเช่นกัน

4.2 หญิงอาฆาตแค้นในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ

วิญญาณคนเป็นของโระกุโจได้รับการประเมินจากผู้ศึกษาวรรณคดีญี่ปุ่นว่าเป็นต้นแบบของการถ่ายทอดภาพของวิญญาณคนเป็นในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ แต่ในขณะเดียวกัน แม้ว่าจะมีการเล่าเรื่องวิญญาณอาฆาตของผู้หญิงปรากฏอยู่ในวรรณคดีเรื่องอื่น แต่เนื้อหาในแต่ละเรื่องยังมีรายละเอียดที่แสดงให้เห็นถึงที่มาที่ไปของการเกิดตัวละครวิญญาณอาฆาต และยังแสดงให้เห็นสภาพสังคม รวมไปถึงความคิดความรู้สึกและจุดยืนของผู้หญิงในแต่ละช่วงสมัยได้เป็นอย่างดี ในบทนี้จึงจะทำการเปรียบเทียบโระกุโจกับวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ทั้งหมด 4 เรื่องด้วยกัน คือ วรรณคดีเรื่อง คังเกียวะโนะโตะโมะ (閑居友) ตอนอุระมิฟุกะกิอนนะ อิกินะงะระโอะนินินะรุโกะโตะ (恨み深き女、生きながら鬼になる事) บทละครโนเรื่องคะนะวะ (鉄輪) วรรณคดีเรื่อง อุเงะท์ซุโมะโนะงะตะริ (雨月物語) ตอนคิบิท์ซุโนะกะมะ (吉備津の釜) และบทละครคะบุกิ (歌舞伎) เรื่องโทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน (東海道四谷怪談) โดยจะวิเคราะห์เทียบตัวละคร โระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะกะตะริกับตัวละครวิญญาณหญิงอาฆาตอื่น ๆ เพื่อให้สามารถเห็นภาพของความอาฆาตแค้นของโระกุโจให้ชัดเจนมากขึ้น จึงจะเริ่มจากการวิเคราะห์ความอาฆาตแค้นของโระกุโจไว้ดังนี้

4.2.1 ความอาฆาตแค้นของผู้หญิงที่กลายเป็นปีศาจในวรรณคดีเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะ

4.2.1.1 สาเหตุของความอาฆาตแค้นของผู้หญิงที่กลายเป็นปีศาจ

จากเนื้อเรื่อง ตัวละครเอกหญิงได้พบกับตัวละครเอกชายที่เดินทางมาทำภารกิจที่แคว้นมิโนะและได้พบรักกันจนกระทั่งมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งต่อกัน แต่ตัวละครเอกชายมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ห่างไกลทำให้ผู้ชายไม่ค่อยเดินทางมาหาตัวละครเอกหญิงทั้งที่ไม่ใช่คนเย็นชาหรือหมดรักในตัวละครเอกหญิงแล้ว แต่ผู้หญิงกลับคิดว่าหากไม่เดินทางมาหาแสดงว่าไม่ชอบตนแล้ว ซึ่งประเด็นดังกล่าวพบว่าเมื่อตัวละครเอกหญิงตกลงมีสัมพันธ์กับตัวละครเอกชายจนถึงขั้นมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกัน แสดงถึงความรักของผู้หญิงที่รักผู้ชายอย่างเต็มที่ แต่อย่างไรก็ตาม หลังจากมีสัมพันธ์ลึกซึ้งแล้วตัวละครเอกชายกลับไม่ได้เดินทางมาหาเนื่องจากอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งประเด็นที่ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในจิตใจของตัวละครเอกหญิงเพราะคิดว่าฝ่ายชายหมดรักในตัวตนแล้ว จึงทำให้ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาตัวละครเอกหญิงกลับแสดงท่าทีขุ่นเคืองทุกครั้งที่ผู้ชายเดินทางมาหาที่บ้านซึ่งนาน ๆ จะมาสักครั้งหนึ่งเพราะผู้หญิงไม่สามารถทำใจกับเรื่องที่ผู้ชายหมดรักได้ ซึ่งการกระทำของตัวละครเอกหญิงเองทำให้ฝ่ายผู้ชายรู้สึกว่าผู้หญิงคงไม่ชอบตนแล้วเพราะมักใช้สายตาที่ไม่เป็นมิตรอยู่เสมอ ทำให้ในที่สุดผู้ชายไม่เดินทางมาพบผู้หญิงอีกเลย ฝ่ายผู้หญิงที่มีความรู้สึกไม่มั่นคงอยู่เดิมก็ยิ่งหมกมุ่นกับการครุ่นคิดเรื่อง

ผู้ชายไม่เดินทางมาหาจนไม่ยอมกินอาหารเลย ทำให้ต่อมาผู้หญิงลุกขึ้นมาแบ่งเส้นผมออกเป็นห้าส่วน ยกเส้นผมขึ้นด้านบนและใช้น้ำเชื่อมทำให้เส้นผมจับตัวกันแข็งคล้ายเขาสัตว์ สวมกางเกงฮะกะมะ (袴) สีแดง และวิ่งหายออกจากบ้านไปอย่างเงียบ ๆ ตอนกลางคืน

หากจะสรุปสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้ผู้หญิงกลายเป็นหญิงอาฆาตแค้นจนกลายเป็นปีศาจ คือ ผู้ชายไม่มาหาผู้หญิงหลังจากมีความสัมพันธ์ลึกซึ้ง ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงในจิตใจจนทำให้ฝ่ายหญิงเข้าใจผิดและหนีหายไปในที่สุด

4.2.1.2 การขจัดความอาฆาตแค้นของผู้หญิงที่กลายเป็นปีศาจ

จากสาเหตุข้างต้น ทำให้ผู้หญิงลุกขึ้นมาจากที่นอน เลื่อนถังใส่น้ำเชื่อมมาใกล้ตัว แบ่งเส้นผมออกเป็นห้าส่วน ยกเส้นผมขึ้นด้านบนและใช้น้ำเชื่อมทำให้เส้นผมจับตัวกันแข็ง มีลักษณะคล้ายเขาสัตว์ ผู้หญิงสวมกางเกงฮะกะมะสีแดง และวิ่งหายออกจากบ้านไปอย่างเงียบ ๆ โดยที่ไม่มีใครรู้ และพยายามตามหาแล้วแต่ไม่พบกระทั่งศพ จนเมื่อเวลาผ่านไป 30 ปี ชาวบ้านเล่าลือว่ามีปีศาจออกมาปรากฏร่างที่วัดร้างแห่งหนึ่ง มันมาเอาม้า วัว และเด็กไปกินเป็นอาหาร พวกชาวบ้านจึงรวมตัวกันไปที่วัดร้างแห่งนั้น จุดไฟให้สว่าง และใช้ลูกธนูยิงใส่ปีศาจ ปีศาจคร่ำครวญว่า “ตนเป็นผู้หญิงคนหนึ่ง หนีออกจากบ้านไปเพื่อขจัดความโศกเศร้าเสียใจโดยไปสังหารชีวิตผู้ชายทันที แต่หลังจากนั้น ไม่สามารถกลับคืนร่างเดิมได้ กลายเป็นผู้ไร้สถานที่อยู่จึงพาพักหลบซ่อนตัวที่วัดแห่งนี้ ต้องทุกข์ทรมานกับความหิวโหย ความโศกเศร้าของชีวิตจนไม่อาจทนได้ เต็มไปด้วยความทุกข์โศก ภายในร่างนี้ร้อนลุ่มราวกับถูกไฟแผดเผา ได้โปรดอุทิศส่วนกุศลให้ด้วย” หลังจากนั้น ปีศาจร้องไห้พร้อมกับกระโดดเข้าไปในกองไฟ จากข้อความข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ตัวละครเอกหญิงในเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะมีภาพของผู้หญิงที่มีความอาฆาตแค้นต่อผู้ชาย และได้เลือกขจัดความแค้นภายในจิตใจของตนโดยการกลายเป็นปีศาจเพื่อไปสังหารผู้ชาย ซึ่งประเด็นดังกล่าวมีผลทำให้ตัวละครหญิงไม่สามารถกลับคืนร่างเดิม ยิ่งไปกว่านั้นยังใช้ชีวิตอย่างทุกข์ทรมานในร่างเป็นปีศาจจนกระทั่งกระโดดเข้ากองไฟเพื่อฆ่าตัวตาย

จากความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นหลังจากสังหารผู้ชายนั้น ต่อมามีชาวบ้านพบว่าปีศาจได้ไปอาศัยอยู่ในวัดร้างพร้อมทั้งได้กล่าวว่าชีวิตตนต้องตกอยู่ในความทุกข์ทรมานและความโศกเศร้าที่ไม่อาจต้านทานได้ พร้อมทั้งยังขอร้องให้อุทิศส่วนกุศลให้ด้วย จากประเด็นดังกล่าวแสดงถึงความทุกข์ทรมานในจิตใจที่ไม่ได้หมดไปแม้ว่าจะได้สังหารผู้ชายเพื่อขจัดความอาฆาตแค้นแล้ว จึงได้พยายามร้องขอให้ผู้อื่นช่วยเหลือโดยให้อุทิศส่วนกุศล ดังนั้นนอกเหนือจากการสังหารผู้ชายแล้ว การขจัด

ความอาฆาตแค้นของหญิงที่กลายเป็นปีศาจคือการอุทิศส่วนบุญกุศลเพื่อให้ตนพ้นจากความทรมาน

4.2.1.3 เปรียบเทียบสาเหตุและการขจัดความอาฆาตแค้นระหว่างโระกุโจกับผู้หญิงที่กลายเป็นปีศาจ

เมื่อเปรียบเทียบสาเหตุของหญิงอาฆาตแค้นของโระกุโจและผู้หญิงในเรื่องนี้แล้ว ลักษณะที่เหมือนกัน เช่น สาเหตุของการกลายร่างเป็นวิญญาณอาฆาตเกิดจากความรักที่ผู้หญิงมีต่อผู้ชายอย่างมากแต่ไม่สมหวงเรื่องความรัก แต่ด้วยสถานการณ์ทำให้ผู้หญิงเกิดความไม่มั่นคงในจิตใจและกลายเป็นฝ่ายทุกข์ใจต่อความรักที่เกิดขึ้นเพียงลำพังด้วยเช่นกัน กล่าวคือ โระกุโจที่กลายเป็นวิญญาณอาฆาตแค้นมีสาเหตุมาจากเก็นจิไปมีสัมพันธ์กับผู้หญิงคนอื่น ซึ่งความสัมพันธ์ของเก็นจิกับผู้หญิงคนอื่นทำให้โระกุโจคิดว่าตนไม่เป็นที่ต้องการของเก็นจิแล้ว จึงทำให้เกิดเป็นวิญญาณอาฆาตไปทำร้ายหญิงคนอื่นของเก็นจิ ในเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะ ตัวละครหญิงที่หลังจากที่ตนมีความสัมพันธ์ผู้ชายแล้ว แต่ผู้ชายไม่มาหาเนื่องจากอยู่ในที่ห่างไกล ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในจิตใจเพราะคิดว่าฝ่ายชายหมดรักตนแล้ว จึงทำท่าทางไม่เป็นมิตรทำให้ผู้ชายตัดสินใจไม่มาหาอีกเลยในที่สุด

นอกจากนั้น รูปแบบของการขจัดความแค้นมีลักษณะบางประการที่คล้ายกัน คือมีการพึ่งพาวิธีการขจัดความแค้นในเชิงศาสนา กล่าวคือ หลังจากที่โระกุโจกลายเป็นวิญญาณอาฆาตไปสังหารอะโอะอิ โนะอุเอะ โระกุโจก็ได้ตัดสินใจเดินทางไปดูแลลูกสาวที่กลายเป็นหญิงดูแลศาลเจ้าที่ศาลเจ้าอิเซะ ซึ่งมองได้ว่าเป็นการพาตัวเองเข้าใกล้ศาสนาในการชำระล้างจิตใจได้ นอกจากเหตุการณ์ดังกล่าว เหตุการณ์ที่มุระซะกิ โนะอุเอะถูกวิญญาณคนตายมาทำร้ายซึ่งอนุมานได้ว่าเป็นวิญญาณของโระกุโจ โดยวิญญาณได้สั่งให้เก็นจิสวดมนต์ให้ตนเพื่อให้ตนสงบ เหตุการณ์ทั้งสองจึงสามารถพิจารณาได้ว่าเป็นการขจัดความแค้นโดยใช้ศาสนา เช่นเดียวกับผู้หญิงในเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะที่แม้จะขจัดความแค้นแล้วแต่พบว่าตนยังมีความรู้สึกโศกเศร้าทรมาน จึงต้องการให้ชาวบ้านอุทิศส่วนกุศลให้ซึ่งเป็นแนวคิดตามหลักศาสนาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องบาปบุญ จึงกล่าวได้ว่าเป็นความคล้ายคลึงกันที่ท้ายที่สุดแล้วตัวละครเข้าหาศาสนาเพื่อเยียวยาจิตใจของตนเองส่วนลักษณะที่แตกต่างกันประการแรกคือ เป้าหมายในการขจัดความอาฆาตแค้น โระกุโจขจัดความอาฆาตแค้นโดยการทำร้ายหรือสังหารหญิงคนอื่นที่ไม่ใช่เก็นจิที่เป็นฝ่ายชาย แต่ในเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะผู้หญิงเลือกสังหารผู้ชายซึ่งประเด็นดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่าสาเหตุที่แตกต่างกันเพราะในเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะฝ่ายชายไม่ได้มีท่าทีเย็นชาหรือมีหญิงอื่นแต่อย่างใด แต่เกิดจากความไม่มั่นคงทางจิตใจเพราะผู้ชายไม่มาหา จึงทำให้คิดว่าตนไม่เป็นที่ต้องการของฝ่ายชายแล้ว ซึ่งเธอได้แสดงความไม่มั่นคงของเธอจนทำให้

ฝ่ายชายไม่มาหาในที่สุดซึ่งเป็นไปตามที่เธอระแวงตั้งแต่ต้น ทำให้เป้าหมายในการขจัดความอาฆาตแค้นจึงเป็นฝ่ายชาย กลับกันทางฝั่งโระกุโจ ความอาฆาตแค้นเกิดขึ้นเพราะเก็นจิมีความสัมพันธ์กับคนอื่นอย่างชัดเจนและเป็นที่รับรู้โดยผู้คนทั่วไป ต่างกับโระกุโจที่ต้องมีความสัมพันธ์แบบหลบซ่อนไม่สามารถบอกใครได้ ยิ่งไปกว่านั้นชายคนรักของตนยังมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างเปิดเผย เช่นอะโอะอิโนะอุเอะที่เป็นภรรยาหลวงและตั้งครรภ์ลูกของเก็นจิด้วยและยังมีข้อพิพาทกันอยู่ก่อน จึงทำให้เป้าหมายของโระกุโจเป็นหญิงที่มีความสัมพันธ์กับเก็นจิ จากข้อมูลข้างต้นจึงทำให้เป้าหมายในการขจัดความอาฆาตแค้นของทั้งสองต่างกัน

ลักษณะที่ต่างกันอีกประการหนึ่งคือ สภาพภายหลังขจัดความอาฆาตแค้น กล่าวคือ ผู้หญิงในเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะไปสังหารชีวิตผู้ชายและไม่สามารถกลับเข้าร่างเดิมคืนได้ แต่โระกุโจไปทำร้ายผู้หญิงอื่นที่มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับเก็นจิและสามารถกลับเข้าร่างเดิมคืนได้ ประเด็นดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่าการกลับไปเป็นสภาพเดิมของโระกุโจได้ หมายถึงการที่เธอยังมีสิ่งยึดเหนี่ยวอื่นนอกเหนือจากเก็นจิที่เป็นชายคนรัก โระกุโจยังมีลูกสาวซึ่งถือว่าเป็นลูกสาวในอดีตมกุฏราชกุมารซึ่งทำให้เธอยังเป็นห่วงอยู่ ประกอบกับการแสดงให้เห็นถึงการตัดใจของโระกุโจที่พยายามจะหนีไปให้ไกลจากเก็นจิเพราะคำนึงถึงสถานการณ์ของตัวเองที่ไม่อาจสู้หน้าเก็นจิได้ จึงตัดสินใจจะตัดความสัมพันธ์กับเก็นจิเอง แต่ผู้หญิงที่กลายเป็นวิญญาณคนเป็นในคังเกียวะโนะโตะโมะที่ไม่สามารถกลับคืนร่างเดิมได้เนื่องจากเธอถูกตัดความสัมพันธ์กับชายคนรักไปอย่างสมบูรณ์ทั้งที่เธอไม่เต็มใจ ทำให้เธอกลายเป็นผู้ล้มเหลวในฐานะชีวิตคู่ไปแล้วจึงถูกสังคมหมางเมินในฐานะหญิงม่าย รวมทั้งฆ่าผู้ชายซึ่งถือเป็นเสาหลักของเธอได้สำเร็จก็อาจมองได้ว่าเป็นความสูญเสียเสาหลักอย่างสมบูรณ์ ทำให้เธอไม่มีสิ่งยึดเหนี่ยวใด ๆ หลงเหลือในชีวิตอีก จึงเป็นเหตุให้ไม่สามารถกลับเข้าร่างเดิมของเธอได้นั่นเอง

4.2.2 ความอาฆาตแค้นของภรรยาเดิมในบทละครโนเรื่องคะนะวะ

จากบทละครโนเรื่องคะนะวะ ตัวละครที่แสดงความอาฆาตแค้นคือตัวละครหญิงที่เป็นภรรยาเดิม ซึ่งในส่วนนี้จะขอวิเคราะห์สาเหตุ วิธีการ รวมทั้งเปรียบเทียบกับวิญญาณอาฆาตของโระกุโจเอาไว้ดังต่อไปนี้

4.2.2.1 สาเหตุของความอาฆาตแค้นของภรรยาเดิมในบทละครโนเรื่องคะนะวะ

สาเหตุของความอาฆาตแค้นของภรรยาเดิมมาจากอดีตสามีทอดทิ้งไปและไปใช้ชีวิตอยู่กับภรรยาใหม่ ภรรยาเดิมต้องการให้อดีตสามีชดใช้กรรมภายในชาตินี้จึงวิงวอนต่อเทพเจ้าทุกคืนและปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับจากเทพเจ้าที่มีนักบวชเป็นสื่อกลาง ตัวอย่างเนื้อเรื่องที่แสดงภาพความ

อาฆาตแค้นของภรรยาเดิมซึ่งเป็นคำพูดของภรรยาเดิมที่พูดกับสามีหลังจากภรรยาเดิมกลายเป็นปีศาจแล้วมีดังนี้

> *あゝ恨めしい。あなたと夫婦の契りを結んだ時には、玉椿や二葉の松のやうに幾千代かけて、いつまでも變りのないものと思つてゐたのに、どうして私をお捨てになつたのです。あゝ恨めしい。私はあなたに捨てられて、戀しい思ひ、悲しい思ひに身を苦しめ、ある時は恨めしく、ある時は戀しく、又恨めしく、起きても寝ても忘れられない苦しい思ひをしたのです。*
>
> (佐成健太郎, 1982)

> *โอ้ ช่างน่าแค้นใจ ตอนให้คำมั่นสัญญาเป็นสามีภรรยากันนั้นคิดว่าท่านจะไม่มีวันแปรเปลี่ยนตลอดไปแม้ว่าเวลาผ่านไปนับพันปีดังต้นสนหรือต้นท์ซุบะกิ แล้วเหตุใดจึงทอดทิ้งข้าไปได้ โอ้ ช่างน่าแค้นใจ นับตั้งแต่ถูกทอดทิ้งไปข้าต้องทุกข์ทรมานด้วยการเฝ้าระลึกถึง โศกเศร้า บางครั้งรู้สึกแค้นใจ บางครั้งรู้สึกระลึกถึงระคนความแค้นใจ ความรู้สึกทุกข์ทรมานนี้ไม่อาจลืมเลือนได้ทั้งในยามตื่นและยามหลับ*

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นความแค้นและความทุกข์ในฐานะภรรยาที่แม้ว่าจะพยายามทำตามสัญญาที่จะอยู่ด้วยกันไปนานชั่วชีวิต แต่ท้ายที่สุดสามีเป็นฝ่ายทิ้งเธอให้กลายเป็นม่าย ซึ่งเป็นสิ่งที่เสมือนว่าผู้ชายเป็นฝ่ายทรยศต่อผู้หญิงและเลือกมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น จึงเป็นเหตุผลให้ภรรยาเดิมไม่มีทางออก จึงหันไปอ้อนวอนเทพเจ้าให้ลงโทษสามีของเธอ

4.2.2.2 การขจัดความอาฆาตแค้นของภรรยาเดิมในบทละครโนเรื่องคะนะวะ

จากสาเหตุความแค้นข้างต้น ทำให้ภรรยาเดิมเดินทางไปวิงวอนเทพเจ้าที่ศาลเจ้าเพื่อให้ช่วยดลบันดาลให้อดีตสามีได้รับผลกรรมตอบสนองในชาตินี้ เมื่อเดินทางถึงศาลเจ้า นักบวชแจ้งให้นางรู้ถึงข้อความจากเทพเจ้าที่ถ่ายทอดผ่านตนมาว่า “หากต้องการสมความปรารถนาในสิ่งที่วิงวอนทุกค่ำคืนให้สวมคะนะวะที่มีสามขาบนศีรษะ ทาใบหน้าด้วยชาดสีแดง สวมใส่เสื้อผ้าสีแดง ซึ่งหากมีจิตแห่งความแค้นใจแล้วจะสามารถสมปรารถนาได้” จากการตกลงทำตามคำแนะนำของนักบวชดังกล่าวทำให้ภรรยาเดิมภรรยาเดิมเปลี่ยนสภาพจากผู้หญิงที่งดงามทั้งใบหน้าและท่าทางกลายร่างเป็นปีศาจ (鬼) ซึ่งจากลักษณะดังกล่าวเปรียบได้ว่าเป็นลักษณะเดียวกับการเกิดวิญญาณคนเป็น (生霊) เพราะปีศาจในเรื่องนี้เป็นวิญญาณที่ออกจากร่างภรรยาเดิมขณะที่ยังมีชีวิตอยู่

จากเนื้อเรื่องข้างต้น สามารถวิเคราะห์ได้สองประเด็น ประเด็นแรกคือจุดประสงค์ของภรรยาเดิมคือต้องการให้สามีกลับไปอยู่กับตนด้วย ซึ่งมองได้ว่าแม้จะมีความอาฆาตแค้น แต่ยังเป็น

ความอาฆาตแค้นที่ยังมีความรักให้แก่สามีอยู่ แต่เหตุที่กลายเป็นความแค้นเป็นเพราะว่าฝ่ายชายไม่สามารถปฏิบัติตามที่สัญญากันไว้จนทิ้งเธอไปในที่สุด อีกประเด็นหนึ่งคือ การที่นักบวชได้ให้คำแนะนำกับอดีตภรรยาให้สวมคะนะวะที่มีสามขาบนศีรษะ ทาใบหน้าด้วยชาดสีแดง สวมใส่เสื้อผ้าสีแดง หากพิจารณาลักษณะการแต่งกายที่นักบวชได้แนะนำมาแล้วเป็นลักษณะการแต่งตัวคล้ายกับลักษณะการแต่งกายของยักษ์ ประเด็นดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงให้เห็นถึงความโกรธแค้นที่ครอบงำจิตใจภรรยาเดิมอย่างเต็มที่ เพราะตัวละครหญิงเลือกปฏิบัติทั้งที่คิดว่าเป็นพฤติกรรมที่แปลก จึงยิ่งเป็นสิ่งที่ย้ำให้เห็นชัดเจนว่าการกลายเป็นวิญญาณอาฆาตของภรรยาเดิมนั้นเป็นความอาฆาตแค้นโดยไม่ได้ผ่านการไตร่ตรอง ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกของผู้หญิงได้อย่างเต็มที่ด้วย

ซึ่งภายหลังที่นางได้กลายเป็นยักษ์แล้วก็ได้ไประบายความรู้สึกให้อดีตสามีฟัง สามีได้ทราบภายหลังถึงความรู้สึกคับแค้นใจผ่านนักพรต*ว่า “ท่านกำลังได้รับพลังความแค้นใจอย่างหนักจากผู้หญิงคนหนึ่ง ท่านอาจมีชีวิตอยู่ได้เพียงแค่ถึงคืนนี้เท่านั้น ท่านนึกออกบ้างหรือไม่ว่าผู้หญิงคนนั้นเป็นใคร”* อดีตสามีจึงเล่าเรื่องราวในอดีตว่าตนแยกทางกับภรรยาเดิมและมาใช้ชีวิตอยู่กับภรรยาใหม่ อดีตสามีก็ได้ขอร้องนักพรตให้หาหนทางช่วยชีวิตตน จึงได้มีการเตรียมเครื่องเซ่นไหว้และนักพรตทำหุ่นฟางข้าวเป็นรูปอดีตสามีและภรรยาใหม่ขนาดเท่าตัวจริง เขียนชื่อทั้งคู่ใส่ไว้ในหุ่น และจัดทำแท่นสูงสามชั้นเพื่อวางเครื่องเซ่นไหว้แล้วเริ่มประกอบพิธีสวด ซึ่งเนื้อเรื่องข้างต้นเป็นความพยายามในการต่อสู้กับภรรยาเดิมที่กลายเป็นยักษ์ ทันใดนั้น ภรรยาเดิมที่กลายเป็นปีศาจปรากฏร่างขึ้นและรำพันความแค้นใจกับสามีไปว่า *“น่าแค้นใจนัก ข้าเคยคิดว่าท่านจะไม่มีวันแปรเปลี่ยน แต่เหตุใดจึงทอดทิ้งข้า นับตั้งแต่นั้น ข้าต้องทุกข์ทรมานด้วยการเฝ้าระลึกถึง โศกเศร้า บางครั้งรู้สึกแค้นใจ ความรู้สึกเหล่านี้ไม่อาจลืมเลือนได้ทั้งยามตื่นและยามหลับ การที่ท่านต้องมาจบชีวิตลงนั้นเป็นการสมควรแก่เหตุแล้ว ช่างน่าสมเพชนัก”* จุดนี้แสดงความรู้สึกของปีศาจอย่างชัดเจนว่าเธอทุกข์ใจกับการไม่รักษาสัญญาของอดีตสามีที่จะรักกันไปตลอดชีวิต และแสดงให้เห็นจุดประสงค์ของปีศาจอย่างชัดเจนว่าตนต้องการให้สามีทุกข์ทรมานเหมือนกับที่ตนรู้สึก การกลายเป็นยักษ์อาจมองได้ว่าเป็นการเปลี่ยนสภาพไปเป็นวิญญาณคนเป็นเนื่องจากเปลี่ยนไปตอนที่เธอยังมีชีวิตอยู่ แต่ในขณะเดียวกันยังสามารถมองได้ว่าการกลายเป็นยักษ์ของภรรยาเดิมเป็นการตายจากสภาพความเป็นมนุษย์ไปสู่การเกิดเป็นยักษ์หรือปีศาจ ดังนั้น การที่ประสงค์ให้อดีตสามีเสียชีวิตจึงเป็นการทำให้อดีตสามีอยู่ในสถานะที่ตายจากโลกมนุษย์ไปแล้ว เหมือนกับเธอที่มีความแค้นอย่างมากจนทำให้เธอกลายเป็นยักษ์ซึ่งเปรียบเสมือน

สิ่งมีชีวิตในโลกหลังความตาย และการประสงค์ให้สามีตายจึงเป็นโทษที่สามีสมควรได้รับให้เท่าเทียมกับสถานะของเธอในปัจจุบัน

แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะมีเจตนาที่ชัดเจนที่ต้องการให้สามีเสียชีวิต แต่ปีศาจกลับหันหน้าไปทางหุ่นฟางข้าวรูปภรรยาใหม่และพูดว่า *"ข้าจะเอาชีวิตเจ้าไปด้วย ข้าจะแสดงให้เห็นผลกรรมที่เกิดขึ้นในภพปัจจุบัน ให้รับรู้ถึงความแค้นใจ"* ปีศาจนำเส้นผมของหุ่นฟางข้าวรูปภรรยาใหม่มาพันมือไว้และตีลงไป ซึ่งเป็นการกระทำที่แสดงให้เห็นความต้องการของปีศาจที่ต้องการให้ภรรยาใหม่เสียชีวิต ซึ่งจากประเด็นดังกล่าว พิจารณาได้ว่าเป็นลักษณะแนวคิดของสังคมสมัยโบราณเกี่ยวกับการที่ผู้ชายไปมีภรรยาใหม่ว่า ความผิดดังกล่าวเป็นความผิดของผู้หญิง เนื่องจากในสังคมสมัยนั้นผู้ชายสามารถมีภรรยาและตัดความสัมพันธ์กับภรรยาได้อย่างอิสระจึงไม่ถือเป็นเรื่องผิดแต่อย่างใด แต่ในขณะเดียวกันผู้หญิงไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ จะกระทำได้ก็ต่อเมื่อไม่ได้เป็นภรรยาของใครมาก่อน และแสดงให้เห็นว่าตนพึงใจกับผู้ชายอยู่เป็นทุนเดิม ดังนั้น การที่ปีศาจเลือกที่จะฆ่าภรรยาใหม่ก่อนเป็นเพราะว่าปีศาจมองว่าต้นเหตุที่ทำให้สามีของตนเปลี่ยนใจเป็นเพราะภรรยาใหม่

แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะเลือกทำลายหุ่นฟางของภรรยาใหม่ก่อน แต่หลังจากนั้นปีศาจหันหน้าไปทางหุ่นฟางข้าวรูปอดีตสามีและพูดขึ้นว่า *"คนที่ข้าแค้นใจคือเจ้า ข้าจะพาผู้ชายที่นอกใจคนนี้ไปด้วย"* เป็นความพยายามทำตามความประสงค์ที่แท้จริงของตนที่ต้องการพาสามีกลับไปอยู่ด้วยดังเดิม ซึ่งไม่สามารถทำได้สำเร็จเพราะทันใดนั้นเทพเจ้าปรากฏร่างขึ้นและตำหนิปีศาจแล้วพลังวิเศษของปีศาจร้ายก็อ่อนแรงลง ปีศาจกล่าวว่า *"วันนี้ต้องกลับไปก่อนเพื่อรอโอกาสในอนาคต"* หลังจากนั้น ปีศาจค่อย ๆ เลือนหายไป

กล่าวโดยสรุปคือ จากสาเหตุที่สามีไม่สามารถรักษาสัญญาที่เคยให้ไว้กับภรรยาเดิมได้ จึงเป็นเหตุให้ตามภรรยาเดิมได้กลายเป็นปีศาจเพื่อต้องการพาสามีกลับไปอยู่ด้วย แต่สิ่งที่เธอทำได้คือทำลายหุ่นฟางที่ถูกทำพิธีให้เป็นภรรยาใหม่ แต่ก็ยังไม่สามารถทำลายอดีตสามีลงได้สำเร็จเนื่องจากเทพเจ้าปรากฏตัวมาช่วยเหลือก่อน ซึ่งนั่นก็หมายความว่าตัวละครไม่สามารถขจัดความแค้นนี้ได้สำเร็จ

4.2.2.3 เปรียบเทียบสาเหตุและการขจัดความอาฆาตแค้นระหว่างโระกุโจกับภรรยาเดิมในบทละครโนเรื่องคะนะวะ

หากเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างวิญญาณคนเป็นในเรื่องคะนะวะกับโระกุโจเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริแล้ว ส่วนที่คล้ายกันคือสาเหตุของการกลายร่างเป็นวิญญาณคน

เป็นมีรากฐานมาจากความรู้สึกอาฆาตแค้นผู้ชายที่ไปมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น ทั้งโระกุโจที่อาฆาตแค้นยูงะโอะ อะโอะอิ โนะอุเอะ อนนะซันโนะมิยะและมุระซะกิ โนะอุเอะซึ่งเป็นหญิงที่มีความสัมพันธ์กับเก็นจิทั้งสิ้น และหญิงในเรื่องคะนะวะที่สามีมีจิตใจแปรเปลี่ยนไปหาหญิงอื่น

นอกจากสาเหตุแล้วรูปแบบในการขจัดความแค้นก็คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ วิญญาณคนเป็นของทั้งสองเรื่องกลายเป็นวิญญาณอาฆาตแค้นไปทำร้ายผู้หญิงคนอื่นแต่ไม่ทำร้ายผู้ชายซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งความอาฆาตแค้น โดยโระกุโจไปทำร้ายผู้หญิงที่มีความสัมพันธ์กับเก็นจิจนเสียชีวิต หรือมีอาการป่วยแต่กลับไม่ได้ทำร้ายเก็นจิ ส่วนหญิงในเรื่องคะนะวะมุ่งเน้นที่จะทำร้ายภรรยาใหม่จากที่กล่าวว่า “ข้าฯจะเอาชีวิตเจ้าไปด้วย ข้าฯจะแสดงให้เห็นผลกรรมที่เกิดขึ้นในภพปัจจุบัน ให้รับรู้ถึงความแค้นใจ” ปีศาจนำเส้นผมของหุ่นฟางข้าวรูปภรรยาใหม่มาพันมือไว้และตีลงไป แต่ต้องการให้สามีของตนกลับไปอยู่ด้วยกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมสมัยโบราณที่ว่าการนอกใจไปมีภรรยาหรือหญิงคนรักอื่นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเนื่องจากความเป็นอิสระของผู้ชาย ผู้ชายจึงมักไม่เป็นผู้ผิดในลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าว

ส่วนลักษณะที่แตกต่างกันคือ จุดประสงค์ในการขจัดความแค้น โดยโระกุโจทำร้ายยูงะโอะและอนนะซัน โนะ มิยะเพื่อหวังทำร้ายหญิงที่มีความสัมพันธ์กับเก็นจิเท่านั้น แต่ในเรื่องคะนะวะนั้นตัวละครหญิงที่กลายเป็นวิญญาณอาฆาตแค้นต้องการสังหารผู้หญิงและพาผู้ชายกลับไปอยู่ด้วยกันเหมือนเดิม จึงกล่าวได้ว่าจุดประสงค์ของทั้งสองตัวละครแตกต่างกัน ซึ่งจุดประสงค์ที่แตกต่างกันนี่เองทำให้ทั้งสองได้รับผลของการขจัดความแค้นไม่เหมือนกัน กล่าวคือ โระกุโจสามารถขจัดความแค้นของตนเองได้สำเร็จเพราะสามารถสังหารและทำร้ายหญิงคนอื่นที่เก็นจิมีความสัมพันธ์ได้ แต่ตัวละครหญิงในคะนะวะที่ต้องการทำร้ายภรรยาใหม่และนำสามีกลับไปกลับไม่สำเร็จเพราะมีเทพเจ้ามาตำหนิการกระทำของนางทำให้อ่อนกำลังลงจนต้องหนีไปในที่สุด ซึ่งก็หมายความว่าความแค้นของหญิงในคะนะวะไม่หายไป นอกจากนั้น ลักษณะการกลายเป็นวิญญาณอาฆาตของทั้งสองตัวละครไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ภรรยาเดิมในเรื่องคะนะวะปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับจากเทพเจ้าที่ไปวิงวอนจึงกลายเป็นวิญญาณคนเป็น แต่โระกุโจเป็นโดยไม่รู้ตัว จึงหมายความว่าโระกุโจไม่ได้ปฏิบัติพิธีกรรมใดเป็นพิเศษ

กล่าวโดยสรุปคือ โระกุโจและหญิงในเรื่องคะนะวะมีจุดที่เหมือนกันหลายประการ ทั้งสาเหตุที่เกิดจากชายไปมีความสัมพันธ์กับหญิงคนอื่น และรูปแบบการขจัดความแค้นที่มุ่งเน้นทำร้ายหญิงคนอื่นแต่ไม่ทำร้ายผู้ชาย แต่ยังมีส่วนที่แตกต่างกันคือจุดประสงค์ของการกลายเป็นวิญญาณ

อาฆาตและรูปแบบการกลายเป็นวิญญาณอาฆาต และยังนำไปสู่ผลของการขจัดความแค้นที่เกิดขึ้นต่างกันด้วย

4.2.3. ความอาฆาตแค้นของอิโซะระในวรรณคดีเรื่องอุเงะท์ซุโมะโนะงะตะริ

จากวรรณคดีเรื่องอุเงะท์ซุโมะโนะงะตะริ ตัวละครที่แสดงความอาฆาตแค้นคืออิโซะระที่กลายเป็นวิญญาณอาฆาตทั้งวิญญาณคนเป็นและวิญญาณคนตาย โดยจะขอวิเคราะห์สาเหตุ วิธีการ รวมทั้งเปรียบเทียบกับวิญญาณอาฆาตของโระกุโจเอาไว้ดังต่อไปนี้

4.2.3.1 สาเหตุของความอาฆาตแค้นของอิโซะระ

ความอาฆาตแค้นของอิโซะระที่ปรากฏในเรื่องมีลักษณะคล้ายกับเรื่องคะนะวะคือ มีสาเหตุสำคัญมาจากสามีหนีไปใช้ชีวิตอยู่กับหญิงอื่น โดยในเรื่องนี้โฌตะโรผู้เป็นสามีได้หนีไปอยู่กับหญิงบริการชื่อโซะเดะ ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจคือ สาเหตุสำคัญของการกลายเป็นวิญญาณอาฆาตของอิโซะระคือการที่สามีทอดทิ้งแล้วไปมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น จนทำให้พ่อปู่ต้องช่วยเหลือโดยขังโฌตะโรเอาไว้ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อโฌตะโรออกอุบายให้อิโซะระไปหาเงินมาให้และยังนำเงินทั้งหมดหนีไปเกียวโตพร้อมกับโซะเดะ เป็นสาเหตุที่ทำให้อิโซะระรู้สึกเสียใจที่สามีทอดทิ้งเธอและได้หนีไปอยู่กับผู้หญิงคนใหม่จนความเสียใจแปรเปลี่ยนไปเป็นความแค้นใจ กล่าวคือ ในขณะที่แม้อิโซะระจะทราบว่าโฌตะโรมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น ตนก็ยังทำหน้าที่ภรรยาอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ซ้ำยังให้ความช่วยเหลือโซะเดะหญิงคนรักของสามีตน แต่สิ่งที่เธอได้รับตอบแทนเป็นการโกหกจากโฌตะโรเพื่อให้ได้เงินจากอิโซะระและหนีไปอยู่กับหญิงคนรักซึ่งแสดงให้เห็นถึงการละทิ้งหน้าที่สามีต่ออิโซะระอย่างสมบูรณ์ จากประเด็นดังกล่าวเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้อิโซะระเสียใจและเปลี่ยนเป็นความอาฆาตแค้นจากที่เป็นวิญญาณคนเป็นและได้กลายมาสู่การเป็นวิญญาณคนตาย สะท้อนถึงความแค้นอย่างต่อเนื่องแม้จะเสียชีวิตไปแล้ว

4.2.3.2 การขจัดความอาฆาตแค้นของอิโซะระ

จากสาเหตุข้างต้น อิโซะระได้กลายเป็นวิญญาณคนเป็น (生霊) และได้เริ่มต้นขจัดความแค้นโดยการไปสังหารโซะเดะก่อน สังเกตได้จากเมื่อโฌตะโรและโซะเดะหนีมาที่เกียวโตแล้ว หลังจากนั้นไม่นานฝ่ายโซะเดะเริ่มมีอาการป่วย บางครั้งส่งเสียงร้องเหมือนแทบทนไม่ไหว พอไข้ลดก็กลับคืนสู่สภาพปกติ จากอาการของโซะเดะทำให้โฌตะโรคิดว่าอาจเป็นเพราะวิญญาณคนเป็นของอิโซะระมาทำร้ายโซะเดะ แต่ฮิโกะโระกุช่วยปลอบประโลม แต่เมื่อเวลาผ่านล่วงไป 7 วัน โซะเดะก็ได้เสียชีวิตลง หลังจากอิโซะระเสียชีวิตแล้วยังกลายเป็นวิญญาณร้ายไปสังหารสามี โดยเริ่มจากการออกอุบาย

โฌตะโรเห็นหญิงสาวท่าทางโศกเศร้าคนหนึ่งอยู่ที่หลุมศพใหม่ใกล้กับหลุมศพของโซะเดะ โฌตะโรได้ทราบจากหญิงสาวผู้นั้นว่าตนมีนายหญิงรูปงามที่สูญเสียสามีไปเช่นกัน โฌตะโรได้ยินดังนั้นจึงขอไปพบเพื่อสนทนาปลอบประโลมใจนายหญิงในฐานะคนหัวอกเดียวกันเรื่องการต้องสูญเสียคนรักไป เมื่อมาถึงที่บ้านนายหญิง โฌตะโรเข้าไปสนทนากับนายหญิงโดยมีฉากกั้นตรงกลางตามธรรมเนียมปฏิบัติ โฌตะโรกล่าวทักทายนายหญิงว่า “ข้าต้องสูญเสียภรรยาอันเป็นที่รักไปจึงเดินทางมาพบเพื่อสนทนากับคนที่มีหัวอกเดียวกัน” นายหญิงเลื่อนฉากกั้นลงและกล่าวว่า “น่าประหลาดใจที่ได้มาพบท่าน ข้าจะทำให้ท่านรู้ถึงการแก้แค้นอันแสนเจ็บปวด” โฌตะโรหวาดผวาเมื่อเห็นว่านายหญิงผู้นั้นคืออิโซะระที่กลายร่างเป็นปีศาจใบหน้าซีดเซียว พอรู้สึกตัวอีกทีก็พบว่าบ้านหลังนั้นกลายเป็นโบสถ์เก่ากลางป่าลึก รวมทั้งเมื่อนักพรตทำนายแก่โฌตะโรว่า

> *陰陽師は、「磯良の怨霊が、さきに袖の命を奪った。おまえも、すこしでも油断すると命はない。磯良が死んだのは七日前なので、これから四十二日間、厳重な物忌みをしないと死から逃げられない」と告げる。*
>
> （西沢正史とその他，2008）
>
> *นักพรตทำนายว่า “ก่อนหน้านี้วิญญาณร้ายของอิโซะระได้คร่าชีวิตของโซะเดะไปแล้ว หากประมาทเพียงเล็กน้อยชีวิตของท่านก็ต้องจบสิ้นลงเช่นกัน อิโซะระตายจากโลกนี้ไปเมื่อ 7 วันก่อน ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปเป็นเวลา 42 วัน หากท่านไม่ปฏิบัติอย่างเคร่งครัดก็ไม่อาจรอดพ้นจากความตายได้”*

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นสภาพของอิโซะระที่ได้เสียชีวิตลงแล้ว แต่มีพลังอาฆาตวิญญาณจึงได้กลายเป็นวิญญาณคนตาย ซึ่งหลังจากได้รับคำแนะนำจากนักพรตในการป้องกันวิญญาณคนตายของอิโซะระ โฌตะโรปฏิบัติตามคำแนะนำของนักพรตโดยเคร่งครัด แต่ก็พบว่าตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมาวิญญาณคนตายของอิโซะระมาปรากฏตัวในลักษณะเสียงของวิญญาณร้ายที่มาระบายความแค้นใจ อีกทั้งยังมาวนเวียนรอบบ้าน บางครั้งอยู่บนหลังคาและระบายความโกรธแค้นอย่างรุนแรงมากขึ้นทุกคืน จนกระทั่งถึงคืนที่ 42 ซึ่งเป็นคืนสุดท้ายโฌตะโรเห็นท้องฟ้าที่เริ่มสว่างจึงได้เรียกฮิโกะโระกุมาพูดคุยถึงเรื่องที่เจอตลอดทั้งคืน พอฮิโกะโระกุเปิดประตูออกได้เพียงครึ่งเดียวก็ได้ยินเสียงร้องด้วยความเจ็บปวดของโฌตะโร และยังพบว่าท้องฟ้ายังมืดสนิทเห็นพระจันทร์ จากจุดนี้พิจารณาได้ว่าวิญญาณคนตายได้สร้างภาพลวงตาให้ทั้งโฌตะโรและฮิโกะโระกุที่อยู่เป็นเพื่อนเห็นท้องฟ้าที่เริ่มสว่างจึงประมาทว่าพ้นคืนสุดท้ายไปแล้วและวิญญาณร้ายได้หายไปแล้ว ทำให้เมื่อฮิโกะโระกุเปิดประตูออกไปแม้เพียงครึ่งเดียว แต่ทำให้วิญญาณคนตายของอิโซะระเข้าไปฆ่าโฌตะโรได้สำเร็จ จากที่

ฮิโกะโระกุพยายามส่องไฟหาโฌตะโรแต่กลับเห็นเลือดบริเวณกำแพงเหนือประตูไหลหยดลงมา และเห็นปอยผมผู้ชายห้อยอยู่ที่ชายคาบ้าน และพอฟ้าสว่าง ฮิโกะโระกุออกไปค้นหาบริเวณป่าใกล้ ๆ แต่ไม่พบสิ่งใด แสดงจุดจบให้ผู้อ่านคาดเดาได้ว่าวิญญาณคนตายของอิโซะระมาเอาร่างของโฌตะโรไปแล้ว และจากคราบเลือดและปอยผมผู้ชายที่ได้พบก็ยิ่งเป็นส่วนที่ทำให้ผู้อ่านเดาได้ว่าโฌตะโรถูกวิญญาณฆ่าเสียชีวิตและอำพรางศพเรียบร้อยแล้ว ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การขจัดความอาฆาตแค้นของอิโซะระคือการกลายเป็นวิญญาณคนเป็นและต่อมาเป็นวิญญาณคนตายเพื่อสังหารทั้งสามีและภรรยาใหม่

4.2.3.3 เปรียบเทียบสาเหตุและการขจัดความอาฆาตแค้นระหว่างโระกุโจกับอิโซะระ

ลักษณะที่เหมือนกันระหว่างวิญญาณของอิโซะระกับวิญญาณของโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ เช่น สาเหตุของการกลายร่างเป็นวิญญาณคนเป็นเกิดจากความรักที่ผู้หญิงมีต่อผู้ชายอย่างมากแต่ผู้ชายไปมีหญิงอื่น และวิญญาณคนเป็นของทั้งคู่ไปสังหารหญิงอื่นที่มามีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับผู้ชายที่ตนรัก ซึ่งประเด็นของการไปสังหารหญิงคนรักอีกคนของผู้ชายที่ตนรักนั้นมักพบในหลาย ๆ เรื่องรวมทั้งเรื่องคะนะวะที่ได้วิเคราะห์ไปข้างต้นด้วย แสดงให้เห็นถึงการกล่าวโทษความผิดจากการที่ผู้ชายไปมีสัมพันธ์อื่นนอกเหนือจากตนว่าเป็นความผิดของผู้หญิงด้วยกัน

นอกจากนี้ ทั้งอิโซะระและโระกุโจต่างกลายเป็นวิญญาณร้ายหลังเสียชีวิตแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม พบว่ามีลักษณะเรื่องราวที่แตกต่างกัน เช่น วิญญาณหลังเสียชีวิตของอิโซะระไปสังหารสามี แต่โระกุโจไม่ว่าจะเป็นวิญญาณคนเป็นหรือวิญญาณหลังเสียชีวิตก็ไม่ทำร้ายเก็นจิ จากประเด็นดังกล่าวแม้จะเป็นการกล่าวถึงวิญญาณคนตายเช่นกัน แต่เมื่อศึกษาจากช่วงเวลาที่ได้ประพันธ์งานเขียนในแต่ละเรื่องแล้ว พบว่าจุดมุ่งหมายในการนำเสนอภาพของวิญญาณคนตายไม่เหมือนกัน กล่าวคือ วิญญาณคนตายของโระกุโจที่ปรากฏในเก็นจิโมะโนะงะตะริเป็นการปรากฏตัวเพื่อแสดงให้เห็นถึงความทรมานซึ่งเป็นผลกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา แต่ในขณะเดียวกัน อรรถยา สุรรณระดา (2554) ได้กล่าวถึงว่าเรื่อง คิบิท์ซุโนะกะมะ เป็นหนึ่งในรวมเรื่องเล่าจากอุเงะท์ซุโมะโนะงะตะริ (雨月物語) กล่าวคือ เป็นนิยายแนวลึกลับแนวใหม่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากการแปลเรื่องลึกลับของจีน อยู่ในกลุ่มของโยะมิฮน (読本) ซึ่งได้รับความนิยมแทนที่อุกิโยะโสฌิในช่วงศตวรรษที่ 18 โดยเน้นเรื่องราวลึกลับและสื่ออารมณ์ของผู้เขียน (อรรถยา สุรรณระดา, 2554) จึงมองได้ว่าการเล่าเรื่องราววิญญาณคนตายของอิโซะระได้รับอิทธิพลมาจากทางจีนประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งคือเรื่องเล่าใน

กลุ่มโยะมิฮนซึ่งเน้นเรื่องความลึกลับ การนำเสนอให้ผู้อ่านคิดไปได้ว่าโฌตะโรอดีตสามีถูกฆ่าโดยวิญญาณคนตายก็มองได้ว่าเป็นวิธีการนำเสนอเพื่อมุ่งเน้นความลึกลับของเนื้อหาให้เด่นชัดขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะนำเสนอต่างยุคสมัยกัน แต่สิ่งที่ปรากฏทั้งในโระกุโจและในอิโซะระคือความรู้สึกของตัวละครที่จำต้องทนอยู่ภายใต้อำนาจของสามีหรือชายคนรักและไม่สามารถมีปากเสียงเพื่อตนเองได้ ดังนั้น การนำเสนอภาพของวิญญาณคนตายจึงเหมือนเป็นการบอกเป็นนัยว่าแม้จะมีการสร้างตัวละครหญิงที่กลายเป็นวิญญาณอาฆาตเพื่อให้พื้นที่แก่ผู้หญิงในการหลุดจากกรอบของสังคมเมื่อครั้งที่ตนยังเป็นมนุษย์ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงจะมีอำนาจเหนือผู้ชายและทลายกรอบของสังคมได้ก็ต่อเมื่อได้เสียชีวิตและได้กลายเป็นวิญญาณเท่านั้น

4.2.4. ความอาฆาตแค้นของโอะอิวะในบทละครคะบุกิเรื่องโทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน

จากบทละครคะบุกิเรื่องโทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน ตัวละครที่แสดงความอาฆาตแค้นในเรื่องนี้คือตัวละครโอะอิวะ โดยจะขอวิเคราะห์สาเหตุ วิธีการ รวมทั้งเปรียบเทียบกับวิญญาณอาฆาตของโระกุโจเอาไว้ดังต่อไปนี้

4.2.4.1 สาเหตุของความอาฆาตแค้นของโอะอิวะ

เรื่องราวของโอะอิวะแสดงออกถึงโศกนาฏกรรมของผู้หญิงคนหนึ่งที่ต้องใช้ชีวิตอย่างลำบากตั้งแต่พ่อกลายเป็นโรนินและหาเงินเลี้ยงชีพด้วยการปลอมเป็นหญิงขายบริการในขณะกำลังตั้งท้อง แม้ว่าความเป็นอยู่จะดีขึ้นเมื่อพ่อเสียชีวิตและกลับไปใช้ชีวิตคู่กับสามีตามเดิม แต่สามีกลับหักหลังไปแต่งงานใหม่ และใบหน้าต้องเสียโฉมเพราะอุบายของเพื่อนบ้าน ด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นเหตุเพียงพอต่อการกลายเป็นวิญญาณดุร้ายหลังเสียชีวิตและตามล้างแค้นคนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นสามี เพื่อนบ้าน หลานของเพื่อนบ้าน แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงสาเหตุสำคัญแล้วพบว่ามาจากความอาฆาตแค้นของโอะอิวะซึ่งมาจากสามีทอดทิ้งและไปแต่งงานใหม่กับหลานสาวของเพื่อนบ้านซึ่งเพื่อนบ้านวางแผนออกอุบายไว้ล่วงหน้าแล้ว ตัวอย่างเนื้อเรื่องที่แสดงภาพความอาฆาตแค้นของโอะอิวะซึ่งเป็นข้อความอธิบายสถานการณ์หลังจากโอะอิวะรู้ความจริงเรื่องตนโดนวางยาพิษมีดังนี้

> *死を覚悟したお岩は、せめて伊藤家へ返礼に出かけようと、お歯黒をつけ、髪を梳きはじめたが、櫛で梳くたびにお岩の髪の毛は抜け落ち、山のようにたまる。抜け毛を握りしめたお岩が、伊右衛門や伊藤家にたいする恨みを吐露し、毛束をねじ切ると、そこから血がたらたらとしたたった。*
>
> (西沢正史とその他, 2008)

โอะอิวะ จะไปที่บ้านของอิโต (คิเฮะอิ) เพื่อแก้แค้นในสภาพที่พร้อมแลกชีวิต โอะอิวะทาฟัน

เป็นสีดำและเริ่มหวีผม แต่ยิ่งหวีเส้นผมก็ยิ่งหลุดร่วงออกมามาก จำนวนเส้นผมที่หลุดร่วงออกมามีมากราวกับภูเขา โอะอิวะกำเส้นผมที่ร่วงออกมาไว้แน่นซึ่งแสดงถึงความแค้นใจต่ออิเอะมนและคนในบ้านของคิเฮะอิ เมื่อปิดมัดเส้นผมก็มีเลือดไหลออกมา

แม้ว่าจุดกำเนิดของเรื่องราวที่กลายมาเป็นสาเหตุของความแค้นจะเกิดจากบุคคลอื่นด้วย เช่น เกิดจากความต้องการของโอะอุเมะลูกสาวของโคะเฮะอิที่อยากเป็นภรรยาของอิเอะมนจึงให้พ่อออกอุบายให้ยาพิษ แต่สาเหตุหลักเกิดจากจิตใจที่ชั่วร้ายของอิเอะมนผู้เป็นสามีของโอะอิวะ ที่ตกลงใจพยายามหย่ากับเธอและไปมีภรรยาใหม่ หรือการยกเลิกสัญญาที่จะช่วยแก้แค้นแทนพ่อ รวมไปถึงการเอาสมบัติของเธอไปขาย เหล่านี้ล้วนบีบคั้นให้โอะอิวะไม่มีความสุขในช่วงสุดท้ายของชีวิต จนทำให้เธอมีความอาฆาตซึ่งเป็นสาเหตุไปสู่การเกิดเป็นวิญญาณดุร้ายต่อไป

4.2.4.2 การขจัดความอาฆาตแค้นของโอะอิวะ

เมื่อเสียชีวิตแล้ว โอะอิวะกลายเป็นวิญญาณดุร้ายและไปล้างแค้นคนที่เป็นต้นเหตุของเรื่องนี้ ซึ่งเห็นได้จากตอนที่คิเฮะอิพาโอะอุเมะมาเป็นเจ้าสาวที่บ้านของอิเอะมน และในคืนเข้าหอ อิเอะมนเปิดหมวกคลุมผมเจ้าสาวออกแล้วปรากฏว่าใบหน้าของเจ้าสาวกลายเป็นใบหน้าของโอะอิวะ อิเอะมนจึงเข้าไปตัดคอแต่ปรากฏว่าใบหน้านั้นกลับเป็นใบหน้าของโอะอุเมะดังเดิม หลังจากนั้น อิเอะมนไปหาคิเฮะแต่กลับเห็นใบหน้าของคิเฮะอิเป็นใบหน้าของโคะเฮะอิ อิเอะมนเข้าไปตัดคอแต่ปรากฏว่าใบหน้านั้นกลับเป็นใบหน้าของคิเฮะอิดังเดิม จากภาพลวงตาที่ทำให้อิเอะมนเข้าใจผิดทำให้อิเอะมนเริ่มรู้ตัวแล้วว่าเกิดจากพลังของวิญญาณดุร้ายของโอะอิวะซึ่งกำลังแก้แค้นตนอยู่ หลังจากนั้น โอะอิวะยังปรากฏร่างเป็นหนูขนาดใหญ่ทำร้ายคนรอบข้างของอิเอะมนและคิเฮะอิโดยบางคนถูกวิญญาณจัดการจนถึงขั้นเสียชีวิต แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าโอะอิวะจะขจัดความอาฆาตโดยการฆ่าผู้อื่น แต่ไม่ได้สังหารสามี โดยวิญญาณได้ทำร้ายอิเอะมนแต่ไม่ถึงขั้นเสียชีวิต แต่ได้กลายเป็นคนจิตใจฟั่นเฟือน แต่สุดท้ายแล้วอิเอะมนได้เสียชีวิตเพราะถูกคนอื่นฆ่า

โอะอิวะเลือกขจัดความแค้นโดยการกล่ายเป็นวิญญาณดุร้าย และสังหารทุกคนที่เกี่ยวข้องยกเว้นสามีตัวเอง หากวิเคราะห์ลักษณะการขจัดความแค้นข้างต้นพบว่า การสังหารทุกคนที่เกี่ยวข้องยกเว้นสามีถือเป็นวิธีการที่โหดร้ายที่สุด กล่าวคือ จากเรื่องอื่น ๆ มีความพยายามจะสังหารสามีที่ผิดคำสัญญากับตนและละทิ้งหน้าที่สามี จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้หญิงตัดสินใจฆ่าสามี เพราะสถานะของตนไม่ใช่มนุษย์จึงหลุดออกจากกรอบของสังคม ทำให้สามารถตัดสินใจสังหารสามีได้อย่างที่ตนต้องการ แต่นอกเหนือจากโระกุโจจากเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริแล้ว ตัวละครโอะอิวะแตกต่างกับตัวละครอื่น ๆ

ที่ได้วิเคราะห์มาคือ โอะอิวะเพิ่งให้กำเนิดลูก ซึ่งมองได้ว่าตัวละครลูกแม้จะไม่ถูกกล่าวถึงแต่กล่าวได้ว่าเป็นตัวละครที่อาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้วิญญาณอาฆาตเลือกไม่สังหารอิเอะมนผู้เป็นสามี ซึ่งหากวิเคราะห์ได้ประเด็นดังกล่าวแล้ว พบว่าแม้ผู้หญิงเมื่อกลายเป็นวิญญาณอาฆาตและอิสระจากกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคม แต่พบว่าหน้าที่ของความเป็นแม่ยังไม่สามารถทำให้ตัวละครมีอิสระได้อย่างสมบูรณ์ การไม่สังหารสามีจึงมองได้ว่าเป็นความคิดของคนเป็นแม่ที่ต้องการให้ลูกยังมีผู้พ่อคอยปกป้องดูแล แต่ก็ไม่เป็นผลเพราะสุดท้ายแล้วอิเอะมนกลายเป็นคนจิตฟั่นเฟือนและได้ถูกสังหารจากผู้อื่นในเวลาต่อมา

4.2.4.3 เปรียบเทียบสาเหตุและการขจัดความอาฆาตแค้นระหว่างโระกุโจกับโอะอิวะ

เมื่อเปรียบเทียบโอะอิวะกับโระกุโจแล้ว สิ่งที่เหมือนกันคือ สาเหตุของการเกิดความอาฆาตส่วนหนึ่งมาจากสาเหตุเดียวกันคือการถูกนอกใจจากการที่สามีไปมีความสัมพันธ์กับคนอื่น โดยเฉพาะโอะอิวะที่แสดงให้เห็นความแค้นจากการที่อิเอะมนสามีของเธอแต่งงานกับหญิงคนอื่น ในตอนที่สามีแต่งงานใหม่และเข้าพิธีส่งตัวกับโอะอุเมะภรรยาใหม่ เอะมนเปิดหมวกคลุมผมเจ้าสาวออกแล้วปรากฏว่าใบหน้าของเจ้าสาวกลายเป็นใบหน้าของโอะอิวะ อิเอะมนจึงเข้าไปตัดคอแต่ปรากฏว่าใบหน้านั้นกลับเป็นใบหน้าของโอะอุเมะดังเดิม ดังนั้น มูลเหตุที่สามีของตนไปมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่นจึงทำให้ทั้งโอะอิวะและโระกุโจเกิดความแค้นจนกลายเป็นวิญญาณอาฆาตได้ในที่สุด นอกจากนั้น รูปแบบของการขจัดความแค้นมีรูปแบบบางประการที่คล้ายกัน กล่าวคือ ทั้งโระกุโจและโอะอิวะทำร้ายผู้อื่นยกเว้นสามีหรือชายคนรักของตัวเอง โระกุโจทำร้ายผู้หญิงที่เข้ามามีสัมพันธ์กับเก็นจิแต่ไม่ได้ทำอันตรายเก็นจิแต่อย่างใด เช่นเดียวกับวิญญาณอาฆาตของโอะอิวะ แม้จะมีการเข้าฝันอิเอะมนผู้เป็นสามีทุกคนจนทำให้สติฟั่นเฟือน แต่กลับไม่ได้สังหารสามีให้ถึงแก่ชีวิต

แต่อย่างไรก็ตาม พบว่าทั้งโระกุโจและโอะอิวะมีจุดที่แตกต่างกันอยู่บางประการ เช่น รูปแบบการขจัดความแค้นของทั้งสองตัวละคร โดยโระกุโจกลายเป็นวิญญาณคนเป็นเมื่อมีชีวิต และเป็นวิญญาณคนตายเมื่อเสียชีวิตแล้ว ซึ่งจะเป็นวิญญาณรูปแบบเดียวอย่างชัดเจนขึ้นอยู่กับโระกุโจว่ายังมีชีวิตอยู่ในขณะที่เกิดความแค้นอยู่หรือไม่ แต่โอะอิวะมีลักษณะการเกิดวิญญาณอาฆาตที่ต่างกับโระกุโจและต่างไปจากเรื่องอื่น กล่าวคือ เมื่อโอะอิวะตัดสินใจล้างแค้นเมื่อมีชีวิตอยู่ แต่เกิดอุบัติเหตุทำให้คอขาดเสียชีวิตในที่สุด แต่ความอาฆาตแค้นไม่ได้หายไป แต่วิญญาณอาฆาตกลับถูกแบ่ง

ออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกคือกลายเป็นหนูในฐานะวิญญาณดุร้ายที่ทำร้ายคนรอบข้างของอิเอะมนและคิเฮะอิจนกระทั่งถึงขั้นเสียชีวิต อีกส่วนคือกลายเป็นวิญญาณร้ายมารังควาญอิเอะมนในฝัน ซึ่งการสร้างวิญญาณอาฆาตของโอะอิวะให้หลากหลายนี้ทำให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นการแสดงความอาฆาตของตัวละครอย่างถึงที่สุดจึงยอมทำทุกวิถีทางเพื่อให้ผู้ที่ตนอาฆาตแค้นประสบกับความทุกข์ซึ่งส่งผลให้บางคนเสียชีวิตในที่สุด ในประเด็นดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่าความรุนแรงของปัญหาที่โระกุโจประสบและโอะอิวะประสบมีความรุนแรงแตกต่างกัน กล่าวคือ โระกุโจประสบกับการที่ชายคนรักไปมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น แต่ในขณะเดียวกันโระกุโจยังสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติเพราะเป็นความสัมพันธ์ที่ต้องหลบซ่อนอยู่แล้ว แต่ปัญหาที่โอะอิวะประสบคือการที่สามีเอาใจออกห่าง ไม่สนใจทั้งตนและลูก ยิ่งไปกว่านั้นยังมีผู้อื่นที่มุ่งหวังให้เธอเสียโฉมเพื่อให้สามีของเธอไปแต่งกับหลานของตน จากความรุนแรงของสิ่งที่ประสบข้างต้นจึงทำให้ความรุนแรงในการขจัดความแค้นแตกต่างกันด้วย

กล่าวโดยสรุปคือตัวละครโระกุโจและโอะอิวะมีจุดร่วมของการเป็นหญิงอาฆาตแค้นอันเนื่องมาจากสามีเอาใจออกห่างไปมีสัมพันธ์กับหญิงคนอื่น จึงก่อให้เกิดความอาฆาตแค้นกลายเป็นวิญญาณร้ายเพื่อไปขจัดความอาฆาตแค้น แต่อย่างไรก็ตาม จุดร่วมอีกประการคือวิญญาณร้ายทั้งสองกระทำการขจัดความแค้นโดยให้ผู้อื่นถึงแก่ชีวิตยกเว้นชายคนรักหรือสามีของตนเอง แต่ส่วนที่แตกต่างกันคือการกลายเป็นวิญญาณอาฆาตที่แม้โระกุโจจะกลายเป็นทั้งวิญญาณคนเป็นและคนตาย แต่ไม่ได้มีการแปลงออกเป็นหลายแบบเหมือนกับโอะอิวะที่แปลงเป็นวิญญาณหนูดุร้าย และวิญญาณที่มีรูปลักษณ์เหมือนคนเพื่อไปรังควานสามีตนเอง

สรุป

ในบทที่นี้เป็นการวิเคราะห์ตัวละครหญิงอื่นที่มีลักษณะเป็นหญิงอาฆาตเช่นเดียวกันกับโระกุโจ คือ หญิงภรรยาคนเก่าจากเรื่องคังเกียวะโนะโมะโตะ หญิงภรรยาเดิมจากบทละครโนเรื่องคะนะวะ อิโซะระจากเรื่องอุเกะท์สุโมะโนะงะตะริ และโอะอิวะจากงบทละครคะบุกิเรื่องโทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน เมื่อเปรียบเทียบกับโระกุโจแล้ว มีจุดร่วมบางประการที่สำคัญคือความอาฆาตแค้นอันเนื่องมาจากการไม่ได้รับการปฏิบัติในฐานะภรรยาอย่างเต็มที่ ยิ่งไปกว่านั้นในหลายเรื่องยังพบว่าตัวละครหญิงถูกสามีเอาใจออกห่างไปมีสัมพันธ์กับหญิงคนใหม่ ซึ่งจากสาเหตุดังกล่าวทำให้เกิดเป็นวิญญาณอาฆาตเพื่อขจัดความอาฆาตในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น วิญญาณคนตาย ปีศาจ หรือแปลงเป็นวิญญาณที่มีลักษณะเหมือนสัตว์ และแน่นอนว่าจากการขจัดความแค้นในรูปแบบที่แตกต่าง

กันทำให้เกิดผลลัพธ์ในการขจัดความแค้นที่แตกต่างกันด้วย โดยมีทั้งที่ทำสำเร็จและไม่สำเร็จ มีทั้งทำร้ายคนอื่น ทำร้ายสามีตัวเอง หรือทำร้ายทุกคนที่เกี่ยวข้อง แต่อย่างไรก็ตาม หญิงอาฆาตแค้นที่ปรากฏในงานเขียนหรือบทละครข้างต้นสะท้อนภาพบางประการที่แสดงให้เห็นถึงสถานะของผู้หญิงในสมัยโบราณดังจะกล่าวต่อไปในบทที่ 5

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ภาพของตัวละครโระกุโจเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ และตัวละครหญิงในงานวรรณคดีเรื่องอื่นที่มีความอาฆาตแค้นคล้ายกับโระกุโจ พบว่ามีประเด็นที่สามารถนำมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงภาพสังคมและแนวคิดที่มีต่อผู้หญิงในสมัยโบราณได้หลายประเด็นด้วยกัน

ผลการวิเคราะห์และอภิปรายภาพของโระกุโจในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ

จากภาพของโระกุโจทั้งหมดที่ได้วิเคราะห์ในบทที่ 4 พบว่าตัวละครโระกุโจสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมและความคิดความเชื่อ โดยเฉพาะความเชื่อในด้านพระพุทธศาสนาของคนในสมัยเฮอันหลายประการ แต่อย่างไรก็ตาม สามารถสรุปภาพของโระกุโจในแต่ละตอนที่โระกุโจปรากฏออกมาเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้

ตาราง 5.1 สรุปตอนที่ปรากฏภาพต่าง ๆ ของโระกุโจ

ตอน	หญิงซื่อสัตย์ต่อสามี	หญิงทะนงตน	หญิงทุกข์ทรมาน	หญิงอาฆาตแค้น	หญิงห่วงใยลูก	หญิงรักษาภาพลักษณ์	หญิงมุ่งมั่นในรัก	หญิงสำนึกผิด	หญิงเข้มแข็ง
ยูงะโอะ		✓	✓	✓					
อะโอะอิ	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓
ชะชะกิ		✓	✓		✓	✓	✓		✓
ชุมะ					✓				
มิโอะท์ชุกุฉิ					✓				
วะกะนะเงะ				✓					
คะฉิวะกิ				✓					
ชุสุมุฉิ									

จากตารางข้างต้น พบว่าตอนที่ปรากฏภาพต่าง ๆ ของโระกุโจมากที่สุดคือตอนยูงะโอะและตอนอะโอะอิ สาเหตุเป็นเพราะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับโระกุโจหลายเหตุการณ์จนเรียกได้ว่าเป็นตัวละครหลักของตอน ซึ่งในตอนดังกล่าวได้เห็นภาพของโระกุโจในขณะมีความรัก ความโกรธ ความสำนึกผิด ภาพความห่วงใยลูก เป็นต้น ซึ่งเป็นตอนที่ได้เห็นภาพอันหลากหลายของโระกุโจ แต่ภาพที่ได้เห็นหลายตอนมากที่สุดคือภาพของหญิงอาฆาตและหญิงที่ห่วงใยลูก ซึ่งทั้งสองภาพสามารถอธิบายได้ว่าภาพของหญิงอาฆาตเป็นภาพของโระกุโจที่ต้องการสะท้อนให้เห็นถึงภาพของผู้หญิงที่มีจิตใจฝักใฝ่ในความรัก ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจจากภาพนี้คือมีการนำเสนอภาพดังกล่าวจนกระทั่งโระกุโจเสียชีวิตและกลายเป็นวิญญาณคนตาย จึงทำให้ภาพของหญิงอาฆาตของโระกุโจจึงเป็นภาพที่เด่นชัดที่สุด แต่ในขณะเดียวกัน ภาพของหญิงที่ห่วงใยลูกเป็นภาพที่เห็นได้มากเช่นเดียวกับภาพของหญิงอาฆาต เป็นเพราะว่าโระกุโจมีลูกสาวเป็นญาติเพียงแค่คนเดียวจึงรักและเป็นห่วงได้อย่างเต็มที่ หรือหากมองอีกมุมมองหนึ่ง ภาพของผู้หญิงที่ห่วงใยลูกของโระกุโจเป็นภาพสะท้อนบทบาทของผู้หญิงที่สังคมมองว่าสำคัญที่สุดคือภาพของความเป็นแม่ ดังนั้น ภาพของโระกุโจจึงเป็นภาพที่แสดงอารมณ์และความรู้สึกของผู้หญิงคนหนึ่งในฐานะผู้หญิงและในฐานะแม่ ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของผู้หญิงที่ถูกมองจากคนในสังคมสมัยโบราณได้เป็นอย่างดี

แต่อย่างไรก็ดี นอกเหนือจากภาพของโระกุโจในฐานะผู้หญิงและแม่ที่ปรากฏในเรื่องแล้ว พบว่ามีการนำเสนอภาพของโระกุโจที่เป็นภาพแทนของผู้หญิงบางประการในสังคมสมัยเมจิ โดยสามารถวิเคราะห์ผ่านมุมมองทางด้านสังคม รวมทั้งมุมมองทางด้านศาสนาเอาไว้ได้ดังต่อไปนี้

1. มุมมองในด้านสังคม

จากที่ได้กล่าวไปข้างต้น โระกุโจเป็นเหมือนภาพแทนของผู้หญิงและแม่ที่มีอารมณ์และความรู้สึกที่หลากหลาย เช่น รัก โกรธ เข้มแข็ง ทรมาน แต่อย่างไรก็ตาม การนำเสนอเรื่องราวของโระกุโจที่แม้จะเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในกลุ่มตัวละครที่เกี่ยวข้องกับราชสำนัก แต่การนำเสนอภาพต่าง ๆ ของโระกุโจสามารถมองได้ว่าเป็นภาพของผู้หญิงที่ไม่เป็นไปตามอุดมคติ แม้ว่าโระกุโจจะเคยเป็นชายาในมกุฎราชกุมารผู้เพียบพร้อมไปด้วยคุณสมบัติและความงาม แต่เมื่อมกุฎราชกุมารสิ้นพระชนม์ก่อนวัยอันควร ฐานะของโระกุโจก็ได้ตกต่ำลง เริ่มจากการเป็นหญิงคนรักของเก็นจิ ซึ่งแม้เธอจะไม่ได้พึงใจตั้งแต่แรกแต่สุดท้ายก็ยอมมีความสัมพันธ์ลับ ๆ ในที่สุด เมื่อได้หญิงม่ายมาเป็นหญิงคนรัก และยังมีอายุมากกว่าเก็นจินั่นเอง ทำให้เก็นจิหมดความรู้สึกชื่นชอบในตัวโระกุโจไปได้อย่าง

รวดเร็ว สังเกตได้จากตอนยูงะโอะ ที่แม้ว่าจะเป็นตอนที่ปรากฏตัวของโระกุโจเป็นครั้งแรก แต่ก็พบว่าเก็นจิกลับไม่ได้เอาใส่ใจแบบที่ควรจะเป็น ยิ่งไปกว่านั้นยังยกเอาอายุของเธอมาเป็นข้ออ้างเพื่อกดให้โระกุโจจำต้องยอมอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ลับ ๆ ต่อไป ตามที่ปรากฏในเนื้อความต่อไปนี้

> *年齢も自分のほうがずいぶん年上で、そもそも不釣り合いなのだし、もし二人の噂が世間の人の耳に入ったらいったいどんなふうに言われるか。光君が逢いにこないさみしい夜に、ふと目を覚まし、女君はいっそうくよくよと思い悩んでは、悲しみに打ちひしがれるのだった。*
>
> (角田光代,2017:99)

> *อายุก็มากกว่าผมมาก แล้วไม่มีความเหมือนกันมาแต่ไหนแต่ไร ถ้าเรื่องของเราทั้งคู่ไปเข้าหูผู้คนแล้วเขาจะพูดถึงเราอย่างไร ในคืนเดียวได้ที่ไม่ได้ไปหาเธอ เธอคงลืมตาตื่นแล้วคิดมากมายไปต่าง ๆ นานาแล้วก็จมอยู่กับความโศกเศร้านั้น*

จากข้อความดังกล่าว พบว่าโระกุโจมีอายุมากกว่าเก็นจิมาก ซึ่งจากการกล่าวถึงของเก็นจิทำให้ทราบได้ว่าการมีอายุเยอะกว่าผู้ชายของโระกุโจก็กลายเป็นปัญหาต่อความสัมพันธ์ของทั้งคู่เช่นกันเพราะถูกพูดถึงในลักษณะที่ไม่เป็นที่ต้องการ จึงอาจกล่าวได้ว่าลักษณะผู้หญิงที่เป็นอุดมคติจึงต้องมีอายุน้อยกว่า และจากข้อความดังกล่าวนี้เองความสัมพันธ์ของเก็นจิและโระกุโจจึงเป็นไปอย่างหลบซ่อน เพราะเก็นจิกังวลถึงผลเสียต่อการเปิดเผยต่อคนในสังคมว่าตนคบหากับผู้หญิงที่มีอายุมากกว่าเพราะเกรงว่าตนจะถูกนินทา ยิ่งไปกว่านั้น จากข้อความข้างต้น ก็ยังตอกย้ำถึงลักษณะนิสัยของโระกุโจที่เป็นคนคิดมาก และเป็นคนอ่อนไหวนำพาตัวเองไปสู่ความเศร้าได้ง่าย ซึ่งเป็นการย้ำชัดถึงลักษณะของโระกุโจที่ถูกนำเสนอให้กลายเป็นหญิงที่ไม่เป็นไปตามอุดมคติของผู้หญิงเพราะไม่สามารถทำให้ชายคนรักสบายใจได้ สิ่งที่น่าสนใจที่กล่าวไปเมื่อข้างต้นคือ ในช่วงแรกโระกุโจไม่มีชื่อตอนเป็นของตนเอง และมีการนำโระกุโจมาเปรียบเทียบกับยูงะโอะที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะของผู้หญิงที่เป็นอุดมคติของเก็นจิ จึงกล่าวได้ว่าตัวละครโระกุโจถูกสร้างขึ้นเป็นตัวแทนของผู้หญิงในสมัยเฮอันที่มีคุณสมบัติที่ไม่พึงประสงค์ต่อการนำเป็นเป็นภรรยาต่อไป จากภาพสะท้อนดังกล่าวพิจารณาได้ว่าผู้หญิงจะถูกตัดสินจากสังคมได้ง่าย ผู้ชายในสมัยเฮอันคาดหวังที่จะมีคู่ครองที่อายุน้อยกว่า ว่านอนสอนง่าย อยู่ด้วยแล้วมีความสบายใจ และคุณสมบัติอื่น ๆ ที่เป็นไปตามอุดมคติ อาจมองได้ว่าเป็นการประเมินค่าผู้หญิงไม่แตกต่างกับสิ่งของ นับว่าเป็นชะตากรรมที่หญิงในสมัยเฮอันหลีกเลี่ยงไม่ได้เหมือนอย่างโระกุโจ

2. มุมมองในด้านศาสนา

เก็นจิโมะโนะงะตะริ ถือว่าเป็นนวนิยายที่มีรูปแบบการเล่าเรื่องแบบโมะโนะโนะอะวะเระ (もののあはれ) ซึ่งมีมุมมองต่อโลกในลักษณะปลงอนิจจังและมองว่าไม่มีสิ่งใดบนโลกที่คงทนถาวร ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักแนวคิดที่ใกล้เคียงกับหลักทางพระพุทธศาสนา มุมมองในเชิงพระพุทธศาสนาจึงเหมาะสมกับการนำมาวิเคราะห์ภาพของโระกุโจ โดยสามารถวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

เมื่อไล่เรียงตามประวัติชีวิตแล้ว จะพบว่าโระกุโจเป็นลูกสาวของขุนนางชั้นสูงตำแหน่งเสนาบดี (大臣) และเมื่ออายุ 16 ปี ก็เป็นที่โดดเด่นในฐานะชายาในมกุฎราชกุมาร ซึ่งจุดนี้แสดงให้เห็นถึงฐานะทางสังคมที่ดีของโระกุโจ ที่ได้เป็นลูกสาวขุนนางและได้กลายเป็นชายาในมกุฎราชกุมารที่จะได้กลายเป็นจักรพรรดิในอนาคต รวมไปถึงรูปสมบัติของโระกุโจที่มีความงดงาม ซึ่งนั่นทำให้เกิดภาพของหญิงทะนงตนซึ่งถือเป็นลักษณะอันโดดเด่นประการหนึ่งของโระกุโจ โดยในเรื่องโระกุโจคือผู้ที่จะได้เป็นมเหสีในจักรพรรดิซึ่งถือเป็นตำแหน่งสูงสุดของผู้หญิงในสมัยนั้น หากจะกล่าวถึงฐานะของจักรพรรดิตามความเชื่อของคนญี่ปุ่นแล้ว จักรพรรดิถือเป็นคนที่สืบเชื้อสายมาจากเทพดวงอาทิตย์หรือเทพอะมะเทะระสุ จึงนับได้ว่าเป็นสมมุติเทพตามความเชื่อของคนญี่ปุ่น จากข้อความดังกล่าวจึงสามารถวิเคราะห์ต่อไปได้ว่า ฐานะของโระกุโจจึงเข้าใกล้ฐานะของสมมุติเทพอยู่เช่นกัน

แต่เมื่ออายุ 20 ปี มกุฎราชกุมารสิ้นพระชนม์ทำให้เธอกลายเป็นม่ายตั้งแต่อายุยังน้อย ถือเป็นความพลิกผันต่อโชคชะตาประการแรกของโระกุโจที่ไม่ได้กลายเป็นหญิงที่มีตำแหน่งสูงสุดของราชวงศ์อีกต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม โระกุโจยังมีความงดงามอย่างเต็มเปี่ยม มีความสง่างาม มีสติปัญญาดีเลิศ และด้วยคุณสมบัติดังกล่าวจึงถือเป็นข้อดีที่ทำให้ขุนนางชั้นสูงจำนวนมากรวมทั้งเก็นจิหมายปองโระกุโจด้วย แต่โระกุโจกลับไม่ได้ตกลงปลงใจมีความสัมพันธ์กับใครโดยทันทีเพราะมีลูกสาวที่เป็นธิดาในอดีตมกุฎราชกุมารซึ่งทำให้ภาพของหญิงที่ซื่อสัตย์ต่อสามีชัดเจนขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม จากความเพียรพยายามของเก็นจิทำให้สุดท้ายโระกุโจกลับเลือกที่จะเริ่มต้นความสัมพันธ์กับเก็นจิในขณะที่เก็นจิอายุ 17 ปี ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวกับเก็นจิกลับไม่ได้อยู่ในฐานะของชายา แต่เป็นหญิงคนรักซึ่งฐานะต่ำกว่าคนที่ได้รับการยกย่องเป็นภรรยา เมื่อเทียบกับการเป็นชายาในมกุฎราชกุมารแล้วถือว่าต่ำต้อยกว่าเดิมมากนัก เนื่องจากเก็นจิไม่ได้เป็นโอรสของภรรยาหลวง ซ้ำร้ายยังไม่ได้เป็นภรรยา แต่กลับได้เป็นเพียงแค่หญิงคนรักซึ่งฐานะต่ำลงกว่าเดิมอีก จึงถือเป็นการทำให้ภาพของโระกุโจเกี่ยวกับการเป็นหญิงที่ซื่อสัตย์ต่อสามีหายไป

แน่นอนว่าการอยู่ในฐานะหญิงคนรักของเก็นจิทำให้โระกุโจไม่ได้อยู่ในฐานะที่สมบูรณ์เมื่อเทียบกับหน้าที่ของภรรยา กล่าวคือ คุณสมบัติของโระกุโจที่อายุมากกว่าเก็นจิถึง 5 ปี และไม่ได้อยู่ในฐานภรรยา จึงได้เห็นว่าเมื่อเก็นจิได้พบผู้หญิงอื่นก็ได้ห่างเหินกับโระกุโจแล้วไปมาหาสู่กับยูกะโอะ รวมทั้งกรณีพิพาทขบวนรถกับอะโอะอิ โนะอุเอะทำให้โระกุโจมีภาพของหญิงที่ทนทุกข์ทรมานเนื่องจากสามีเอาใจออกห่าง รวมทั้งภาพของหญิงอาฆาตปรากฏชัดขึ้น แม้ว่าหลังจากอะโอะอิ โนะอุเอะเสียชีวิตลง ผู้คนต่างพากันโจษจันว่าโระกุโจจะได้เป็นภรรยาหลวงหรือไม่ แต่กลับไม่เป็นเช่นนั้น ซ้ำยังพบว่าเก็นจิเอาใจออกห่างมากขึ้นไปอีก เธอจึงเริ่มมีความรู้สึกเจ็บแค้นเสียใจมากขึ้นไปอีก จากเนื้อเรื่องดังกล่าวยิ่งเป็นการตอกย้ำให้ชัดเจนว่าโระกุโจกำลังเผชิญชะตากรรมที่เกิดจากความไม่แน่นอนของชายคนรักที่เปลี่ยนใจออกจากเธอและหันไปมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น

ต่อมา เมื่อบุตรสาวของโระกุโจได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหญิงดูแลศาลเจ้าอิเซะ ช่วงเวลานี้เก็นจิยิ่งรู้สึกเฉยชาต่อโระกุโจมากขึ้น ในประเด็นดังกล่าว มะซุดะ ฌิเงะโอะ (2016) ได้กล่าวว่า ลูกสาวของโระกุโจซึ่งเป็นของต่างหน้าจากมกุฎราชกุมารยังต้องเดินทางไปเป็นหญิงดูแลศาลเจ้าที่อิเซะ ซึ่งอยู่ห่างไกลจากเมืองหลวงและไม่มีกำหนดกลับ หากพิจารณาจากสภาพสังคมสมัยนั้นแล้ว ไม่มีหญิงราชนิกุลคนใดอยากดำรงตำแหน่งนี้เพราะต้องไปใช้ชีวิตอย่างลำบากในดินแดนอันห่างไกล ผู้ได้รับการคัดเลือกมักเป็นผู้ที่ไม่มีอำนาจบารมีจึงไม่สามารถขัดขืนได้ การตัดสินใจไปใช้ชีวิตกับลูกสาวที่อิเซะของโระกุโจเปรียบเสมือนการสละทิ้งทุกอย่างในเมืองหลวง (増田繁夫, 2016) จากข้อความดังกล่าวยิ่งเป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การออกไปอิเซะของโระกุโจจึงเปรียบเสมือนการหมดสิ้นอำนาจ ทั้งอำนาจในฐานะหญิงคนรักของเก็นจิที่แม้จะมีอยู่น้อยนิด และในฐานะแม่ของธิดาในอดีตมกุฎราชกุมาร ทำให้สถานะของโระกุโจต่ำลงไปอีกเหลือเพียงแค่แม่ของหญิงดูแลศาลเจ้าอิเซะเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม ภาพของหญิงเข้มแข็งและหญิงที่ห่วงใยลูกกลับชัดเจนขึ้นแทนที่หญิงที่อาฆาตแค้นและหญิงทรมาน

จนกระทั่งเมื่อเวลาผ่านไป จักรพรรดิซุสะกุทรงสละราชสมบัติ ทำให้หน้าที่หญิงดูแลศาลเจ้าของบุตรสาวโระกุโจสิ้นสุดลงด้วย โระกุโจในวัย 36 ปีเดินทางกลับเมืองหลวงพร้อมกับบุตรสาวหลังจากไม่ได้กลับในรอบ 6 ปี แม้ว่าจะได้กลับมายังเมืองหลวงแล้ว แต่ด้วยความรู้สึกของโระกุโจที่ไม่ใยดีกับเก็นจิเพราะประสบการณ์ที่ผ่านมาทำให้ยังมีความรู้สึกทั้งรักทั้งเกลียดอยู่ไม่จบสิ้น ทำให้สถานะของโระกุโจไม่สามารถกลับไปเป็นหญิงคนรักของเก็นจิได้อีก ซึ่งนั่นก็หมายความว่าภาพของ

หญิงทะนงตนของโระกุโจกลับมาอีกครั้ง จนกระทั่งโระกุโจมีอาการป่วยกะทันหันและออกบวช และในที่สุด โระกุโจจบชีวิตลงในวัย 36 ปี เก็นจิเป็นธุระในการจัดงานศพของโระกุโจ

จากที่กล่าวมาข้างต้น หากพิจารณาถึงฐานะของโระกุโจตั้งแต่การเป็นเด็กสาวที่มีคุณสมบัติเพียบพร้อมจนได้กลายเป็นชายาของมกุฏราชกุมาร มาจนถึงการเสียชีวิตตัวคนเดียวขณะออกบวช สามารถมองในเชิงพระพุทธศาสนาได้ในสองประเด็น ประเด็นแรก การที่โระกุโจได้ตัดสินใจเดินทางไปอิเซะกับลูกสาว รวมทั้งเสียชีวิตในขณะที่บวชอาจเป็นสัญลักษณ์ในเชิงพระพุทธศาสนาว่าเป็นการได้พบกับความสุขที่ถาวรจนกระทั่งช่วงสุดท้ายของชีวิตอันเนื่องมาจากความพยายามในการตัดสัมพันธ์กับเก็นจิและปล่อยวางเรื่องราวทางโลกได้สำเร็จ แต่ในขณะเดียวกัน การเสียชีวิตในขณะที่โระกุโจไม่ได้มีหน้าที่ที่สำคัญแล้วอาจกล่าวได้ว่าเป็นชีวิตที่ไม่จีรังของมนุษย์ที่จากอยู่ในฐานะของหญิงที่ได้เข้ารับใช้ผู้ที่จะเป็นจักรพรรดิในอนาคตในฐานะชายา แต่ในบั้นปลายของชีวิตกลับต้องเสียชีวิตอย่างโดดเดี่ยวในขณะที่บวช แสดงให้เห็นการพลิกผันของชีวิตที่ว่าแม้จะเป็นหญิงที่เคยได้เป็นชายาแต่ก็สามารถลงมายังจุดที่ต่ำสุดของชีวิตได้ จึงกล่าวได้ว่าตัวละครโระกุโจเป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นถึงชีวิตที่ไม่แน่นอนของมนุษย์ที่ตกลงมาจากจุดที่สูงสุดได้ทันทีหากเกิดความอาฆาตแค้นและได้พบกับชีวิตที่ไม่สมบูรณ์จวบจนนาทีสุดท้ายของชีวิต

กล่าวโดยสรุป ตัวละครโระกุโจนอกเหนือจากภาพของความอาฆาตแค้นแล้ว หากมองในมุมมองทางสังคม โระกุโจกลายเป็นตัวแทนของผู้หญิงที่ตกเป็นรอง ซึ่งสอดคล้องกับสังคมชายเป็นใหญ่ของสังคมสมัยญี่ปุ่นที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยเฮอัน นอกจากนั้น ยังมีภาพของผู้หญิงสมัยใหม่ที่ต้องการตัดสัมพันธ์กับชายคนรักด้วยตนเอง ซึ่งถือเป็นแนวคิดแบบใหม่ต่างกับขนบเดิมของสังคมชายเป็นใหญ่ และภาพของแม่ที่เป็นห่วงลูกจากการติดตามไปที่อิเซะและฝากฝังดูแลลูกสาวกับเก็นจิ แต่ในขณะเดียวกัน เมื่อวิเคราะห์ภาพของโระกุโจในมุมมองเชิงศาสนาแล้ว โระกุโจได้กลายเป็นตัวแทนของความไม่จีรังที่มนุษย์สามารถตกจากจุดสูงสุดมาที่จุดต่ำสุดของชีวิตได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่แสดงความสะเทือนใจอันเกิดจากความไม่จีรังของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

ผลการวิเคราะห์และอภิปรายความอาฆาตแค้นของตัวละครหญิง

จากที่ได้สรุปข้อมูลในบทที่ 4 โระกุโจในเก็นจิโมะโนะงะตะริถือว่าเป็นต้นแบบของวิญญาณหญิงอาฆาตซึ่งเป็นต้นแบบการสร้างตัวละครเรื่องอื่น ๆ ในสมัยโบราณด้วย ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมวิญญาณอาฆาตผู้หญิงในยุคโบราณมาศึกษาเพิ่มเติมอีก 4 เรื่องด้วยกัน คือ หญิงภรรยาคนเก่าจาก

เรื่องคังเกียวะโนะโมะโตะ หญิงภรรยาเดิมจากบทละครโนเรื่องคะนะวะ อิโซะระจากเรื่องอุเกะท์สุโมะโนะงะตะริ และโอะอิวะจากงบทละครคะบุกิเรื่องโทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน โดยจากการเก็บข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบลักษณะการเป็นวิญญาณอาฆาตร่วมกับโระกุโจแล้ว สามารถสรุปเนื้อหาได้ตามตารางต่อไปนี้

ตาราง 5.2 สรุปเนื้อหาความอาฆาตแค้นของตัวละครหญิงในวรรณคดีเรื่องอื่น

ชื่อยุค	ชื่อวรรณคดี	ตัวละครหญิง	ภาพของตัวละครหญิง	สาเหตุของความอาฆาตแค้น	การขจัดความอาฆาตแค้น
ยุคเก่า	เก็นจิโมะโนะงะตะริ	โระกุโจ	ความอาฆาตแค้น	ชายคนรักมีหญิงอื่น	1. วิญญาณคนเป็นไปทำร้ายหญิงอื่น 2. วิญญาณหลังเสียชีวิตไปทำร้ายหญิงอื่น
ยุคกลาง	อุระมิฟุกะกิอนนะอิกินะงะระ โอะนินินะรโกะโตะ (คังเกียวะโนะโตะโมะ)	โอะนินินัตตะอนนะ	ความอาฆาตแค้น	ชายคนรักไม่เดินทางมาหา	วิญญาณคนเป็นไปสังหารชายคนรัก
ยุคกลาง	คะนะวะ (ละครโน)	ภรรยาเดิม	ความอาฆาตแค้น	สามีทอดทิ้งและไปใช้ชีวิตกับภรรยาใหม่	วิญญาณคนเป็นไปทำร้ายภรรยาใหม่ และพยายามพาสามีกลับไปด้วย
ยุคหลัง	คิบิท์ซุโนะกะมะ (อุเงะท์ซุโมะโนะงะตะริ)	อิโซะระ	ความอาฆาตแค้น	สามีทอดทิ้งและไปใช้ชีวิตกับหญิงอื่น	วิญญาณคนเป็นไปสังหารหญิงอื่น วิญญาณหลังเสียชีวิตไปสังหารสามี
ยุคหลัง	โทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน (ละครคะบุกิ)	โอะอิวะ	ความอาฆาตแค้น	สามีทอดทิ้งและมีภรรยาใหม่	วิญญาณหลังเสียชีวิตไปรังควานจนกระทั่งภรรยาใหม่เสียชีวิต และสามีกลายเป็นคนจิตฟั่นเฟือน

เมื่อได้ภาพของโระกุโจตามที่ได้นำเสนอไปข้างต้นแล้ว เมื่อนำตัวละครที่เป็นวิญญาณอาฆาตอื่น ๆ ที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณมาเปรียบเทียบกันแล้ว พบว่าสาเหตุที่ทำให้ตัวละครหญิงกลายเป็นวิญญาณอาฆาตนั้น แทบทุกตัวที่นำมาวิเคราะห์มีสาเหตุหลักมาจากผู้ชายที่เป็นสามี แทบทั้งสิ้น

กล่าวคือ เนื้อเรื่องส่วนใหญ่นำเสนอให้ตัวละครชายที่เป็นสามีทอดทิ้งภรรยาและไปมีภรรยาใหม่ หรือกำหนดให้ตัวละครชายไม่สามารถเดินทางมาหาได้ แต่ผู้หญิงกลับเป็นฝ่ายระแวงว่าผู้ชายหมดรักตนแล้ว ซึ่งการกำหนดโครงเรื่องและเงื่อนไขบางประการที่ทำให้รายละเอียดของแต่ละเรื่องแตกต่างกันออกไป แต่อย่างไรก็ตาม จากสาเหตุข้างต้นเมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับสภาพทางสังคมแล้วพบว่าลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของการดำรงชีวิตคู่ในสมัยโบราณคือ ภาพของสังคมที่สามารถให้ผู้ชายมีคู่ครองได้อย่างอิสระ ทำให้สามารถเลือกมีความสัมพันธ์และจบความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างง่ายดาย ในขณะที่ผู้หญิงกลับไม่มีอิสระได้มากเช่นเดียวกับผู้ชาย จึงทำให้เกิดความไม่มั่นคงในชีวิตและจิตใจของผู้หญิงเอง อันนำไปสู่การใช้ชีวิตคู่อย่างไม่มีความสุขส่งผลให้เกิดความรู้สึกคับแค้นใจในกลุ่มผู้หญิงที่ทำหน้าที่ภรรยา ดังนั้นการสร้างตัวละครวิญญาณอาฆาตแค้นของผู้หญิงสามารถวิเคราะห์ได้ว่าผู้หญิงมีอารมณ์ต่อเรื่องความรักมากกว่าผู้ชาย แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถวิเคราะห์ได้ว่า การที่ผู้หญิงถูกจำกัดสิทธิ์ที่ไม่สามารถทำอะไรได้ตามใจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงสามารถแสดงความรู้สึกได้ภายในจิตใจได้เพียงเท่านั้น หากวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมแล้ว นอกเหนือจากการที่ให้ผู้ชายมีอิสระในคู่ครองได้แล้ว อีกประเด็นทางสังคมหนึ่งที่น่าสนใจคือ ระบบสามีเดียวหลายภรรยา (一夫多妻) ซึ่งระบบดังกล่าวเปิดโอกาสให้ผู้ชายมีเสรีได้มาก แต่ในขณะเดียวกันระบบดังกล่าวยังเป็นการกดผู้หญิงอยู่เช่นเดียวกัน เพราะด้วยโครงสร้างทางสังคมในสมัยโบราณนั้นผู้หญิงไม่สามารถมีสามีได้หลายคนเหมือนอย่างเช่นผู้ชาย การนำเสนอภาพของผู้หญิงที่มีความอาฆาตแค้นและขจัดความแค้นโดยการทำร้ายผู้หญิงด้วยกัน รวมทั้งสังหารสามีของตนให้เสียชีวิตลงในที่สุดจึงเป็นตัวแทนของความรู้สึกในจิตใจของผู้หญิงที่แสดงความต้องการภายในใจว่าตนไม่สามารถทนอยู่ภายใต้ระบบดังกล่าวได้อีกต่อไป

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาวิธีการขจัดความแค้นของตัวละครหญิงทั้งหมดจะพบลักษณะบางประการที่เป็นจุดร่วมกันคือ ผู้หญิงต้องกลายเป็นวิญญาณอาฆาตไม่ว่าจะเป็นวิญญาณคนเป็นหรือวิญญาณคนตาย ซึ่งประเด็นดังกล่าวการให้ผู้หญิงเป็นวิญญาณอาฆาตอาจหมายถึงการให้พื้นที่ในการแสดงความรู้สึกนึกคิดอย่างอิสระของผู้หญิงในพื้นที่หลังความตาย ซึ่งนั่นก็หมายความว่าผู้หญิงจะมีอิสระได้ก็ต่อเมื่อผู้หญิงตายไปแล้วเท่านั้น ทำให้ตลอดทั้งชีวิตเธอจะไม่มีโอกาสได้มีอิสระในชีวิต การสร้างตัวละครหญิงให้เป็นหญิงอาฆาตแค้นจึงเป็นการสะท้อนภาพมุมมองของสังคมต่อผู้หญิงที่ไม่มีอิสระอย่างแท้จริงในโลกความเป็นจริง และถูกจำกัดให้เชื่อฟังและปฏิบัติตามความต้องการของสามี

รวมทั้งเป็นแม่ที่ต้องทำหน้าที่ดูแลลูกด้วย ดังนั้นการเป็นวิญญาณอาฆาตของผู้หญิงในวรรณคดีจึงสะท้อนว่านักเขียนสมัยโบราณเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีอิสระในนิยายเท่านั้น

ยิ่งไปกว่านั้น จากทั้งหมด 5 เรื่องที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย พบว่ามีเพียง 2 เรื่องเท่านั้นที่ตัวละครหญิงอาฆาตสังหารสามีด้วยตนเอง กลับกันยังมีทั้งหมด 3 เรื่องจาก 5 เรื่องที่ไม่สังหารสามีโดยตรง หรือบางเรื่องไม่สังหารเลยแต่กลับต้องการให้สามีกลับไปอยู่กับตนเองดังเดิม ประเด็นดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ต่อไปได้ว่าภายใต้ความพยายามดิ้นรนออกจากรอบของสังคมที่กำหนดโชคชะตาของผู้หญิงเกี่ยวกับชีวิตคู่ในวรรณคดี แต่ก็ยังไม่สามารถทำได้อย่างเต็มที่เพราะด้วยสภาพสังคมสมัยโบราณที่มีความเชื่อว่าผู้ชายเป็นเพศที่แข็งแกร่งจึงควรปกป้องผู้หญิง ดังนั้นผู้หญิงในสมัยนั้นจึงมีค่านิยมในการพึ่งพาผู้ชายอยู่ หากกำหนดให้ตัวละครหญิงเป็นฝ่ายฆ่าสามี ก็ยิ่งทำให้สถานะของผู้หญิงในสังคมไม่มั่นคงเพิ่มมากขึ้นไปอีกเพราะผู้หญิงจะไม่ได้รับการปกป้องจากผู้ชาย ดังนั้น แม้ในพื้นที่ของวรรณคดีเองก็ยังไม่สามารถให้ผู้หญิงได้มีอิสระอย่างสมบูรณ์เนื่องจากค่านิยมของสังคมที่กำหนดสถานะของผู้หญิงให้อยู่ในกรอบอย่างชัดเจน สะท้อนค่านิยมของสังคมเกี่ยวกับการแต่งงานและค่านิยมต่อผู้หญิงของสังคมญี่ปุ่นโบราณ

ผลการทดสอบสมมติฐาน

จากสมมติฐานที่กำหนดไว้ในบทที่ 1 ซึ่งมีด้วยกัน 2 ข้อ โดยจะขอตรวจสอบสมมติฐานทีละข้อดังต่อไปนี้

ข้อที่หนึ่ง ในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริ โระกุโจมีภาพอื่น ๆ นอกจากวิญญาณของหญิงที่มีความอาฆาตแค้น เช่น บทบาทของผู้หญิงที่ต้องจำยอมเป็นรอง บทบาทตัวแทนของความเสื่อมในพระพุทธศาสนา เป็นต้น

จากสมมติฐานข้างต้น ในวิจัยฉบับนี้สามารถวิเคราะห์ภาพของโระกุโจเอาไว้ได้ทั้งหมด 9 ภาพ คือ หญิงซื่อสัตย์ต่อสามี หญิงทะนงตน หญิงทุกข์ทรมาน หญิงอาฆาตแค้น หญิงห่วงใยลูก หญิงรักษาภาพลักษณ์ หญิงมุ่งมั่นในรัก หญิงสำนึกผิด หญิงเข้มแข็ง ซึ่งจากภาพดังกล่าว สะท้อนภาพของผู้หญิงที่จำยอมต้องตกเป็นรองและต้องการทลายกรอบของสังคมเนื่องจากมีการนำเสนอภาพของหญิงที่ไม่เป็นไปตามอุดมคติ รวมถึงภาพดังกล่าวเมื่อนำมาวิเคราะห์ในมุมมองศาสนา พบว่าเป็นภาพที่แสดงความเสื่อมและความไม่จีรังยั่งยืนซึ่งเกี่ยวข้องกับแนวคิดในเชิงศาสนา ดังนั้น การตรวจสอบสมมติฐานข้อแรกจึงสรุปได้ว่าสมมติฐานเป็นจริง

ข้อที่สอง จากการศึกษาเปรียบเทียบโระกุโจกับตัวละครหญิงในวรรณคดีเรื่องอื่น พบว่า ลักษณะร่วมกันของตัวละครวิญญาณอาฆาตคือสาเหตุอันเนื่องมาจากความรัก ซึ่งเป็นผลกระทบจากรากฐานแนวคิดเกี่ยวกับสามีเดียวภรรยาหลายคน ในสังคมโบราณของญี่ปุ่น (一夫多妻)

จากสมมติฐานข้างต้น ในวิจัยฉบับนี้ได้วิเคราะห์เอาไว้ว่า สาเหตุหลักมาจากผู้ชายที่เป็นสามีที่ทอดทิ้งภรรยาและไปมีภรรยาใหม่ หรือกำหนดให้ตัวละครชายไม่สามารถเดินทางมาหาได้ แต่ผู้หญิงกลับเป็นฝ่ายระแวงว่าผู้ชายหมดรักตนแล้ว ซึ่งสะท้อนลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของการดำรงชีวิตคู่ในสมัยโบราณคือ ภาพของสังคมที่สามารถให้ผู้ชายมีคู่ครองได้อย่างอิสระ ทำให้สามารถเลือกมีความสัมพันธ์และจบความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างง่ายดาย ในขณะที่ผู้หญิงกลับไม่มีอิสระได้มากเช่นเดียวกับผู้ชาย จึงทำให้เกิดความไม่มั่นคงในจิตใจอันนำไปสู่การอาฆาตแค้นในเรื่องได้ โดยการที่ผู้ชายมีอิสระเสรีในเรื่องชีวิตคู่เป็นผลมาจากรากฐานแนวคิดสามีเดียวภรรยาหลายคน (一夫多妻) ซึ่งจากสภาพสังคมนี้เองทำให้ผู้หญิงมีพื้นที่ในการแสดงความรู้สึกและความอาฆาตแค้นได้ในวรรณคดีเท่านั้น ดังนั้น การตรวจสอบสมมติฐานข้อแรกจึงสรุปได้ว่าสมมติฐานเป็นจริง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเกี่ยวกับภาพของโระกุโจที่ปรากฏในเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริฉบับนี้ การใช้ตัวบทที่ถูกเรียบเรียงเป็นภาษาญี่ปุ่นปัจจุบันถือเป็นข้อจำกัดของงานวิจัยฉบับนี้ เนื่องจากอาจมีเนื้อหาหรือบริบททางภาษาอื่น ๆ ที่ไม่สามารถเรียบเรียงเป็นภาษาญี่ปุ่นปัจจุบันได้ ทำให้ไม่สามารถนำบริบทดังกล่าวมาวิเคราะห์ได้อย่างเต็มที่ แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาบทความวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งความเข้าใจในบริบททางสังคมอื่น ๆ จึงมีส่วนช่วยในการวิเคราะห์ในงานวิจัยฉบับนี้ให้สมบูรณ์ขึ้นได้ นอกจากนั้น การวิเคราะห์ตัวละครหญิงในเรื่องที่เลือกมาทั้งห้าเรื่อง ด้วยข้อจำกัดทางแหล่งข้อมูลทำให้ไม่สามารถสืบค้นตัวละครที่มีความอาฆาตแค้นในลักษณะเดียวกันได้ทั้งหมด จึงจำเป็นต้องศึกษาเพิ่มเติมเพื่อวิจัยภาพของหญิงอาฆาตแค้นให้ครอบคลุมและมีมิติมากยิ่งขึ้นเพื่อให้เห็นสภาพของสังคมและสถานะของผู้หญิงในสมัยโบราณได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

ชมนาด ศีติสาร. (2561). *คติชนวิทยาญี่ปุ่น.* โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วินัย จามรสุริยา. (2554). *หญิงร้างรักในบทละครโนของเสะอะมิ* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรรถยา สุวรรณระดา. (2554). *ประวัติวรรณคดีญี่ปุ่น.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรรถยา สุวรรณระดา. (2561). *อิกิเรียว วิญญาณคนเป็นในวรรณคดีญี่ปุ่น.* โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อะซะโอะ ฮิโระโยะฌิ 浅尾広良. (2014). 時代設定と准拠―『源氏物語』の斎宮・斎院ー. In 助川幸逸郎と立石和弘と土方洋一と松岡智之 (Eds.), *源氏物語の生成と再構築* (pp. 134-159). 竹林舎.

อิโต เทะอิโกะ และ โฌโดจิ ยะซุโกะ และ ยะฌิมะ ยุกะ และ ฌิชชิ ยุกิโอะ และ มะกิโนะ ทะกะโกะ 伊藤禎子と正道寺康子と八島由香と悉知由紀夫と牧野高子. (2005). 人物ファイル―六条御息所. In 上原作和 (Ed.), *人物で読む『源氏物語』第七巻ー六条御息所*(pp. 136-153). 勉誠出版.

角田光代. (2017). 日本文学全集 04 源氏物語 上. 河出書房新社.

角田光代. (2017). 日本文学全集 04 源氏物語 中. 河出書房新社.

คะท์ซุมะตะ ฌิโอะริ และ นะกะมะรุ ทะกะฟุมิ 勝亦志織と中丸貴史. (2005). 後見・脇役事典. In 上原作和 (Ed.), *人物で読む『源氏物語』第七巻ー六条御息所* (pp. 154-160). 勉誠出版.

ควันโดยอง 權桃楹. (2015). 六条御息所の再登場―母と女の位相に注目してー. *東京大学国文学論集,* 10(3), 1-16.

โคะยะมะ ซะโตะโกะ 小山聡子. (2014). 光源源氏と六条御息所の死霊. *説話,* 12(10), 11-17.

正道寺康子. (2005). 人物ファイル―六条御息所. In 上原作和 (Ed.), *人物で読む『源氏物語』第七巻ー六条御息所*(pp. 152-153). 勉誠出版.

จินโนะ ฮิเดะโนะริ 陣野英則. (2005). 死霊の超越的知覚能力. In 上原作和 (Ed.), *人物で読む『源氏物語』第七巻－六条御息所*(pp. 296-299). 勉誠出版.

ทะกะดะ ฮิโระฮิโกะ 高田裕彦. (2015). 源氏物語の時間―光源氏と六条御息所－. *國語と國文學学*, 92(7), 3-17.

ฮะตะ เอะริโกะ 畑恵理子. (2014). 二つの物語の「生霊」の生成背景―『落窪物語』の継母から『源氏物語』の六条御息所へ－. In 原岡文子と河添房江(Eds.), *源氏物語 煌めくことばの世界 II* (pp. 440-457). 翰林書房.

มะซุดะ ฌิเงะโอะ 増田繁夫. (2011). 平安貴族社会の結婚制度―「一夫一妻制」説批判－. In 森一郎と岩佐美代子と坂本共展(Eds.), *源氏物語の展望 第十輯*(pp. 20-47). 三弥井書店.

มะซุดะ ฌิเงะโอะ 増田繁夫. (2016). 源氏物語の六条御息所の物の怪. *京都語文*, 23(11), 34-48.

วะกิตะ ฮะรุโกะ 脇田晴子. (2010). 歴史のなかの結婚・婚姻. *歴史読本*, 55(10), 58-65.

นิฌิสะวะ มะซะฌิ, อิสุกะ เอะริโตะ, อิเอะนะงะ คะโอะริ, อิฌิสะกะ ทะเอะโกะ, อิฌิบะ ฮิโระฌิ, อิโตเทะอิโกะ, อินุอิ ซุมิโกะ, คุโระอิฌิ โยโกะ, โคะอิโดะ โมะริโตะฌิ, ซะอิโต ทะซะอะกิ, ทะนะกะ ฮิโตะฌิ, ท์ซุตะโอะ คะสุฮิโระ, ท์ซุชิยะ ฮิโระเอะอิ, นะกะเนะ ชิเอะ, โนะมุระ มะชิโกะ, ฮะมะนะกะ โอะซะมุ, ฮะยะฌิ คะสุโตะฌิ, ฮิยะมะ ยูโกะ, ฮิระบะยะฌิ คะโอะริ, . . . วะตะนะเบะ อะกิ 西沢正史, 飯塚恵理人, 家永香織, 石坂妙子, 石破洋, 伊藤禎子, 乾澄子, 黒石陽子, 小井戸守敏, 斉藤正昭, 田中仁, 蔦尾和宏, 土屋博映, 中根千恵, 野村倫子, 濱中修, 林和利, 檜山裕子, 平林香織, . . . 渡邉亜紀. (2008). *女性の生き方事典*. 国書刊行会.

ภาคผนวก

เนื้อเรื่องโดยสังเขปของวรรณคดีที่ปรากฏตัวละครหญิงที่มีความอาฆาตแค้น

เนื้อเรื่องโดยสังเขปวรรณคดีเรื่องคังเกียวะโนะโตะโมะ

กาลครั้งหนึ่ง มีผู้หญิงคนหนึ่งอาศัยอยู่ที่แคว้นมิโนะ (美濃国) ต่อมา ผู้ชายคนหนึ่งเดินทางมาทำภารกิจที่แคว้นมิโนะและได้พบกับผู้หญิงคนนี้ ทั้งคู่มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งต่อกัน ผู้ชายมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ห่างไกลจากแคว้นมิโนะทำให้ผู้ชายไม่ค่อยเดินทางมาหาผู้หญิงทั้ง ๆ ที่ผู้ชายไม่ใช่คนเย็นชาหรือหมดรักในตัวผู้หญิงแล้ว แต่ผู้หญิงกลับคิดว่า หากคิดถึงกันแล้วอย่างไรก็ต้องเดินทางมาหาแน่นอน การไม่เดินทางมาหาแสดงว่าไม่ชอบตนแล้ว

ผู้หญิงแสดงท่าทีขุ่นเคืองทุกครั้งที่ผู้ชายเดินทางมาหาที่แคว้นมิโนะซึ่งนาน ๆ จะมาสักครั้งหนึ่งเพราะผู้หญิงไม่สามารถทำใจกับเรื่องนี้ได้ ฝ่ายผู้ชายรู้สึกว่าผู้หญิงคงไม่ชอบตนแล้วเพราะมักใช้สายตาที่ไม่เป็นมิตรอยู่เสมอ ในที่สุด ผู้ชายไม่เดินทางมาพบผู้หญิงอีกเลย หลังจากนั้น ผู้หญิงหมกมุ่นกับการครุ่นคิดเรื่องผู้ชายไม่เดินทางมาหาจนไม่ยอมกินอาหารเลย แต่ไม่มีคนรอบข้างแม้แต่คนเดียวที่สังเกตเห็นเรื่องนี้ ผู้หญิงเอาแต่นอนบนที่นอนโดยเปิดประตูบานเลื่อนไว้ แต่ไม่มีคนเป็นห่วงและแวะมาเยี่ยมเลย วันหนึ่ง ผู้หญิงลุกขึ้นมาจากที่นอน เลื่อนถังใส่น้ำเชื่อมมาใกล้ตัว แบ่งเส้นผมออกเป็นห้าส่วน ยกเส้นผมขึ้นด้านบนและใช้น้ำเชื่อมทำให้เส้นผมจับตัวกันแข็ง มีลักษณะคล้ายเขาสัตว์ ไม่มีคนรอบข้างรู้ถึงพฤติกรรมนี้ของผู้หญิงเลย ผู้หญิงสวมกางเกงฮะกะมะ (袴) สีแดง และวิ่งหายออกจากบ้านไปอย่างเงียบ ๆ ตอนกลางคืน แม้กระนั้นก็ตาม ไม่มีใครในบ้านที่รู้เรื่องนี้เลย หลังจากผู้หญิงหายจากบ้านไป บรรดาผู้คนในบ้านต่างคิดว่านางไปกระโดดแม่น้ำฆ่าตัวตายเพราะจิตวิปลาสไปด้วยสาเหตุจากผู้ชายที่ไม่ได้เรื่อง ผู้คนออกไปค้นหาศพแต่ไม่พบ

เวลาผ่านไป 30 ปี มีวัดร้างแห่งหนึ่งตั้งอยู่บนท้องทุ่งที่ห่างจากหมู่บ้านในแคว้นมิโนะ ชาวบ้านเล่าลือว่ามีปีศาจออกมาปรากฏร่าง และมาเอาม้า วัว และเด็กไปกินเป็นอาหาร พวกชาวบ้านจึงรวมตัวกันไปที่วัดร้างแห่งนั้น จุดไฟให้สว่าง และใช้ลูกธนูยิ่งใส่ปีศาจ ปีศาจคร่ำครวญว่า “ตนเป็นผู้หญิงคนหนึ่ง หนีออกจากบ้านไปเพื่อขจัดความโศกเศร้าเสียใจโดยไปสังหารชีวิตผู้ชายทันที แต่หลังจากนั้น ไม่สามารถกลับคืนร่างเดิมได้ กลายเป็นผู้ไร้สถานที่อยู่จึงพาพักหลบซ่อนตัวที่วัดแห่งนี้ ต้องทุกข์ทรมานกับความหิวโหย ความโศกเศร้าของชีวิตจนไม่อาจทนได้ เต็มไปด้วยความทุกข์โศกภายในร่างนี้ร้อนลุ่มราวกับถูกไฟแผดเผา ได้โปรดอุทิศส่วนกุศลให้ด้วย สำหรับคนที่มีภรรยาและลูกแล้วโปรดเล่าเรื่องนี้เพื่อตักเตือนไม่ให้เกิดจิตใจแบบนี้ขึ้นได้” หลังจากนั้น ปีศาจร้องไห้พร้อมกับกระโดดเข้าไปในไฟ

เนื้อเรื่องโดยสังเขปบทละครโนเรื่องคะนะวะ

ผู้หญิง (ภรรยาเดิม) คนหนึ่งรำพันถึงความรู้สึกแค้นใจต่ออดีตสามีที่มีจิตใจแปรเปลี่ยน นางเดินทางไปวิงวอนเทพเจ้าที่ศาลเจ้าให้ช่วยดลบันดาลให้อดีตสามีได้รับผลกรรมตอบสนองในชาตินี้ เมื่อเดินทางถึงศาลเจ้า นักบวชแจ้งให้นางรู้ถึงข้อความจากเทพเจ้าที่ถ่ายทอดผ่านตนมาว่า “หากต้องการสมความปรารถนาในสิ่งที่วิงวอนทุกค่ำคืน ให้สวมคะนะวะที่มีสามขาบนศีรษะ ทาใบหน้าด้วยชาดสีแดง สวมใส่เสื้อผ้าสีแดง ซึ่งหากมีจิตแห่งความแค้นใจแล้วจะสามารถสมปรารถนาได้” ภรรยาเดิมได้ยินเช่นนั้นก็รู้สึกว่าเป็นคำแนะนำที่แปลกประหลาดมาก แต่หลังจากเดินทางกลับไปถึงบ้านแล้วนางปฏิบัติตามคำแนะนำของเทพเจ้าทันที ทันใดนั้น เมฆดำปกคลุมท้องฟ้าจนมืดมิด สภาพอากาศแปรปรวนด้วยฝนตก ลมพัด และฟ้าร้อง ภรรยาเดิมเปลี่ยนสภาพจากผู้หญิงที่งดงามทั้งใบหน้าและท่าทางกลายร่างเป็นปีศาจ (鬼) ที่เต็มไปด้วยความคับแค้นใจและจะไประบายความรู้สึกให้อดีตสามีฟัง

ฝ่ายอดีตสามีซึ่งรู้สึกว่าระยะหลังนี้ตนฝันร้ายเป็นประจำจึงเดินทางไปปรึกษานักพรต (陰陽師) ให้ช่วยทำนายสาเหตุแห่งฝันร้ายนั้น เมื่อได้พบกับนักพรตและแจ้งความประสงค์แล้วนักพรตทำนายว่า “ท่านกำลังได้รับพลังความแค้นใจอย่างหนักจากผู้หญิงคนหนึ่ง ท่านอาจมีชีวิตอยู่ได้เพียงแค่ถึงคืนนี้เท่านั้น ท่านนึกออกบ้างหรือไม่ว่าผู้หญิงคนนั้นเป็นใคร” อดีตสามีได้ยินดังนั้นจึงคิดว่า ไม่ควรปกปิดเรื่องราวอีกต่อไป และเล่าเรื่องราวในอดีตว่าตนแยกทางกับภรรยาเดิมและมาใช้ชีวิตอยู่กับภรรยาใหม่ อดีตสามีขอร้องนักพรตให้หาหนทางช่วยชีวิตตนให้ได้

นักพรตสั่งให้อดีตสามีเตรียมเครื่องเซ่นไหว้เพื่อประกอบพิธีกรรม และนักพรตทำหุ่นฟางข้าวเป็นรูปอดีตสามีและภรรยาใหม่ขนาดเท่าตัวจริง เขียนชื่อทั้งคู่ใส่ไว้ในหุ่น และจัดทำแท่นสูงสามชั้นเพื่อวางเครื่องเซ่นไหว้แล้วเริ่มประกอบพิธีสวดทันที

ทันใดนั้น ภรรยาเดิมที่กลายเป็นปีศาจปรากฏร่างขึ้นและรำพันความแค้นใจว่า “สรรพสิ่งบนโลกใบนี้ล้วนอนิจจัง หากทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี แต่หากทำให้คนอื่นเจ็บปวด บุคคลผู้นั้นย่อมต้องได้รับความเจ็บปวดเช่นกัน ข้าฯจะทำให้คนที่เป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ทรมานของข้าฯต้องรู้สึกทุกข์ทรมานเช่นกัน” ปีศาจเคลื่อนไปใกล้หมอนของอดีตสามีและพูดกับอดีตสามีว่า “น่าแค้นใจนักข้าฯ เคยคิดว่าท่านจะไม่มีวันแปรเปลี่ยน แต่เหตุใดจึงทอดทิ้งข้าฯ นับตั้งแต่นั้น ข้าฯ ต้องทุกข์ทรมานด้วยการเฝ้าระลึกถึง โศกเศร้า บางครั้งรู้สึกแค้นใจ ความรู้สึกเหล่านี้ไม่อาจลืมเลือนได้ทั้งยามตื่นและยามหลับ การที่ท่านต้องมาจบชีวิตลงนั้นเป็นการสมควรแก่เหตุแล้ว ช่างน่าสมเพชนัก”

ปีศาจหันหน้าไปทางหุ่นฟางข้าวรูปภรรยาใหม่และพูดว่า “ข้าฯ จะเอาชีวิตเจ้าไปด้วย ข้าฯ จะแสดงให้เห็นผลกรรมที่เกิดขึ้นในภพปัจจุบัน ให้รับรู้ถึงความแค้นใจ” ปีศาจนำเส้นผมของหุ่นฟางข้าวรูปภรรยาใหม่มาพันมือไว้และตีลงไป

ปีศาจหันหน้าไปทางหุ่นฟางข้าวรูปอดีตสามีและพูดว่า “คนที่ข้าฯ แค้นใจก็คือเจ้า ข้าฯ จะพาผู้ชายที่นอกใจคนนี้ไปด้วย” ขณะนั้น เทพเจ้าปรากฏร่างขึ้นและตำหนิปีศาจ ปีศาจรู้สึกโมโหที่ไม่สามารถพาสามีซึ่งเป็นที่รักกลับไปด้วยได้ หลังจากปีศาจได้ฟังเสียงตำหนิของเทพเจ้าแล้วพลังวิเศษของปีศาจร้ายก็อ่อนแรงลง ปีศาจกล่าวว่า “วันนี้ต้องกลับไปก่อนเพื่อรอโอกาสในอนาคต” หลังจากนั้น ปีศาจค่อย ๆ เลือนหายไป

เนื้อเรื่องโดยสังเขปวรรณคดีเรื่องอุเงะท์ซุโมะโนะงะตะริ

อิโซะระ เป็นลูกสาวของผู้ดูแลศาลเจ้าคิบิท์ซุซึ่งตั้งอยู่ในเขตคิบิท์ซุ (吉備津) แห่งแคว้นคิบิ[8] (吉備国) นอกจากมีความงดงามแล้วยังมีสติปัญญาดี มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ด้วย แต่น่าเสียดายที่ยังขาดคู่ครอง วันหนึ่งมีพ่อสื่อคนหนึ่งมาแนะนำอิโซะระให้แต่งงานกับโฌตะโร (正太郎) ลูกชายคนเดียวของตระกูลอิสะวะ (井沢) ซึ่งเป็นตระกูลของชาวนารายใหญ่ โฌตะโรเป็นคนเกียจคร้าน ไม่ทำงาน ชอบดื่มเหล้า เที่ยวผู้หญิง และเจ้าชู้ สร้างความทุกข์ใจให้พ่อแม่มาก พ่อแม่ได้แต่คาดหวังว่าหากได้ลูกสะใภ้ที่งดงามและมีชาติกำเนิดดีคงสามารถทำให้โฌตะโรดีขึ้นได้

พ่อของอิโซะระสั่งให้ทำพิธีบวงสรวงและต้มน้ำในหม้อน้ำเพื่อทำนายเรื่องการแต่งงานของอิโซะระกับโฌตะโร พิธีต้มน้ำในหม้อน้ำเป็นพิธีเลื่องชื่อของศาลเจ้าคิบิท์ซุ หลังประกอบพิธีบวงสรวงแล้วจะต้มน้ำในหม้อน้ำ หลังจากน้ำเดือดแล้วหากเสียงของหม้อน้ำดังมากและดังนาน ทำนายว่าเป็นเรื่องดี แต่ผลการประกอบพิธีปรากฏว่าไม่มีเสียงดังออกมาเลย พ่อไม่สบายใจจึงเอาเรื่องนี้ไปปรึกษาแม่ แม่กลับแสดงความเห็นว่า “อาจเป็นเพราะผู้ประกอบพิธีไม่ได้ชำระร่างกายให้บริสุทธิ์ และตอนนี้ได้ตอบตกลงกับอีกฝ่ายหนึ่งไปแล้ว ต่อให้ฝ่ายนั้นเป็นศัตรูก็ไม่อาจเปลี่ยนแปลงอะไรได้ ยิ่งกว่านั้นหากบอกเรื่องนี้ให้ลูกสาวรู้ก็ไม่แน่ใจว่าจะเกิดอะไรขึ้น” พ่อได้ฟังดังนั้นจึงยอมให้อิโซะระแต่งงานกับโฌตะโร

หลังจากแต่งงานแล้วอิโซะระตื่นแต่เช้า เข้านอนดึก ปรนนิบัติตั้งโฌตะโรและพ่อปู่แม่ย่า

---

[8] ปัจจุบัน คือ พื้นที่ในจังหวัดโอะกะยะมะ (岡山県)

อย่างดี ใช้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุข แต่แล้ววันหนึ่ง โฌตะโรไม่ละทิ้งนิสัยเจ้าชู้โดยไปติดพันหญิงบริการคนหนึ่งชื่อโซะเดะ (袖) ซึ่งอยู่ที่อ่าวโทะโมะ[9] (鞆) โฌตะโรไม่ยอมกลับมาบ้าน อิโซะระว่ากล่าวตักเตือนแล้วแต่โฌตะโรทำเป็นหูทวนลม พ่อปู่ทนเห็นอิโซะระโศกเศร้าต่อไปไม่ไหวจึงขังโฌตะโรไว้ในห้อง อิโซะระยังคงปรนนิบัติโฌตะโรต่อไปอย่างดี และยังแอบส่งของใช้จำเป็นไปให้โซะเดะเพราะคิดว่าเมื่อโฌตะโรไม่สามารถแวะไปหาได้แล้วโซะเดะคงใช้ชีวิตอย่างยากลำบาก

เวลาต่อมา ในวันที่พ่อปู่ไม่อยู่บ้าน โฌตะโรพูดกับอิโซะระว่า “เมื่อเห็นความจริงใจของเจ้าแล้วทำให้ข้าสำนึกผิด ข้าจะเลิกกับโซะเดะ แต่เนื่องจากโซะเดะเป็นลูกกำพร้า น่าสงสาร หากเลิกกันแล้วนางคงต้องกลับไปทำงานหญิงบริการอีก ดังนั้น ข้าอยากส่งนางไปทำงานที่เกียวโตซึ่งจำเป็นต้องใช้เงินเป็นค่าเดินทาง ตอนนี้ข้าถูกกักขัง ไม่สามารถทำอะไรได้ เจ้าช่วยจัดการเรื่องนี้ได้ไหม” อิโซะระรับจัดการด้วยความยินดีโดยแอบนำเสื้อผ้าและข้าวของต่าง ๆ ที่ถือติดตัวมาจากบ้านเกิดตอนแต่งงานไปขาย แต่เนื่องจากจำนวนเงินยังไม่พอจึงไปสร้างเรื่องราวโกหกและขอเงินมาจากแม่ของตัวเองแล้วมอบให้โฌตะโร

หลังจากโฌตะโรได้รับเงินตามต้องการแล้วก็นำเงินทั้งหมดหนีไปเกียวโตพร้อมกับโซะเดะ ส่วนอิโซะระได้แต่รู้สึกแค้นใจที่ถูกหักหลังจนล้มป่วยลง แม้เชิญหมอมาบำบัดรักษาแต่อาการกลับหนักขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงขั้นหมดหวังที่สุขภาพจะกลับคืนมาเป็นปกติดังเดิมได้

ฝ่ายโฌตะโรกับโซะเดะตั้งใจจะเดินทางไปเกียวโตแต่ระหว่างทางได้แวะพักที่หมู่บ้านอะระอิ (荒井) แคว้นฮะริมะ[10] (播磨国) ซึ่งเป็นที่อยู่ของฮิโกะโระกุ (彦六) ลูกพี่ลูกน้องของโซะเดะ ทั้งโฌตะโรและโซะเดะเปลี่ยนใจว่าจะมาใช้ชีวิตอยู่ที่นี่ตามคำแนะนำของฮิโกะโระกุ ฝ่ายโซะเดะเริ่มมีอาการป่วย บางครั้งส่งเสียงร้องเหมือนแทบทนไม่ไหว พอไข้ลดก็กลับคืนสู่สภาพปกติ โฌตะโรคิดว่าอาจเป็นเพราะวิญญาณคนเป็นของอิโซะระมาทำร้ายโซะเดะ แต่ฮิโกะโระกุช่วยปลอบประโลม อย่างไรก็ตามเวลาผ่านไป 7 วัน โซะเดะก็สิ้นลมหายใจ สร้างความโศกเศร้าแก่โฌตะโรอย่างยิ่ง ฮิโกะโระกุช่วยจัดการเรื่องเผาศพ เก็บกระดูก สร้างหลุมศพ และนิมนต์พระมาสวดมนต์

เย็นวันหนึ่ง โฌตะโรเห็นหญิงสาวท่าทางโศกเศร้าคนหนึ่งอยู่ที่หลุมศพใหม่ใกล้กับหลุมศพของโซะเดะ โฌตะโรถามเรื่องราวความเป็นมาของหญิงสาว หญิงสาวเล่าให้ฟังว่า “มาเซ่นไหว้แทน

---

[9] ปัจจุบัน คือ อ่าวในจังหวัดฮิโระฌิมะ (**広島県**)

[10] ปัจจุบัน คือ พื้นที่ในจังหวัดเฮียวโงะ (**兵庫県**)

นายหญิงที่ล้มป่วยหนักจนไม่สามารถมาที่หลุมศพนี้ได้เพราะความโศกเศร้าต่อการจากไปของนายผู้ชาย นายหญิงมีรูปโฉมงดงามเลื่องลือไปแดนไกลจนทำให้นายผู้ชายต้องสูญเสียบ้านและทรัพย์สินอื่น” โฌตะโรได้ยินเรื่องนายหญิงผู้งดงามจึงขอไปพบเพื่อสนทนาปลอบประโลมในฐานะคนหัวอกเดียวกันเรื่องการสูญเสียคนรักไป หญิงสาวนำทางไปด้วยความยินดี

โฌตะโรเดินไปประมาณ 300 เมตรก็มองเห็นบ้านหลังหนึ่งบรรยากาศเงียบสงบ โฌตะโรรู้สึกตื่นเต้นที่จะได้พบกับหญิงงาม หญิงรับใช้เชิญโฌตะโรเข้าไปสนทนากับนายหญิงโดยมีฉากกั้นกลางตามธรรมเนียมปฏิบัติ โฌตะโรกล่าวทักทายนายหญิงว่า “ข้าสูญเสียภรรยาอันเป็นที่รักไปจึงเดินทางมาพบเพื่อสนทนากับคนที่มีหัวอกเดียวกัน” นายหญิงเลื่อนฉากกั้นลงและกล่าวว่า “น่าประหลาดใจที่ได้มาพบท่าน ข้าจะทำให้ท่านรู้ถึงการแก้แค้นอันแสนเจ็บปวด” โฌตะโรหวาดผวาเมื่อเห็นว่านายหญิงผู้นั้นคืออิโซะระที่กลายร่างเป็นปีศาจใบหน้าซีดเซียว พอรู้สึกตัวอีกทีก็พบว่าบ้านหลังนั้นกลายเป็นโบสถ์เก่ากลางป่าลึก โฌตะโรรีบวิ่งกลับบ้านเพื่อเล่าเรื่องราวให้ฮิโกะโระกุฟัง และได้รับคำแนะนำให้ไปหานักพรต (陰陽師) เพื่อทำนายเรื่องราว

โฌตะโรไปหานักพรตและได้ฟังคำทำนายจากนักพรตว่า “วิญญาณร้ายมาเอาชีวิตของผู้หญิงคนนั้น (โซะเดะ) ไปแล้ว ชีวิตของท่านก็เหลือเวลาอีกไม่นาน วิญญาณร้ายตนนั้น (อิโซะระ) เสียชีวิตไปเมื่อ 7 วันก่อน นับจากนี้ไปอีก 42 วัน[11] ท่านต้องสวดภาวนาและเก็บตัวอยู่ในห้อง ถ้าท่านไม่ปฏิบัติอย่างเข้มงวดก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความตายได้” นักพรตเขียนอักษรลงบนร่างกายของโฌตะโรและมอบยันต์ให้ไปติดประตูหน้าต่างทุกบาน

หลังกลับถึงบ้านแล้วโฌตะโรปฏิบัติตามคำแนะนำของนักพรตโดยเคร่งครัด และในคืนนั้นโฌตะโรได้ยินเสียงของวิญญาณร้ายของอิโซะระมาระบายความคับแค้นใจ โฌตะโรกลัวจนตัวสั่น พอรุ่งสางก็รีบไปเล่าเรื่องราวให้ฮิโกะโระกุฟัง คืนต่อมา ฮิโกะโระกุอยู่เป็นเพื่อนโฌตะโร พอตกดึกทั้งคู่ได้ยินเสียงของวิญญาณร้ายที่มาระบายความแค้นใจอีกทำให้ทั้งสองคนหมดสติไปด้วยความหวาดกลัว

นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาวิญญาณร้ายมาวนเวียนรอบบ้าน บางครั้งอยู่บนหลังคาและระบายความโกรธแค้นอย่างรุนแรงมากขึ้นทุกคืน จนกระทั่งถึงคืนที่ 42 ซึ่งเหลืออีกเพียงคืนเดียวตามคำทำนายของนักพรต ในคืนสุดท้ายโฌตะโรระมัดระวังเป็นพิเศษจนกระทั่งเขามองเห็นท้องฟ้าเริ่มสว่างจึงไปเรียกฮิโกะโระกุเพื่อมาสนทนาและระบายความทุกข์ทรมาน ความน่ากลัวตลอดช่วงระยะเวลาที่

---

[11] มีความเชื่อว่าหลังเสียชีวิตแล้ววิญญาณสามารถอยู่บนโลกนี้ได้ 49 วัน

เก็บตัวอยู่ในห้อง ฮิโกะโระกุก็เป็นคนประมาทด้วยเช่นกัน พอฮิโกะโระกุเปิดประตูออกได้เพียงครึ่งเดียวก็ได้ยินเสียงร้องด้วยความเจ็บปวดของโฌตะโร ฮิโกะโระกุตกใจมากจนล้มลงที่พื้นแล้วรีบลุกขึ้นมาคว้าขวานวิ่งออกไปนอกบ้าน ท้องฟ้ายังคงมืดสนิท เขามองเห็นพระจันทร์ส่องแสงบนท้องฟ้า ฮิโกะโระกุพยายามมองหาโฌตะโรแต่ไม่พบ เขาใช้คบเพลิงส่องหาโฌตะโร เขาเห็นเลือดบริเวณกำแพงเหนือประตูไหลหยดลงมา และเห็นปอยผมผู้ชายห้อยอยู่ที่ชายคาบ้าน ความน่ากลัวนั้นไม่สามารถพรรณนาออกมาได้ พอฟ้าสว่าง ฮิโกะโระกุออกไปค้นหาบริเวณป่าใกล้ ๆ แต่ไม่พบสิ่งใด

เนื้อเรื่องโดยสังเขปบทละครคะบุกิเรื่องโทกะอิโดโยะท์ซุยะกะอิดัน

โอะอิวะ เป็นลูกสาวของโยะท์ซุยะ ซะมน (四谷佐門) ซึ่งเป็นโรนิน[12] (浪人) ของตระกูลเอ็นยะ (塩冶家) สาเหตุที่ซะมนต้องกลายเป็นโรนินเพราะเจ้านายเสียชีวิตลงแล้ว โอะอิวะเป็นภรรยาของทะมิยะ อิเอะมน (民谷伊右衛門) ซึ่งเป็นโรนินของตระกูลเอ็นยะเช่นกัน ปัจจุบันโอะอิวะกำลังตั้งท้องอยู่

ซะมนผู้เป็นพ่อมีความจงรักภักดีต่อตระกูลเอ็นยะมาก ซะมนระแวงว่าลูกเขยคืออิเอะมนยักยอกเงินของเจ้านาย ซะมนไม่พอใจมากจึงพาลูกสาวคือโอะอิวะกลับไปอยู่ที่บ้านเกิด แต่ความเป็นอยู่ที่บ้านของซะมนซึ่งเป็นเพียงโรนินนั้นขัดสนมาก ซะมนจึงต้องแอบไปเป็นขอทานในอาณาเขตวัดพระโพธิสัตว์อะซะกุซะ (浅草観音) ส่วนโอะอิวะแกล้งแต่งตัวเป็นหญิงขายบริการ และเมื่อมีลูกค้ามาติดต่อขอซื้อบริการ นางจะอธิบายเหตุจำเป็นทางบ้านที่ทำให้หญิงตั้งท้องต้องมารอเรียกลูกค้าเช่นนี้ หลังจากนั้น โอะอิวะขอรับเงินบริจาคจากลูกค้าโดยไม่มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกัน

วันหนึ่ง โอะอิวะรู้สึกเป็นห่วงพ่อที่กลับบ้านช้าจึงออกไปตามหาและได้พบกับน้องสาวชื่อโอะโซะเดะ (お袖) ซึ่งเป็นหญิงขายบริการ โอะโซะเดะมีความเป็นอยู่อย่างขัดสนและมีคู่หมั้นชื่อซะโตโยะโมะณิชิ (左藤与茂七) สองคนพี่น้องรู้สึกโศกเศร้าและอับอายในฐานะที่เป็นชนชั้นนักรบแต่ต้องมีความเป็นอยู่อย่างขัดสน ทันใดนั้น ทั้งคู่เห็นเลือดเหนียวข้นไหลอยู่บนถนนและเห็นศพสองศพ ศพหนึ่งเป็นชายคู่หมั้นของโอะโซะเดะ (ความจริงแล้วเป็นคนอื่น) อีกศพหนึ่งเป็นพ่อของทั้งคู่ ขณะที่สองคนพี่น้องกำลังโศกเศร้าอยู่นั้นมีชายสองคนปรากฏตัวขึ้น คนแรกคือนะโอะซุเกะ (直助) ซึ่งเป็น

---

[12] ซามูไรที่ไม่มีสังกัด หรือไม่มีเจ้านายแล้ว

คนขายยาที่มาหลงรักโอะโซะเดะ อีกคนหนึ่งคืออิเอะมนผู้เป็นสามีของโอะอิวะ ชายทั้งสองคนเข้ามาปลอบประโลมสองคนพี่น้อง สองคนพี่น้องสาบานว่าจะแก้แค้นศัตรูให้ได้ หลังจากนั้น โอะโซะเดะตกลงเป็นคู่สามีภรรยากับนะโอะซุเกะแบบชั่วคราว โอะอิวะเดินทางกลับไปพร้อมกับอิเอะมน

ความจริงแล้วอิเอะมนซึ่งถูกระแวงเรื่องการยักยอกเงินของเจ้านายเป็นผู้ฆ่าพ่อของโอะอิวะ ส่วนอีกศพนั้นนะโอะซุเกะเป็นผู้ฆ่าคนที่คิดว่าเป็นศัตรูเรื่องความรักของตน ทั้งอิเอะมนและนะโอะซุเกะต่างคนต่างรู้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งทำเรื่องผิดไว้และช่วยกันปกปิดเรื่องราว อิเอะมนสัญญาว่าจะช่วยโอะอิวะแก้แค้น ส่วนนะโอะซุเกะสัญญาว่าจะช่วยโอะโซะเดะแก้แค้น

โอะอิวะกลับไปใช้ชีวิตคู่ร่วมกับอิเอะมนตามเดิม ต่อมา โอะอิวะคลอดลูกชายแต่อิเอะมนไม่สนใจดูแลลูก หลังจากโอะอิวะคลอดลูกแล้วสุขภาพไม่แข็งแรง เวียนศีรษะรุนแรงและต้องนอนพักบนเตียงตลอดเวลา เพื่อนบ้านชื่ออิโต คิเฮะอิ (伊藤喜兵衛) มาเยี่ยมและมอบของอวยพรในโอกาสคลอดลูกพร้อมกับให้ยาบำบัดอาการป่วยของผู้หญิงมาด้วยซึ่งเป็นยาสูตรสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

อิเอะมนไปบ้านของคิเฮะอิเพื่อขอบคุณและตอบแทนน้ำใจที่มาเยี่ยม ส่วนโอะอิวะอยู่ที่บ้านด้วยความโศกเศร้าในท่าทีเย็นชาของอิเอะมนต่อลูกและเลี้ยงดูลูกอยู่ที่บ้าน โอะอิวะกินยาที่ได้รับมาจากเพื่อนบ้านด้วยความรู้สึกขอบคุณ แต่กลับรู้สึกเจ็บปวดที่ใบหน้า ร้อนเหมือนกำลังถูกไฟเผา และเริ่มทุกข์ทรมานอย่างมาก

ฝ่ายอิเอะมนที่อยู่บ้านของคิเฮะอินั้นรู้ดีว่าหลานสาวของคิเฮะอิชื่อโอะอุเมะ (お梅) มีใจให้กับตนตั้งแต่แรกพบที่วัดอะซะกุซะ ในตอนพบกันนั้นอิเอะมนรู้ดีว่าตนมีภรรยาอยู่แล้วจึงรู้สึกลังเลแต่โอะอุเมะพยายามทำร้ายตัวเองเมื่อรู้ว่าต้องผิดหวัง ในวันนี้คิเฮะอิพยายามขอร้องอิเอะมนให้รับโอะอุเมะไปเป็นภรรยา คิเฮะอิวางแผนการไม่ดีเอาไว้ล่วงหน้าแล้วโดยยาที่คิเฮะอิเอาไปให้โอะอิวะเป็นยาพิษที่กินแล้วใบหน้าที่งดงามจะเปลี่ยนเป็นน่าเกลียด คิเฮะอิคิดว่าหากใบหน้าของโอะอิวะน่าเกลียดแล้วอิเอะมนต้องหย่ากับโอะอิวะอย่างแน่นอน ในที่สุดอิเอะมนยอมตกลงจะแต่งงานกับโอะอุเมะและจะไปหย่ากับโอะอิวะ

เมื่ออิเอะมนกลับมาถึงบ้าน โอะอิวะฟ้องว่าหลังจากกินยาที่ได้รับจากคิเฮะอิแล้วอาการไม่ดีขึ้นเลยและยังรู้สึกเหมือนกำลังจะตาย โอะอิวะยังไม่เห็นใบหน้าของตนเองว่าเปลี่ยนไปแล้ว อิเอะมนตอบอย่างไร้เยื่อใยว่าหากโอะอิวะตายไปเขาจะแต่งงานใหม่ และจะไม่ช่วยแก้แค้นเรื่องพ่อแล้ว อิเอะมนผลักโอะอิวะออกไปและบอกว่าถ้าไม่พอใจให้พาลูกออกจากบ้านไปด้วย หลังจากนั้น อิเอะมนออกจากบ้านไปโดยนำสิ่งของต่าง ๆ จากโอะอิวะไปจำนำ เช่น มุ้งนอนกันยุง ชุดกิโมโนและหวีที่เป็น

ของต่างหน้าจากแม่ของโอะอิวะ

อิเอะมนขอร้องทะกุเอะท์ซุ (宅悦) ซึ่งเป็นหมอนวดให้เป็นชู้กับโอะอิวะ แต่ด้วยใบหน้าของโอะอิวะที่บวมเปล่งและน่าเกลียดทำให้ทะกุเอะท์ซุปฏิเสธ ทะกุเอะท์ซุส่งกระจกเงาให้โอะอิวะและเล่าความจริงเรื่องคิเฮะอิวางแผนการให้อิเอะมนแต่งงานกับโอะอุเมะจึงเอายาพิษมาให้โอะอิวะกินเพื่อให้ใบหน้าเปลี่ยนไปจากเดิมที่งดงามกลายเป็นน่าเกลียด โอะอิวะเห็นใบหน้าที่เปลี่ยนไปของตนเองเป็นครั้งแรกและโกรธจนตัวสั่น

โอะอิวะจะไปที่บ้านของคิเฮะอิเพื่อแก้แค้นในสภาพที่พร้อมแลกชีวิต โอะอิวะทาฟันเป็นสีดำและเริ่มหวีผม แต่ยิ่งหวีเส้นผมก็ยิ่งหลุดร่วงออกมา จำนวนเส้นผมที่หลุดร่วงออกมามีมากราวกับภูเขา โอะอิวะกำเส้นผมที่หลุดร่วงออกมาไว้แน่นซึ่งแสดงถึงความแค้นใจต่ออิเอะมนและคนในบ้านของคิเฮะอิ เมื่อบิดมัดเส้นผมก็มีเลือดไหลออกมา โอะอิวะลุกขึ้นยืนแล้วมีอาการเหมือนใกล้หมดสติ เดินโยกเยกโซเซไปมาจนไปชนเสาซึ่งมีใบมีดติดอยู่และใบมีดนั้นอยู่ในระดับเดียวกับคอของโอะอิวะพอดี คอจึงขาดและใบหน้าเต็มไปด้วยเลือด โอะอิวะล้มลงที่พื้นและสิ้นลมหายใจ โอะอิวะตายแล้วเกิดใหม่เป็นหนูขนาดใหญ่มากและมาฆ่าแมวกิน ทะกุเอะท์ซุเห็นหนูขนาดใหญ่ซึ่งไม่รู้มาจากที่ใดก็รู้สึกกลัวมากจึงรีบวิ่งหนีออกจากบ้านไปขณะที่อิเอะมนเดินทางกลับมาถึงบ้านพอดี

อิเอะมนฆ่าโคะโบะโตะเกะ โคะเฮะอิ (小仏小平) ซึ่งพยายามจะขโมยยาที่เป็นสูตรลับสืบทอดกันมาโดยให้ใส่เสื้อผ้าที่เปียกชุ่มเสมือนถูกฆ่าเพราะเป็นชู้กับโอะอิวะ หลังจากนั้น อิเอะมนนำศพของโอะอิวะกับโคะเฮะอิประกบเข้ากับด้านหน้าและด้านหลังของแผงประตูแล้วนำไปทิ้งในแม่น้ำ

คิเฮะอิพาโอะอุเมะมาเพื่อเป็นเจ้าสาวที่บ้านของอิเอะมน และในคืนเข้าหอนั้น อิเอะมนเปิดหมวกคลุมผมเจ้าสาวออกแล้วปรากฏว่าใบหน้าของเจ้าสาวกลายเป็นใบหน้าของโอะอิวะ อิเอะมนจึงเข้าไปตัดคอแต่ปรากฏว่าใบหน้านั้นกลับเป็นใบหน้าของโอะอุเมะดังเดิม อิเอะมนไปหาคิเฮะอิซึ่งกำลังนอนอยู่บนพื้นห้องหลังออกเวรยาม เขาเห็นใบหน้าของคิเฮะอิเป็นใบหน้าของโคะเฮะอิ อิเอะมนเข้าไปตัดคอแต่ปรากฏว่าใบหน้านั้นกลับเป็นใบหน้าของคิเฮะอิดังเดิม อิเอะมนเริ่มรู้ตัวแล้วว่าการที่ตนฆ่าคนไปอีกสองคนเกิดจากพลังของวิญญาณดุร้ายของโอะอิวะซึ่งกำลังแก้แค้นตนอยู่

หลังจากนั้น โอะอิวะยังปรากฏร่างเป็นหนูขนาดใหญ่ในฐานะวิญญาณดุร้ายที่ทำร้ายคนรอบข้างของอิเอะมนและคิเฮะอิจนกระทั่งถึงขั้นเสียชีวิต บางคนถูกหนูขนาดใหญ่ดึงลากลงไปในแม่น้ำ บางคนถูกวิญญาณดุร้ายฆ่าด้วยการหักคอ ส่วนอิเอะมนต้องทุกข์ทรมานจากฝันร้ายที่โอะอิวะมารังควานจนกลายเป็นคนจิตใจฟั่นเฟือน และสุดท้ายถูกฆ่าโดยโยะโมะฌิชิซึ่งเป็นคู่หมั้นของโอะโซะเดะ

ผู้เป็นน้องสาวของโอะอิวะ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – ชื่อสกุล นางเนาวรัตน์ ทรัพย์ผักแว่น

วัน เดือน ปี เกิด 5 พฤษภาคม 2511

ที่ทำงานปัจจุบัน คณะมนุษยศาสตรและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะมนุษยศาสตรและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2553 ศิลปศาสตรบัณฑิตเกียรตินิยม สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะมนุษยศาสตรและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา